PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 23 SEPTEMBER 2026

Inhoud

1. Opening en mededelingen....2

2. Bespreekpunten....4
A. Agenderingsverzoek: Minnelijke oplossing + nagekomen Statenbrief....4
Aanvulling informatie Dwarsdiep....4
B. Gelegenheid voor wensen en bedenkingen oprichting....23
Stichting Economische Agenda Nij Begun....23
C. Statenbrief: Beantwoording aanvullende vragen over Wintermolen....28
D. Statenvoorstel: Concept-Programma Bodem....31
E. Statenvoorstel: Concept-Programma Energie 2026-2035....42

3. Mondelinge vragen....60
H. Stemming over motie 467 'eX-odus' (Volt, stemmen staakten op 1 juli jl.)....62
Benoeming tot fractievertegenwoordiger, de heer M. Kolthof (Partij voor de Dieren)....74
F. Statenvoorstel: Participatieverordening provincie Groningen....74
G. Statenvoorstel: Groningse agenda voor Defensie *(motiedebat)*....86

4. Hamerstukken....92

5. Ingekomen brieven....93

6. Notulen voorgaande vergaderingen van 24 juni en 1 juli 2026....94

7. Sluiting....94

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN
VERGADERING VAN 23 SEPTEMBER 2026

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffier: de heer D. Schuldink

Aanwezige 43 leden Provinciale Staten: de heer D.D. Akloe (PVV), mevrouw A.H. Bakker (SP), de heer E.J.M. Bakker (Groninger Belang), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer A. Boer (PvdA), de heer B. de Boer (GroenLinks), mevrouw M.E. Bosman (BBB), mevrouw W.S. Brilstra (VVD), mevrouw A.G. Brinkman-Oudman (ChristenUnie), mevrouw F. Buigel (D66), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer A. Drenth (BBB), de heer J.L. Epema (FvD), mevrouw F. Feenstra (SP), de heer A.J. Feitsma (GroenLinks), de heer D.J. de Grooth (Groninger Belang), de heer J..J. Hiemstra (VVD), mevrouw S.D. ten Hoeve (lid Ten Hoeve), de heer S.P. Honselaar (PvdA), de heer D.J. Hoogers (ChristenUnie), de heer I.J.V. Huizinga (GroenLinks), de heer K.W. de Jong (BBB), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer J.P. Loopstra (PvdA), de heer H.A. Marquart Scholtz (BBB), de heer J.C. Meijer (BBB), mevrouw W.Z. Muilwijk-Wieringa (BBB), de heer H. Nieboer (BBB), de heer W.J.J. Peters (BBB), mevrouw L. Reinink (Volt), mevrouw J.E. Roelfszema (GroenLinks), mevrouw K. Rutgers-Swartjes (CDA), de heer M.O. Scheeringa (BBB), mevrouw B. Schepel (BBB), mevrouw S.D. da Silva Pinto (PvdA), de heer F.E. Smelt (BBB), mevrouw E. Stolk (PvdA), mevrouw E. E. Struiving (GroenLinks), mevrouw M. Visser (PvdD), de heer S.F.A. Wiegmans (BBB), de heer R.W. de Wit (CDA), mevrouw E.J.M. Zondag (Groninger Belang), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: ---

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer E.J. Bennema, mevrouw M.E. van Dijken, de heer F.J. Paas, de heer P. Roemers, mevrouw H.T. Siersema-Orsel, mevrouw S. Top, de heer L.H.G. Wenneger

Afwezig: ---

1. Opening en mededelingen

De VOORZITTER: Ik open de Statenvergadering. Fijn dat u er bent. Hartelijk welkom aan iedereen in de zaal: mensen op de tribune, mensen van de pers, Statenleden, gedeputeerden en ondersteuners en natuurlijk de mensen thuis die meekijken wat er hier gebeurt.

Ik heb geen berichten van verhindering. Ik zie ook geen stoelen zo op het eerste gezicht. Dus we zijn compleet. Dan hebben we zeker een quorum.

U verkeerde misschien nog in de veronderstelling dat we zo ongeveer nu de nieuwe fractievertegenwoordiger van de Partij voor de Dieren, overigens een oude bekende, hier zouden verwelkomen. Maar dat zal op uitdrukkelijk verzoek pas aan het eind van de vergadering gebeuren. Maar als je de vreugde uitstelt, dan kan het ook een grotere vreugde worden.

Wat we nu meteen kunnen doen, is iemand gelukwensen die er voor een jonge vader verrassend uitgeslapen uitziet: Robert Pastoor [journalist van RTV Noord] feliciteren we met de geboorte van zijn dochter Vera. [Geroffel op de tafeltjes. De voorzitter overhandigt hem een cadeau.] Voor zover u dacht dat u getuige was van een poging tot omkoping namens u allemaal: het is een boek met een opdracht. Het is Nijntje in het Gronings met een opdracht waarover Vera veel wordt voorgelezen. Nou, dat kunnen ze vast gaan doen.

Regelen werkzaamheden en vaststelling agenda

De VOORZITTER: We gaan naar de vaststelling van de agenda. Er zijn mondelinge vragen aangekondigd door het lid Ten Hoeve over vergunningverlening, handhaving en certificering van de grondstoffenstromen naar aanleiding van de berichtgeving over de houtstook in de RWE Centrale. En

we zijn gewend om de mondelinge vragen na de bespreekpunten te doen. Dus ik stel u voor dat te doen.

En dan neem ik met u de agenda door. Wat staat er op de agenda vandaag? We beginnen met het agenderingsverzoek over de minnelijke schikking ontwikkeling Dwarsdiep en mijn voorstel is om dat in de vorm van een motiedebat te gieten. Maar er is ons ter ore gekomen – we hebben daar zonet ook even een extra presidiumvergadering over gehad – dat ook de BBB van plan is om een motie in te dienen. We hebben in het presidium besloten – dus ik stel u dat dan ook voor – dat dat een motiedebat wordt met een dubbele motie, dus helemaal volgens de mores van het motiedebat, waarbij eerst Groninger Belang een motie indient, daarna de BBB een motie indient, dan het College spreekt, dan de beide indieners nog een keer, dan u allemaal en ten slotte het College. Ik leg u dat straks nog een keer uit. Maar dat is de vorm waar we uiteindelijk op zijn uitgekomen.

Dan ligt er na het tweede bespreekpunt over de oprichting van de Stichting Economische Agenda Nij Begun, een regulier debat in twee termijnen, als derde agendapunt ter besluitvorming voor de weigering van de ontwerpverklaring van geen bedenkingen over de aanvraag van een omgevingsvergunning voor twee windturbines in de Emmapolder. En de vraag is even of dat een motiedebat is of een regulier debat. Mag ik even handen zien welke fracties een motie hebben voorbereid? (…) Geen? Kunnen we er dan een hamerstuk van maken? Ja? (…) De microfoon gebruiken graag, dat komt de verstaanbaarheid ten goede.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Het was in principe, voorzitter, de bedoeling dat we daar wel een motie over zouden gaan indienen. Maar ik wilde er wel een klein stukje woordvoering over houden.

De VOORZITTER: Dan hebben we de klassieke vorm van een regulier debat in twee termijnen, waarbij vermoedelijk maar heel weinig woordvoering is. Ja? Dus dat wordt regulier dan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, ook de PVV heeft een woordvoering.

De VOORZITTER: Dat kan dan, hè?

De heer EPEMA (FvD): FvD heeft daar ook nog een woordvoering over.

De VOORZITTER: Als we er een regulier debat van maken, dan loop ik met u daarbij langs. Dus dat hoeven we niet nu te melden.

Over het vierde en vijfde bespreekpunt wordt een regulier debat in twee termijnen gehouden. Het zesde bespreekpunt is de Participatieverordening provincie Groningen. Ik heb begrepen dat daarbij meerdere fracties een motie of een amendement overwegen, dus dan is de geëigende vorm ook een regulier debat in twee termijnen.

En dan hebben de Groningse agenda voor Defensie als laatste onderwerp voor vandaag. Het advies van de Statencommissie van vorige week was dat dit als motiedebat naar de agenda van vandaag kon. Klopt het nog steeds dat er maar één fractie een motie heeft voorbereid? (…) En welke fractie is dat? Ja, dus de Partij voor het Noorden spreekt dan als eerste en dient een motie in en daarna is het debat gefocust op de inhoud van die motie. Ja?

Nou, dat zijn de bespreekpunten van vandaag. Ik vind het een rijke collectie en aan het eind van de agenda hebben we de gebruikelijke hamerstukken, de ingekomen brieven en de notulen van de vorige vergaderingen. Daar ergens tussendoor is er dus de beëdiging van de heer Kolthof als fractievertegenwoordiger van de Partij voor de Dieren.

De gebruikelijke spreektijd is twee minuten van een regulier bespreekpunt en één minuut voor een motiedebat en dat komt volgens de calculatie van de griffie neer op twaalf minuten per fractie voor het geheel. U kunt schuiven in uw spreektijd. (…) Ik zie niemand bezwaarmaken.

Dan stel ik voor om de hoeveelheid interrupties per agendapunt te bepalen. Bent u het daarmee eens? Dat is per agendapunt, ja. Dus de echte voorstellen komen nog.

[Agenda conform vastgesteld]

2. Bespreekpunten

A. Agenderingsverzoek: Minnelijke oplossing + nagekomen Statenbrief

Aanvulling informatie Dwarsdiep

De VOORZITTER: Dan beginnen we aan het eerste bespreekpunt van vandaag. Dat is het agenderingsverzoek van de fractie van Groninger Belang over de minnelijke schikking Dwarsdiep, inclusief een motie van zowel Groninger Belang als ook de BBB, die ook een motie heeft voorbereid over dit onderwerp. Dus deze twee fracties krijgen zometeen als eerste het woord. We hanteren het stramien van het motiedebat.

Nog één waarschuwing vooraf: we weten dat dit een beladen onderwerp is. We weten ook dat hierover geheime stukken in de Statenkast zijn gelegd. En ik zie ertegenop om te moeten handhaven op het moment dat fracties in de buurt komen of eigenlijk de grenzen overgaan waarin ze de geheime stukken gaan bespreken. Dus ik reken op uw zelfbeheersing.

Ik geef het woord aan mevrouw Zondag.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, Statenleden en mensen op de publieke tribune, dit dossier doet iets met mensen. Dat zagen we eerder en dat zien we ook weer vandaag. Op 15 april hebben deze Staten ingestemd met een onteigeningsprocedure, maar de gedeputeerde benadrukte toen zelf: dit is geen eindpunt, het minnelijke traject gaat door.

En precies daarover gaat de motie die wij zo direct gaan indienen. Want zolang er uitzicht bestaat op een minnelijke oplossing, vinden dat wij alles in het werk moet worden gesteld om die te bereiken, met een open, een positieve en constructieve houding en met ruimte voor alle mogelijke denkrichtingen. Want dit dient twee belangen: het toekomstperspectief van deze boerenfamilie en een zo spoedig mogelijke realisatie van de waterberging.

Na bestudering van de openbare beleidsstukken ziet onze fractie daar nog steeds mogelijkheden voor. Als Provinciale Staten willen wij daarnaast ook onze controlerende rol kunnen vervullen en willen wij gedurende dit traject meegenomen worden in de voortgang en de mogelijke oplossingsrichtingen. Daarom dienen wij, voorzitter, vandaag deze motie in.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met de briefhoofden van Groninger Belang, Forum voor Democratie, de Partij voor het Noorden en de Partij voor de Vrijheid. Die heeft als titel ‘Minnelijke schikking’. Deze motie heeft als volgnummer 477 en eindigt met de volgende opdracht aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- een wettelijke onteigening, conform het door de Staten vastgestelde beleid, uitsluitend mag worden toegepast als uiterste redmiddel (*‘ultimum remedium’*) wanneer er geen enkel uitzicht is op een minnelijke schikking;
- deze boerenfamilie na zeven generaties wil blijven boeren op een natuurinclusieve manier en er opvolging is;
- bij een grondruil het boerenbedrijf in gebruik kan blijven;
- een onteigeningsprocedure onnodig veel tijd en gemeenschapsgeld kost en de daadwerkelijke realisatie van de waterberging vertraagt;
- onderdeel van de onteigeningsprocedure een intensieve verkenning naar een minnelijke oplossing vereist;
- dit intensieve traject dient voort te duren tot het moment dat de rechter een uitspraak heeft gedaan;

Overwegende dat:

- op 15 april jongstleden tijdens de behandeling in de Staten de gedeputeerde heeft aangegeven: “De komende twintig maanden blijf ik mij ook inzetten binnen GS om eventueel te komen tot een gewenste minnelijke oplossing. Dit is geen eindpunt – om dit toch even te benadrukken.”;

- wij als Staten in onze controlerende rol meegenomen willen worden in de inhoudelijke voortgang van de onderhandelingen en de eventuele oplossingsrichtingen;
- alle mogelijke denkrichtingen meegenomen moeten worden;
- een minnelijke schikking een reële optie lijkt te zijn;

Draagt het College van Gedeputeerde Staten op om:

- met onmiddellijke ingang en met een open, positieve en constructieve houding een intensief traject, samen met de familie, in te gaan om alles in het werk te stellen alsnog te komen tot een minnelijke schikking;
- de Staten gedurende dit traject regelmatig over de voortgang te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE JONG (BBB): Aan het eind van de commissievergadering van 8 april over de onteigeningsbeschikking hadden wij aangegeven dat wij met een motie wilden komen die voor een minnelijke schikking zou kunnen zorgen, zodat de waterberging snel gerealiseerd kon worden. Deze motie werd ons destijds ontraden omdat de provinciegronden de status 'natuur' zouden hebben en omdat een ruil binnen de NNN niet mogelijk zou zijn. Maar op 13 mei moest het College daarop terugkomen en gaf men aan dat de status van de provinciegronden 'natuuragrarisch' zou zijn.

De BBB ziet aanknopingspunten voor grondruil in het PIP Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier van 2018. Daar staat in bijlage 7 de verwijzing naar het grondstrategieplan (GSP), opgesteld in 2015 en geactualiseerd in 2020. In dit GSP worden de mogelijkheden aangeboden om provinciale gronden duurzaam beschikbaar te krijgen, bijvoorbeeld door te ruilen binnen een NNN-gebied, juist om clustering te bewerkstelligen. Hierdoor kan de kern versneld worden.

Voorzitter, ik rond af. Enerzijds is nu duidelijk dat de status van de naastgelegen provinciegronden niet is veranderd, de status 'natuuragrarisch' heeft en dus bruikbaar is voor normale agrarische doeleinden. Anderzijds is duidelijk geworden dat ruilen binnen NNN kan, wanneer dit tot clustervorming leidt, zoals de realisatie van een waterberging.

Tot zover.

De VOORZITTER: En u dient dus een motie in die de briefhoofden heeft van de BBB, de Partij voor de Vrijheid en Forum voor Democratie. De naam de motie is 'Ruiling van gronden'. De motie heeft als volgnummer 478 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in 2014 het waterbergingsgebied Zuidelijk Westerkwartier liggend binnen NNN-gebied door PS is vastgesteld, waarna op 19 december 2018 het PIP voor 'Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier' is vastgesteld en deze waterberging in 2025 gerealiseerd had moeten zijn;
- op 15 april 2026 de onteigeningsbeschikking voor 'Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier deelgebied Dwarsdiep' bij meerderheid door PS is aangenomen;
- het College zich op het standpunt stelt dat, gelet op de bestemming van de percelen binnen het NNN-gebied, ruiling van gronden niet tot de opties om tot een minnelijke schikking te komen;
- grondruil binnen een NNN-gebied door de provincie echter mogelijk is wanneer dit tot clustering leidt: zie het Grond Strategie Plan (GSP 2015), waarnaar in het PIP (bijlage 7) wordt verwezen;

Overwegende dat:

- de bestemming van het slibdepot niet is omgezet naar de enkelbestemming 'natuur';
- ruiling van gronden volgens het Grond Strategie Plan binnen NNN-gebied mogelijk is wanneer dit leidt tot clustering;
- ruiling van gronden een serieuze optie in het minnelijke traject dient te worden gezien, omdat dit jarenlange juridische procedures kan voorkomen en aldus realisatie van de waterberging zal versnellen;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- het 'slibdepot' en aangrenzende gronden die in eigendom zijn van de provincie, als ruilgrond aan te bieden, zodat het kan leiden tot een minnelijke oplossing;
- de Staten over de voortgang te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Voorzitter, zou ik een korte schorsing van een paar minuten aan kunnen vragen?

De VOORZITTER: Wilt u dat al doen voordat het College heeft gesproken?

De heer DE BOER (GroenLinks): Graag.

De VOORZITTER: Hoeveel minuten is ‘een paar minuten’?

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou, een stuk of drie.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik stel voor dit agendapunt verder af te werken, maar ik informeer even of er iets is wat we nu al zouden moeten weten bij de heer De Boer.

De heer DE BOER (GroenLinks): Nee, voorzitter, dit was even om intern te beraden en dat heeft opgeleverd wat het opgeleverd heeft. Wij zijn benieuwd naar het antwoord van de gedeputeerde.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan geef ik het woord aan gedeputeerde Wenneger, die spreekt namens het College.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank voor de twee ingediende moties van Groninger Belang en de BBB.

Geachte Statenleden, vandaag staan we opnieuw stil bij het onderwerp ‘Onteigening Dwarsdiep’. Laat ik vooropstellen dat Gedeputeerde Staten begrijpt dat een dergelijk besluit een grote impact heeft op de betrokkenen en dat zorgvuldigheid voorop moet staan. Voordat ik inga op de moties, geef ik graag nogmaals een toelichting op het proces dat het College hierbij gevolgd heeft.

In de aanloop naar het door Provinciale Staten genomen besluit ten aanzien van de onteigeningsbeschikking, is er lang gezocht naar de mogelijkheden om er minnelijk uit te komen. Dat is toen en tot op heden niet mogelijk gebleken. Uw Staten heeft op 15 april jongstleden daarom ingestemd met de voordracht van de onteigeningsbeschikking zoals destijds beschreven in de voordracht en u hebt kunnen opmaken uit de logboeken dat er geen zicht bestond op het komen tot een minnelijke overeenstemming. Ondanks de inspanningen van de afgelopen twaalf jaar bestaat er helaas tot op heden nog geen zicht op het bereiken van minnelijke overeenstemming.

Zoals echter door ons College bij de behandeling op 15 april ook is verwoord, verdient een minnelijke oplossing nog steeds onze voorkeur. Het College blijft dan ook in contact met betrokkenen en de belangenbehartigers. Op korte termijn vindt er weer een overleg plaats met de belangenbehartigers over deze casus.

Maar, voorzitter, in het verkennen en concretiseren van oplossingen zijn we afhankelijk van de medewerking van de betrokkenen. Daarnaast gelden er belangrijke randvoorwaarden. De oplossingen moeten passen binnen de door Provinciale Staten vastgestelde kaders en de wet- en regelgeving zoals de Omgevingswet en het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Het College is gehouden aan deze kaders en de wet- en regelgeving, zoals de familie aan uw Staten ook kenbaar heeft gemaakt in de recente brief en ook op 8 april tijdens de commissievergadering streeft de familie naar uitruil van gronden binnen het NNN-begrensde gebied. Deze optie biedt geen oplossing binnen de door PS vastgestelde kaders en de wet- en regelgeving.

Wij zijn bereid om alle redelijke en denkbare opties te bespreken, maar we hebben ons wel te houden aan de voornoemde kaders en de wet- en regelgeving. Als de familie wenst te ruilen met gronden buiten het NNN-begrensde gebied, dan staan we hier uiteraard voor open.

Voorzitter, dan ga ik toe naar de appreciatie van de motie van Groninger Belang en de oproep aan het College. Het College vindt dit een sympathieke motie, maar handelt op dit moment al in de geest van deze motie. We duiden het dictum van de motie ook als volgt – om dit ook aan u even aan te geven – binnen de daarvoor gestelde kaders en wet- en regelgeving en in overeenstemming met de besluitvorming ten aanzien van de onteigeningsbeschikking. Mag ik het dictum als volgt met die context ook interpreteren?, vraag ik ook even aan het indienende Groninger Belang.

De VOORZITTER: Daar kan Groninger Belang nu geen antwoord op geven.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Oké. Als dat de context is, dan moet het College de motie ontraden, want hij is overbodig. Dat doen we al.

Dan ga ik naar de motie van de BBB. Deze motie moet ik ook ontraden. Zoals eerder aangegeven, is de eigendomsoverdracht van het slibdepot geen toekomstbestendige oplossing. Dat heeft te maken met meerdere redenen, maar met name doordat de gronden vallen binnen NNN-begrensd gebied. En nogmaals even benadrukkend: als overheden hebben we wettelijke opgaven om NNN-gebied te realiseren. Wij hebben de verplichting als provincie op grond van de Omgevingswet om een NNN-gebied aan te wijzen en te realiseren. Provinciale Staten heeft in 2014 bepaald welke gronden aangewezen worden als te realiseren NNN-gebied.

Recentelijk op 25 augustus hebt u een actuele opgave gekregen van hoe groot de opgave voor onze provincie is bij de brief ‘Voortgang realisatie NNN’. Het slibdepot en de omgeving in het NNN is van belang voor de waterhuishouding van het NNN Dwarsdiep. Dus de ruiling binnen het NNN lijkt tot niet-realiseren van natuurdoelen en de daarbij horende waterhuishouding. En door medewerking verlenen voldoet de provincie niet aan de verplichting op grond van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Daarin staat beschreven dat de provincie de oppervlakte, de kwaliteit en de samenhang van het NNN moet beschermen. Oftewel: grondruil binnen NNN biedt geen toekomstbestendige oplossing voor zowel de betrokkenen als de provincie. Nogmaals: dit laat onverlet dat de provincie openstaat voor grondruil buiten het NNN-gebied. Dus daarover gaan we graag in gesprek met de betrokkenen.

Voorzitter, ter afsluiting. Laat ik vooropstellen dat het College ook een minnelijke oplossing wenst om de onteigening te voorkomen. Tot aan de bekrachtiging van de rechtbank blijven we dan ook proberen om minnelijk tot een vergelijk te komen. Mocht er overeenstemming worden bereikt, zullen we natuurlijk uw Staten hierover zo snel mogelijk informeren.

Dank u.

De VOORZITTER: Dan geef ik nu het woord aan mevrouw Zondag en vanaf dit punt mag er geïnterrumpeerd worden. (…) Ik had nog niks gezegd over de hoeveelheid interrupties. Dit is wel het moment om dat met elkaar af te spreken. Zullen we zeggen drie interrupties bij dit agendapunt? Ja? (…) Ik zie non-verbaal dat mevrouw Benjamins mij iets wil vertellen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, ik zou bij dit agendapunt wel wat coulance willen vragen. Ik zou wel voor vijf willen gaan. Niet iedereen zal het willen gebruiken, maar een beetje ruimte gezien deze situatie is wel wenselijk.

De VOORZITTER: Ik kijk rond. Kan dat voorstel op instemming rekenen? Dan maken we er vijf interrupties van.

Mevrouw Zondag.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, ik hoor de gedeputeerde zeggen dat het College de strekking van onze motie sympathiek vindt en daarnaast zeggen dat ze feitelijk al doen wat wij vragen. En dat vinden we op zich positief. Maar juist daarom begrijpen wij niet waarom het College daar geen feitelijke toezegging aan wil verbinden. Onze motie vraagt namelijk niet vooraf om een bepaalde uitkomst en hij vraagt ook niet om de onteigeningsprocedure stop te zetten. Wij vragen het College om alles te doen wat het zelf zegt al te doen: een open, positieve en constructieve houding en daarmee alles in het werk te stellen om alsnog tot een minnelijke schikking te komen.

Daarnaast vragen wij ook Provinciale Staten over de voortgang te informeren. Dus als dat inderdaad de inzet van het College is, dan is die motie ook geen probleem. Daarom handhaven we na deze beantwoording van het College onze motie.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan is het woord aan de heer De Jong.

De heer DE JONG (BBB): Wij willen even schorsen voor vijf minuten, als dat kan.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en mag u vertellen wat de opbrengst van de schorsing is. Want dat willen we wel graag weten.

De heer DE JONG (BBB): Dat was de opbrengst van de schorsing.

De VOORZITTER: Dank u wel.

De heer DE JONG (BBB): Alles is gezegd in de motie en onze eerste woordvoering.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ik sta hier om de motie van Groninger Belang te bespreken. We waarderen de manier waarop zij deze agendering hebben voorbereid. Wij kunnen mede met hen constateren dat er op dit moment nog geen minnelijke oplossing is. Echter vertrouwen wij dit College dat zij er alles aan doen om tot die minnelijke oplossing te komen. Dat de nodige stappen zijn gezet en nog gezet gaan worden.

Wat betreft de fractie van de BBB. De manier waarop zij deze kwestie aanpakken, verdient geen compliment van ons. De BBB heeft informatie die ze niet wilden delen. Het lijkt ons er dan ook meer op dat ze uit is op het eigen gelijk halen dan zo snel mogelijk tot een oplossing komen. En ook nu nog steeds staan wij achter het College.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, ik hoor mevrouw Da Silva Pinto zeggen dat zij waardering heeft voor de manier waarop we de motie hebben aangevlogen. Ik hoor haar niet uitdrukkelijk zeggen dat zij ook waardering heeft voor de inhoud van de motie. Kunt u toelichten geven op de gronden waarom u eventueel wel of niet voor deze motie zult gaan stemmen?

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Wij lezen deze motie als zijnde hetzelfde als de toezegging die wij al eerder hebben gehad van het College. En ja, daarom denken we dat dit overbodig is en dan is het idee dat we het niet steunen. Maar we denken dus dat eigenlijk wat in de motie staat, al gebeurt, nog steeds gebeurt en daarom steunen we de motie in.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Ja, voorzitter, dan moet ik toch constateren dat de PvdA in dit geval een andere uitleg geeft aan het dictum dan dat wij dat doen. Ik heb u net ook aangegeven in de reactie op de reactie van de gedeputeerde dat wij ook daarin nog onvoldoende bevestiging vinden van datgene wat we met het dictum willen bereiken. Dus ik vraag de PvdA nogmaals om daar nog heel goed over na te denken en als zij daar een mogelijkheid voor zien, alsnog deze motie te steunen.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ik neem de woorden van mevrouw Zondag ter harte.

De heer DE BOER (GroenLinks): Dank aan Groninger Belang voor dit agenderingsverzoek en de manier waarop dit tot stand gekomen is. Dank ook voor de motie die wij als erg sympathiek zien. We lezen hierin ook een herbevestiging van hetgeen het College al toegezegd heeft, een bestaande toezegging dus.

Het is voor het algemeen belang geweest dat de waterberging en het NNN-gebied gerealiseerd gaat worden en het inzetten van onteigening is daarbij het zwaarste middel. Dat gebruiken we liever niet als Staten. Als Staten hebben we daarom ook meermaals uitgesproken, achter de poging voor een minnelijke schikking te staan. En we hebben het volste vertrouwen erin dat het College zich, zoals ze aangegeven hebben, hier volledig voor gaat inspannen.

Dat brengt me vervolgens bij de tweede motie, die dat vertrouwen in onze ogen niet laat zien. Bij ons roept de motie de vraag op of de BBB-fractie haar eigen gedeputeerde nog wel steunt, wanneer je een oplossing door wil drukken waarvan meermaals is aangegeven dat deze niet mogelijk is. In het proces in aanloop naar dit debat is door de BBB-fractie solistisch en onverstandig gehandeld en zijn we als Staten niet meegenomen in welke informatie er beschikbaar is, zelfs na herhaaldelijk aandringen. Dit heeft veel maatschappelijke onrust teweeggebracht, heeft ons als provinciale politiek veel schade toegebracht en is in onze ogen deze Staten onwaardig. Het roept de vraag op of de BBB-fractie verstaat dat je moet samenwerken om het beste voor Groningen te doen.

Tot zover.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Grond is macht. We bouwen erop, we eten ervan, we verdienen eraan. Grond is macht. Met de macht om grond gedwongen te verwerven, moeten we ook zorgvuldig omgaan. Dat hebben we uitputtend besproken rondom een principebesluit tot onteigening en dat heeft het College ook toegezegd. We zien dit belang in de motie van Groninger Belang. Dat onderstrepen we ook: het belang van een zorgvuldig en constructief gesprek en proces en die oproep erkennen we daarom ook.

We willen wel een kanttekening maken. Een broedende kip moet niet worden gestoord en de motie kan onzes inziens dan toch niet zo worden opgevat dat het College wordt geacht om een soort liveblog te doen van vertrouwelijke gesprekken en alles wat daarin wordt ingebracht. Dus met die kanttekening sluiten we af.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, ik hoor de ChristenUnie zeggen dat zij vindt dat het College niet gehouden is om een soort van liveblog over de onderhandelingen openbaar te maken. En dat hebben wij ook nergens in onze motie verwoord. Dus ik ben eigenlijk op zoek naar de uiteindelijke reactie van de ChristenUnie op onze motie.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): In de motie staat dat het College geacht wordt om regelmatig de Staten op de hoogte te houden. 'Regelmatig': ik denk even aan de slag om de arm in de zin dat ik 'regelmatig' niet uitleg als continu, op gezette tijden. Meer of er voortgang is op een manier die aan de Staten kan worden gepresenteerd. Zo ja, dan snap ik dat het College naar ons toe stapt. Zo nee, dan snap ik dat ze dan die regelmaat even laten.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Dan begrijp ik wat u zegt. Dat is natuurlijk een invulling waar wij uiteindelijk in de motie nog niet direct een voorstel voor doen. Wij hebben gezegd: we laten in dit geval de invulling over de verslaggeving aan het College zelf, maar wij willen wel – en daarom hebben we het woord 'regelmatig' ook toegevoegd – geïnformeerd worden, op welke wijze dan ook. Ik hoop dat u op deze manier uitleg geeft aan dit en dat u dan voldoende argumentatie vindt om de motie te steunen.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Ik denk dat we ons er een heel eind in kunnen vinden. We beraden ons nog.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): De VVD heeft sympathie voor de gedachte achter de motie van Groninger Belang. Want onteigening is ook volgens ons een zwaar middel en wij hopen nog steeds dat er uiteindelijk een minnelijke oplossing kan worden bereikt. Wij willen hierbij nadrukkelijk ons vertrouwen uitspreken in de heer Wenneger en zijn inzet om, zolang er mogelijkheden voor zijn, tot een minnelijke oplossing te komen.

Tegelijkertijd neemt de VVD afstand van de wijze waarop de BBB-fractie in Provinciale Staten in dit dossier heeft geopereerd. De afgelopen periode is de indruk gewekt dat er nieuwe informatie beschikbaar was in de zaak en dat het in een ander daglicht zou kunnen stellen. Tot nu toe is dat echter niet gebleken.

Voorzitter, laat er geen misverstand over bestaan: onze kritiek richt zich vooral op de handelswijze van de BBB-fractie in dit dossier en niet op de gedeputeerde. Tot zover.

Mevrouw BAKKER (SP): Voorzitter, in april hebben wij als fractie ook aangegeven dat wij van dit College verwachten dat zij alles op alles zetten om tot een minnelijke oplossing te komen. Wij zullen dan de motie van Groninger Belang ook zeker steunen. Wij horen nu van het College dat zij dat doen, maar we horen ook andere geluiden dat dat niet zo wordt ervaren. En ja, we steunen deze motie daarom wel. Niet omdat we geen vertrouwen hebben, maar we hebben ook gezien in andere dossiers dat er toch soms dingen worden gelaten of niet helemaal goed verlopen. Dus we willen door onze steun aan deze motie laten zien dat we vinden dat het College nog écht een tandje bij moet zetten om tot een minnelijke oplossing te komen.

Dan zei de gedeputeerde in onze ogen nog iets interessants. Hij zei namelijk dat er op dit moment geen minnelijke oplossing kan komen in het kader van dat de wet- en regelgeving dat niet toelaat. Daar kunnen we ons in vinden als SP. Maar hij zei ook dat er kaders binnen ons eigen beleidslijn zijn die dat niet toestaan. En ik ben dan heel erg nieuwsgierig welke kaders wij als Provinciale Staten eventueel kunnen wijzigen om wel tot een minnelijke oplossing te komen. Volgens mij hebben we daar nog nooit informatie over ontvangen en dat debat niet gevoerd. En dat lijkt me nou juist wel een goed idee, want daar gaan wij over als Staten.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, ik denk dat ik mij aansluit bij veel wat hier al gezegd is. Dank inderdaad aan Groninger Belang voor het zorgvuldige proces. Desalniettemin zullen wij die motie niet steunen, aangezien de beantwoording van het College helder was. Die was het al in april: 'We gaan alles op alles zetten.' En daar vertrouwen we het College op.

Voorzitter, dan het stuk van de BBB-motie. Ja, voorzitter, de BBB is niet een commentator op dit provinciebestuur. Ze is de grootste fractie, levert twee gedeputeerden en heeft rechtstreeks invloed

op besluiten met twaalf zetels. Je kunt niet de macht uitoefenen en doen alsof je een oppositiepartij bent. Want met deze coalitie heb je eigenlijk hier geen oppositie nodig.
Dank u wel.

Mevrouw VISSER (PvdD): Wij kunnen ons vinden in wat vele partijen al hebben gezegd. Maar we vinden dat GroenLinks het nog beste heeft verwoord. Hartelijk dank!

De VOORZITTER: Nou, dat vinden ze bij GroenLinks ook mooi om te horen, denk ik.
Dan geef ik het woord aan de heer Van Kesteren, die spreekt namens de PVV.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Twaalf minuten voor alles: dat is wel weinig.
Voorzitter, de PVV vindt dat de familie Van der Veen, inwoners van deze provincie, onrecht is aangedaan. Dus vinden we dat er alles aan moet worden gedaan om tot een minnelijke oplossing te komen en onteigening te voorkomen. Want deze familie wordt hun levenswijze, hun fundamenteel bestaan afgepakt. We zitten in een patstelling, voorzitter. En alles wordt onnodig gecompliceerd gemaakt.
Onze vraag aan het College is niet zo gecompliceerd. De vraag is: welke concrete mogelijkheden ziet het College op dit moment nog om tot een minnelijke oplossing met deze ongelukkige familie te komen? En het veelgehoorde argument ‘het is juridisch onhoudbaar’ met betrekking tot wet- en regelgeving is voor de PVV te kort door de bocht. Gelukkig heeft de SP-woordvoerder dat ook al genoemd.
Tot zover.

De heer DE WIT (CDA): Allereerst willen wij de fractie van Groninger Belang bedanken voor de agendering en vooral ook voor het proces dat ze daarmee doorlopen heeft.
Ik wil beginnen met ons standpunt en ook de familie. Onze lijn is sinds 15 april niet veranderd. Toen hebben we het College opgeroepen om alles op alles te zetten om tot een minnelijke oplossing te komen. De oproep die Groninger Belang vandaag doet, zien wij als een herbevestiging van die toezegging om zich daarvoor in te blijven zetten.
En daar willen we nog een punt aan toevoegen, dat wezenlijk anders is in onze ogen. Normaal gesproken krijgen we als Staten de gelegenheid om achteraf te controleren of het College goed heeft gehandeld. Maar in dit geval zou achteraf ook te laat kunnen zijn. En daarom zouden wij het wel prettig vinden als deze motie, of in ieder geval een toezegging, op die controlerende taak wél wordt ingewilligd, zodat wij tussendoor, indien nodig in vertrouwelijkheid, geïnformeerd worden over de stappen die worden gezet. Dan kunnen wij tussentijds ook zien wat er gebeurt. Niet omdat wij geen vertrouwen hebben in dit College, want wij hebben heel veel vertrouwen in dit College en ook in deze gedeputeerde. Maar het gaat nogal ergens over. Het gaat over een huis, werk, historie en toekomst van een gezin. En wij vinden het heel belangrijk om ons daar als fractie samen met de Staten voor in te zetten.
Dan de houding van de BBB-fractie in de afgelopen periode. Vóór de zomer was al bekend dat de BBB ergens mee wilde komen. We hebben meerdere malen gevraagd om met informatie te komen. Die informatie kwam niet, kaarten op de borst. We snappen dat u nieuwsgierig bent. Daarom hebben we de vorige keer het debat niet kunnen voeren, met alle gevolgen van dien en maatschappelijke discussies. Dit ondanks dat de Staten in april al hadden gezegd dat ze juist heel graag een minnelijke oplossing willen in deze casus.
Ook nu weer: gisteravond krijgen we nog een motie toegestuurd waar eigenlijk partijen zich niet op een goede manier op hebben voor kunnen bereiden. Wij vinden dat heel bijzonder. En nu wordt er in de tweede termijn geen woordvoering gedaan, waardoor we als Staten geen vragen kunnen stellen. Het is keer op keer *hit and run* van de BBB en we doen een klemmend beroep op de BBB om wél aan te geven waar ze voor staat en ook andere partijen de gelegenheid te geven om er vragen over te stellen.
Tot zover.

Mevrouw REININK (Volt): Wij kunnen ons eigenlijk volledig bij de woorden van het CDA aansluiten.

De heer ZWART (PvhN): De weg hiernaartoe verdient geen schoonheidsprijs. Als er afspraken gemaakt worden over een procedure, is het goed gebruik om je aan de afspraak te houden. Een man een man, een woord een woord. Dat is het verwijt dat wij aan de BBB kunnen doorgeven.
Wij zullen de motie, zoals door Groninger Belang is ingediend, blijven steunen. We hebben hem ook mede ingediend. Voor de Partij voor het Noorden betekent dit dat we alle vertrouwen in de

gedeputeerde hebben. Raad hem nou niet af, gedeputeerde! U kunt hem ook zien als ondersteuning van het beleid om zo door te gaan tot de rechterlijke uitspraak. Niet omdat we geen vertrouwen hebben, maar juist omdat we dat wél hebben.

Dank u wel.

De heer EPEMA (FvD): Onteigening moet een laatste redmiddel zijn en het algemeen belang dienen. Aanvankelijk hebben we foutieve informatie gehad, namelijk dat het land de bestemming 'natuur' had in plaats van 'natuuragrarisch'. Op basis van die foutieve informatie hebben de gedeputeerden gestemd: dat is niet de bedoeling.

De familie Van der Veen ziet een optie om de waterberging toch te behouden. Of dat zo is, dat bepaalt GS natuurlijk. Maar we vinden dat we daar best over mogen praten. In ieder geval is de hele procedure ondeugdelijk verlopen naar het inzicht van FvD.

Urgentie voor de plannen van de provincie zien we ook niet zozeer, want dat er ernstige wateroverlast zou ontstaan zonder deze waterberging is gebaseerd op voorspellingen voor 2050, op basis van het Project Droge Voeten 2050.

FvD zegt daarom: behandel boeren niet als vervangbaar op basis van een slecht verlopen procedure en laten wij niet de Staten ingaan als een Staten die een familiebedrijf van zeven generaties van de kaart veegt, terwijl de procedure raar verliep en er misschien zelfs nog ruimte is voor overleg.

Dank u wel.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik ben hogelijk verbijsterd over het proces waar wij nu in zitten, omdat het heel lang duurt en het heel zorgvuldig zou moeten gaan. Want het gaat over een grote zaak: het gaan over het bestaan van mensen, een existentiële zaak. En dan vind ik dat de partijen ook hier dit zeer grondig en goed aan zouden moeten pakken en dat ik persoonlijk ook niet door elkaar gehusseld word door allerlei emoties elke keer weer: waar we zitten nu weer? Wat gaan we nu weer doen? We gaan weer met elkaar in het presidium zitten. Hoe gaan we het nu weer aanpakken? Ik vind dit niet zorgvuldig. Ik vind het ook niet mooi naar de mensen op de tribune toe.

Wat ik gaandeweg dit debat nu voor het eerst wil constateren, is dat ik vooralsnog vertrouw op onze gedeputeerde, die volgens mij tot nu toe geen steek heeft laten vallen. Dit om hem zijn werk te laten doen, wat zijn werk ook is.

Tot zover.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan geef ik ten slotte het woord aan de gedeputeerde – die behoefte heeft aan een korte schorsing, geloof ik. Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Zou iedereen zijn of haar zetel weer willen innemen? (…) Zodat u kunt luisteren naar de woorden van de gedeputeerde. Het woord is aan gedeputeerde Wenneger.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank, fracties en leden van Provinciale Staten voor uw opmerkingen.

Ik heb een rooie draad en die ga ik niet ventileren. Maar goed, dank ook voor de woorden en het *commitment* dat voor het College gegeven is dat we dat simultane spoor echt ook vanaf 15 april bewandelen voor de minnelijke oplossing.

Ik heb een aantal dingen dat in vragen werd geformuleerd vanuit de fracties. Dat is de Socialistische Partij die een vraag heeft ten aanzien van welke wettelijke kaders en wat wél wijzigt als je iets anders zou willen met de minnelijke oplossing. Ja, dan heb je over de begrenzing van het NNN, het besluit van PS van 2014. Alleen, als je dit gaat wijzigen, loop je weer tegen de tegenstrijdigheid met de rijkswetgeving aan. Want dat Besluit Kwaliteit Leefomgeving geeft juist aan dat de oppervlakte, de kwaliteit en de samenhang van de NNN-gebieden moeten worden beschermd door de provincie. Dus we krijgen dan letterlijk de deksel van het Rijk op de neus waar je in conflict mee komt.

Én waar je ook mee zit, is dat we nu echt in de eindfase zitten: in de staat van de realisatie van het NNN. In de brief hebt u de voortgang kunnen lezen eind augustus. Nou, we hebben nog best wel een grote opgave in deze provincie om de dikke 10.000 hectare te realiseren die onze provincie landelijk moet doen richting 2030. Dus de timing begint ook letterlijk te *pressen*, dat het volgende provinciebestuur dat volgend jaar na de verkiezingen écht tegen de deadline aanloopt. Die is er, die moet je halen.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, ik weet niet zeker of ik deze vraag kan stellen. Maar wij kijken nooit in de kast, dus wij weten helemaal niks van vertrouwelijke stukken. Maar ik zou de gedeputeerde toch willen vragen: is er wel naar gekeken? Want er zijn allerlei mogelijkheden met NNN. Je kunt ook NNN op andere gronden zetten, zodat je wél voldoet aan die doelstelling. Je kunt daarin nog ruilen. Dus provinciebreed kun je op allerlei manieren voldoen aan je NNN-doelstelling, waardoor misschien deze oplossing toch kan en je wél voldoet aan de wet- en regelgeving die het Rijk ons oplegt rondom die natuurdoelen die we moeten halen bij NNN. Is dat ook al onderzocht en bekeken en dan vanuit een integrale blik op de hele provincie en niet alleen op dit stukje?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja kijk, wij hebben natuurlijk de NNN-opgave, die geldt voor de hele provincie. Je kijkt naar kwaliteit en samenhangende oppervlakten. Dat is een taak van het Rijk die bij de provincie belegd is en die we moeten volbrengen. Dus daar wordt op gelet. Dat klopt. Ja, daar houden we rekening mee. Dus die analyse is ook de afgelopen jaren *ongoing*. Dan kijk je met de acquisitie van grond bij de inrichting van NNN wat je mogelijkheden zijn en wat je speelruimte is. Dus dan is een *ongoing process* dat je inderdaad nadrukkelijk meeneemt. Dat gebeurt. Dus ik kan ook, zonder in details te treden, verwijzen naar het logboek op dat punt.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, en daar zit het probleem van onze fractie. Wij kijken niet in dat logboek dat in een geheime kast ligt. Dus zouden wij dan van het College iets van informatie kunnen krijgen hoe dat dan zit met het NNN en welke ruimte daar misschien eventueel nog wel is? Want ik probeer te zoeken naar de kaders die wij als Staten hebben om misschien ook creatief mee te denken over een oplossing, los van de wet- en regelgeving waar we ons wel aan willen houden.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Zonder in herhaling te vallen, mevrouw Bakker. Kijk, ook in de brief van 25 augustus staat dat uit mijn hoofd nog zo'n 960 hectare letterlijk aan grond moet worden verworven. We zitten als provincie met 2.600 hectare nog in te richten NNN. De *scope* is nog zo groot allemaal. Dus op dit moment kijken we in de hele context echt doorlopend naar die realisatietaken op korte termijn. Wat we kunnen, wordt doorlopend letterlijk – ik zou bijna zeggen: holistisch – binnen de mogelijkheden bekeken. Waar we dat kunnen, maken we gebruik van de ruimte die we hebben. Dus meer kunnen wij ook niet doen dan wat we nu doen.

De VOORZITTER: Mevrouw Bakker, ten slotte.

Mevrouw BAKKER (SP): Maar voorzitter, het is toch ook niet verboden om natuuragrarisch op een verantwoorde, regeneratieve en duurzame manier te doen op een NNN-terrein?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): De combinatie klopt, daar hebt u gelijk in. Maar het gebied waar we hier over hebben, is beoogd NNN-natuurgebied.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, dank aan de gedeputeerde voor het zorgvuldige antwoord. Wij hebben ons ongelooflijk verbaasd over het feit dat, vóór het reces ongeveer, de BBB-fractie in de krant heeft laten optekenen dat men wat heeft. Is het College het ermee eens dat als zij deze vragen die zij heeft over dit dossier, schriftelijk had gesteld, ze daar nu al een antwoord op had gehad en dat dit echt overbodig had kunnen zijn?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, de procedurele handeling van schriftelijke vragen is dan dat ze worden ingediend en dan worden ze binnen x weken beantwoord. Klopt, ja. Dan hadden ze een antwoord gehad op de gestelde vragen. Ja.

De heer DE JONG (BBB): Is het College bekend met het Grond Strategie Plan 'Uitgangspunten voor het duurzaam beschikbaar krijgen van de gronden in het Zuidelijk Westerkwartier'? En dan met name over het gedeelte van de grondruil en de minnelijke oplossingen? Dat dat juist kan om clustervorming te realiseren in dit gebied?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, het College is bekend met het GSP-document dat u noemt en de geactualiseerde versie van 2020. Klopt. Ja.

De heer DE JONG (BBB): Is grondruil zoals beschreven in het Grond Strategie Plan onderdeel van het onderzoek naar een minnelijke oplossing?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, dan moet ik daar toch even een duidelijk antwoord op geven. Kijk, het Grond Strategie Plan zoals u noemt, beschrijft een aanpak en geeft een instrumentarium ten aanzien van de natuuropgaven en instrumenten die daarin kunnen worden ingezet door de provincie. Maar naast het GSP bestaan er natuurlijk ook de door mij reeds eerder genoemde beleidskaders, de wettelijke rijkskaders die we hebben. Het GSP is een instrument dat wij als instrumentarium hebben in dezen en ja, het GSP gebruiken we als instrumentarium. Maar daarnaast hebben we te maken met alle eigen beleidskaders en ook het hogere: de wet die je moet naleven. Dus het is de hele constellatie waar je in samenhang naar kijkt hoe je tot een afweging komt.

De VOORZITTER: De heer De Jong merkt aan de beantwoording van de gedeputeerde dat hij probeert een algemeen antwoord te geven op een vraag die specifieker is. En daar zijn goede redenen voor, daar herinner ik de heer De Jong even aan. De heer De Jong. Niet?
De heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, ik bespeur bij de gedeputeerde dat hij heeft geantwoord op de motie van Groninger Belang: ‘Dat doen we al’. En in zijn beantwoording van vragen en reacties vanuit de Staten wordt gezegd: ‘Ja, we zitten met regionale en rijkswet- en –regelgeving’. Ik heb een concrete vraag gesteld tijdens mijn inbreng, Heeft het College überhaupt wel vertrouwen in een minnelijke oplossing? Ik vraag dit omdat continu het argument wordt gebruikt: ‘Ja ja, wij willen wel, maar wet- en regelgeving van Rijk en zo maken dat onmogelijk.’ Kan de gedeputeerde aangeven of er wel degelijk vertrouwen is in een positieve uitkomst van een minnelijke oplossing, waar het College nog steeds mee bezig is?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja. En dan ga ik toch even herhalen wat ik in mijn beantwoording ook zei: binnen de daarvoor gestelde kaders, wetgeving en regelgeving en in overeenstemming met de besluitvorming zoals die door PS genomen is op 15 april bij de onteigeningsbeschikking. Dus ik moet het wel doen met die randvoorwaarden.
Daarnaast heb ik ook gezegd: wij staan nog steeds open voor elke grondruil of wat dan ook buiten het NNN-begrensd gebied. Daar kan elke dag over gebeld worden als de familie of de belangenbehartigers dat zouden willen. Dus die ruimte is er gewoon. Alleen, als provinciebestuur moeten we werken binnen de kaders van de rijkswetgeving en de middelen die we op dat punt hebben.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, ik wil nog even aanhaken op een ding dat door de collega van de SP is ingebracht, namelijk dat er een mogelijkheid bestaat – een wettelijke mogelijkheid ook – om binnen een NNN-gebied bepaalde gebieden gewoon te gebruiken voor natuurinclusieve landbouw. Wij hebben ons natuurlijk enorm verdiept in alle gegevens die ten grondslag liggen aan dit dossier. Wij hebben ons voornamelijk gebaseerd op openbaar toegankelijke documenten daarover. Tot op heden hebben wij niets kunnen vinden, in geen enkel plan, waarin staat dat het niet meer mogelijk is om binnen die grenzen van het NNN-gebied Dwarsdiep natuurinclusief te boeren. Voorzitter, u begrijpt dat onze fractie daarvoor in verwarring raakt. Kan de gedeputeerde bevestigen dat het op dit moment de situatie zodanig is dat het binnen de grenzen van een NNN-gebied nog steeds mogelijk is om agrarisch te boeren?
En de vervolgvraag daarop – als ik die in één interruptie mag stellen – is: is de gedeputeerde dan ook bekend met de huidige situatie waarin dat nu ook gebeurt?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Volgens mij verwoordt u het wel vrij breed voor de algehele NNN-inrichting voor de hele provincie. ‘Natuuragrarisch’ en ‘natuur’ zijn beide bestemmingen die spelen binnen het gebied. Maar de desbetreffende percelen waar u op doelt, zijn beoogd voor omzetting tot bestemming ‘NNN-natuur’. Dus dat is op dit moment de inrichting zoals die is en daar streven we ook naar.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, ik hoor de gedeputeerde zeggen dat dat een beoogde bestemming is. Welke bestuurslaag gaat uiteindelijk dan over het besluit om die natuuragrarische bestemming te schrappen in dit Dwarsdiepgebied?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Op een dergelijk detail kom ik wat mij betreft in de tweede termijn terug.

De VOORZITTER: Dit is al de tweede termijn.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): ‘Welke bestuurslaag’: ik moet zeggen... (…)

De VOORZITTER: Als u wilt schorsen, dan kan dat.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja.

De VOORZITTER: Dat kan wel even.

[Schorsing]

De VOORZITTER: De korte inhoud van het voorgaande was dat er een vraag was van mevrouw Zondag en dat de gedeputeerde even ruimte nodig had om het precieze antwoord op die vraag te achterhalen. Het woord is aan de gedeputeerde.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank even voor de korte schorsing. Je wilt het toch ook feitelijk houden bij hoe de wet is, hoe de kaders zijn, wat wel kan en wat niet kan. Dank ook aan mevrouw Zondag voor de gestelde vraag.

Kijk, het gebied waar we het over hebben: we hebben het niet over een gebied totaal ergens anders in ons Groningen. Het gaat om dit gebied waar u het over hebt: Dwarsdiep. Dat gebied, de noordelijke rand waar u op doelt, heeft uiteindelijk als bestemming ‘natuur en waterhuishoudkundig’, dus eigenlijk met een natuurdoel. Als u daar een ander doel op wilt – bijvoorbeeld, het is nu nog deels ook een natuuragrarische bestemming, maar het moet dus een natuurdoel krijgen – ja, dan kan het eigenlijk alleen door een stuk herbegrenzing van het NNN-gebied. Dan moet u eigenlijk uw besluit uit 2014 herzien.

Maar dan hebt u twee andere problemen denk ik als provinciebestuur. Dan kom je in de knel met de realisatie van NNN. Je hebt 31 hectare die je als het ware ontgrenst. En aan de andere kant heb je met een landelijk Besluit Kwaliteit Leefomgeving en met wetgeving te maken, waar je wordt geacht om de oppervlakte, de samenhang en de kwaliteit – inclusief de natuur- en waterhuishoudingsdoelen – te bewaken en te beschermen als provincie. Dus het is ingewikkeld om het allemaal te doorgronden. Maar het beheertype dat u zegt, is niet toekomstbestendig op dat gebied. Dat is het simpelste hoe ik het even kan uitdrukken naar u toe. Daarnaast heb je dus de landelijke wetgeving waar je ook aan moet voldoen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, ik hoor de gedeputeerde zeggen dat er deels een natuuragrarische bestemming is en dat moet natuur worden. Is er nou niet vanuit het College, ook met betrekking tot wet- en regelgeving, mogelijk om daar creatief in te zijn door toch tot een minnelijke oplossing te komen waar beide, zowel het College als de familie, zich in kunnen vinden? Dat moet toch mogelijk zijn? Waar een wil is, is een weg.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Zonder in herhaling te vallen: kijk, het minnelijke spoor wordt nu doorlopen. Ik heb volgens mij in de eerste termijn duidelijk verwoord dat er oplossingen mogelijk zijn, maar die zijn buiten het NNN-begrensde gebied – ik blijft dat benadrukken. We staan elke dag open om daar grondruil toe te passen of wat dan ook. Maar binnen het NNN-begrensde gebied zoals dat in 2014 door uw Staten is besloten, heeft het beheertype dat hierop zit, een water- en natuurdoel. Dat heeft nu nog de bestemming ‘natuuragrarisch’, zoals dat feitelijk klopt in het Omgevingsloket. Maar die wordt dus nog omgezet, die moet worden omgezet naar natuur. Dus het is voor die locatie waar u het over hebt, geen toekomstbestendige oplossing.

De heer DE JONG (BBB): Ik probeer het allemaal een beetje te overzien, ook de uitspraken die 15 april zijn gedaan. Dat de ruiling van gronden niet zou kunnen omdat enerzijds de grond toen omgezet zou zijn naar natuur. Ik geloof 13 mei heeft het College dat niet weersproken of in ieder geval aangegeven dat de grond gewoon nog niet is omgezet in natuur, maar natuuragrarisch is. Dus in principe voor agrarische doeleinden beschikbaar is.

Vervolgens werd er wel direct bij gezegd dat we niet ruilen binnen NNN. En als je dan het Grond Strategie Plan leest, dat vastgesteld is in 2015 en dat onderdeel is van het PIP, dan is daar ook mede deze realisatie van de waterberging op gebaseerd. Dus dat Grond Strategie Plan is daar ook onderdeel van en daar staat ook duidelijk in dat ruilen binnen NNN wél kan. Is het College dat met ons eens?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, ik heb zonet in mijn vorige bijdrage ook aangegeven dat wij het Grond Strategie Plan herkennen. Daar zit uiteindelijk een bundeling aan instrumenten in die mogelijk is en waar je mee kunt werken bij de inrichting en verwerving van het NNN-gebied, dus de taakopgave die we hebben in Groningen qua natuur. Ik heb erbij gezegd wat niet in dat stuk staat en waar we natuurlijk ook wel in de 'escalatieladder' – zeg ik maar even – van de rijkswetgeving en andere wettelijke kaders, regelgeving en verordeningen mee te maken hebben. Dat staat niet expliciet genoemd, maar daar moet je wel rekening mee houden. Het is niet alleen maar de clustering die daarin staat, maar er staat ook in dat we als College ook randvoorwaardelijk rekening moeten houden met natuurdoelen en de waterhuishoudkundige doelen. Dat staat ook in hetzelfde document.

Dus het is breder dan alleen de clustering: dat is een element, het staat erin in het kader van een minnelijke verwerving. Maar je moet het wel in het totaalperspectief zien, namelijk dat je uiteindelijk wel die natuurdoelen en die waterhuishoudkundige doelen moet realiseren, plus rekening houdend met de kaders en de wetgeving zoals die gesteld zijn in Nederland. Dus het is niet een op zichzelf staand document waar je wat uit plukt en je daar wat mee gaat doen. Nee, het moet passen binnen het totaalplaatje. Dat is de doelstelling van het GSP. Zo moet je het ook zien: als een instrumentarium dat *tools* geeft aan het College om naar te handelen.

De heer DE JONG (BBB): In het Grond Strategie Plan staat ook dat de randen in eerste instantie wel een minder zwaar beheer zouden mogen hebben, juist om die clustering maar te vormen. En dan juist later in de tijd zien om dat aan te passen. In principe is er vóór 2030 nog vier jaar de tijd. Dus zou ruiling in eerste instantie nu nog kunnen? En dan geeft u de mogelijkheid om in vier jaar tijd een goede oplossing te vinden voor de agrariër. Bent u dat met mij eens?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nee, dat kan ik niet met u eens zijn. Want als je naar 2015 kijkt, dan lijkt een tijdshorizon van 2030 een heel lange tijd. Maar we zitten nu echt heel kort op de tijdshorizon in grondruil. Het is letterlijk het eigendom dat dan bij de provincie weggaat. Ja, dat is op dit moment niet aan de orde, dat kan niet. Wij hebben op dit moment een heel grote opgave nog die we op korte termijn moeten realiseren, ook bij deze NNN-opgave, die met de komende Natuurherstelverordening die volgend jaar wordt geïmplementeerd, alleen maar strenger wordt. Dus het wordt nog een hele klus om dit te realiseren. Dus we hebben die ruimte niet.

De VOORZITTER: De heer De Jong, ten slotte.

De heer DE JONG (BBB): Ja, dan verschillen wij denk ik toch wel een beetje van mening, voorzitter. Naar ons idee kun je die vier jaar tijd kopen om een goede oplossing te vinden. Nou, daar laat ik het even bij.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan vervolgt de gedeputeerde zijn betoog.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dan kom ik ook nog toe aan het andere aspect. Het CDA stelde ook een vraag of ik de toezegging kan geven dat ook tussentijds de stand van zaken kan geven, wat er gebeurt. Kortom, de ChristenUnie noemde ook de *shoptime* – als ik de collega van de ChristenUnie zo mag parafraseren. Wat ik kan doen, is als ik de appreciatie van de motie van Groninger Belang samen pak met het CDA: ik blijf de beide moties ontraden. Want die van Groninger Belang is overbodig: wij doen het al. Dus de moties van Groninger Belang en de BBB blijf ik ook ontraden, met de argumenten die ik net aangegeven heb.

Wat ik wel wil doen, is in combinatie met de richting naar Groninger Belang dat wij, zodra wij gesprekken of wat dan ook doen, daar sneller en beter een vastlegging van maken in de logboeken, zodat er ook letterlijk gewoon kennisgenomen van kan worden. Dan is dat wel vertrouwelijk. Maar PS-leden kunnen dan bij wijze van spreken wekelijks bijna – of wanneer er ook maar gesprekken plaatsvinden met wie dan ook – kennisnemen van de notities die we vastleggen in de logboeken.

De VOORZITTER: Deze noteren we als een toezegging. Ik zie dat de heer Epema in de benen komt. Waarschijnlijk om een vraag te stellen.

De heer EPEMA (FvD): Ja, ik vraag me toch af: moeten we niet uitgaan van de huidige juridische situatie? Dus als de huidige bestemming 'natuuragrarisch' is, waarom zou je daar dan niet natuurinclusief kunnen boeren? We kunnen wel zeggen: in de toekomst komt er een Natuurherstelverordening. Maar die is er nog niet.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Nou, ik moet voorkomen dat ik in herhaling val. Maar wat ik de heer Epema op dat punt kan aangeven dat wij met een tijdshorizon zitten, dat we met landelijke wetgeving zitten, dat we met een NHV zitten die volgend jaar in september wordt geïmplementeerd binnen Nederland. Ik zit met heel veel verschillende zetten die ik moet doen. Het gebied waar u op doelt, heeft de bestemming ‘natuur’ al gekregen. Dat het nog tijdelijk natuuragrarisch is, wil niet zeggen dat we dat op lange termijn kunnen handhaven. Dat moet nog worden omgezet naar ‘natuur’. Wat ik wel gezegd heb in mei bij de bestemming, is dat we eventueel openstaan voor tijdelijke verhuur. Die toezegging heb ik gedaan, dat hebt u ook in de Statencommissie gehoord. Dus aan die realisatiedatum van het NNN-gebied: die toezegging staat nog, maar die ik heb toen gegeven.

De heer EPEMA (FvD): Maar als ik het goed begrijp, is het nu dus ‘natuuragrarisch’ momenteel.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, dat kunt u ook zien op het kaartje van 15 april, wat ik ook in mei heb gecorrigeerd. De bestemming op dit moment daar is nog ‘natuuragrarisch’. Het moet nog worden omgezet naar ‘natuur’.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, ik weet niet zo goed wat ik moet met de toezegging van de gedeputeerde om de inhoud van de gesprekken desnoods wekelijks in de logboeken te zetten, die we alleen in de geheime kast mogen inzien. We mogen lezen wat er gebeurt, maar we mogen er vervolgens niet over hebben, maar het ligt in de geheime kast. Hoe rijmt dit met elkaar?

De VOORZITTER: Als ik even iets mag zeggen. We hebben in Provinciale Staten verschillende manieren om de Statenleden door het College geïnformeerd te krijgen. Het is ‘openbaar, tenzij...’ Maar op het moment dat er gronden zijn om dingen niet in de openbaarheid aan de Staten te geven, dan is er een extra aanvullende manier om wel informatie te geven, om dat vertrouwelijk, dus in het geheim, te doen. Dat leent zich ook voor een vertrouwelijke geheime bespreking. Wij kennen die regels, wij kennen die verhoudingen.

Dus op het moment dat het gaat over een individuele kwestie en de stappen die daarin worden gezet, dan is het evident dat dat zich niet leent voor een openbare behandeling. Dan is dus logisch – en volgens mij breed geaccepteerd in de Staten – dat de enige manier waarop de Staten daarover informatie kunnen krijgen, is in vertrouwelijkheid, dus onder geheimhouding.

De heer Zwart kent dat als geen ander, want die draait hier al een tijdje mee. Dan is het een keuze van Statenleden of –fracties om daar al dan niet kennis van te nemen. Maar dit is onderdeel van de gangbare manier van het informeren van de Staten. Dus ‘openbaar, tenzij...’. Maar er is een ‘tenzij’. Dus voordat de gedeputeerde het ‘tenzij’ moet gaan uitleggen, kom ik even in de benen om de heer Zwart te wijzen op wat hij allang weet.

De gedeputeerde.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ik zou bijna zeggen: ik heb weinig toe te voegen aan wat de voorzitter van deze vergadering hier zegt. Ja, dat klopt. Kijk, de casus ligt nu onder de rechter en ik moet heel voorzichtig zijn op de lijnen waarbinnen ik iets zeg. Dus het is een individuele casus met individuele belangen. Dus mij leek het verzoek van het CDA eigenlijk de beste oplossing die rechtdoet aan wel informatievoorziening en die uiteindelijk ook aan het beslag van de rechter gehoor geeft. Dus dat leek me ook gewoon de beste invulling dan.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, ik wil dan misschien even reageren op wat de voorzitter mij voorhield. Ik weet als geen ander van het bestaan van de geheime kast. Maar er zitten hier mensen op de tribune die meeluisteren en zeggen: jullie weten alle informatie, het zit in de geheime kast, maar je hebt er niet over. Daar gaat het om. ‘Ik leg het in de geheime kast’: ja, met alle excuses die erbij horen, is dat een schijnoplossing. Het is geen oplossing, want we kunnen het er niet over hebben.

De VOORZITTER: Ik wijs u gewoon op de bestaande manier van werken van Provinciale Staten. Die is breed geaccepteerd en ik ken uw positie daarin. Maar die wordt er niet anders van.

De gedeputeerde vervolgt zijn betoog.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dan kom ik aan het eind van mijn betoog. Ik heb de toezegging gedaan op deze manier om ook de smalle lijn richting juridisch en wat onder de rechter, op deze manier in te vullen. Daar kunnen Statenleden kennis van nemen. En de beide appreciaties van de moties komen daarbij.

De heer EPEMA (FvD): Ik was nog één vraag vergeten. De gedeputeerde zei dat er op korte termijn een gesprek plaatsvindt met de familie. Is het mogelijk om te weten op welke datum dat plaatsvindt? Staat dat bijvoorbeeld al vast of is het niet opportuun voor ons om dit te weten?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dat vindt eind van deze maand plaats.

De heer DE JONG (BBB): U noemde net nog verhuur als eventuele mogelijkheid, maar dat hebt u volgens mij op 13 mei ook genoemd. Alleen, toen wel met een hele rits voorwaarden. Geldt dat nog steeds zo?

De VOORZITTER: De gedeputeerde, die in algemene zin kan antwoorden.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Aan het gebruik van provinciaal bezit zitten voorwaarden. Ja, zo werkt het, dat kan niet anders. En die voorwaarden die ik toen genoemd heb, bestaan nu nog steeds, ook in dit geval.

De heer DE JONG (BBB): Ja, dat waren volgens mij nogal wat voorwaarden, waardoor het eigenlijk het normale agrarische gebruik niet meer mogelijk was. Als ik mij goed kan herinneren.

De VOORZITTER: Als u behoefte hebt aan een vertrouwelijke vergadering om dit uit te spitten, dan kan dit. Maar u nadert nu de grens van wat in de openbaarheid kan.
De gedeputeerde.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Ja, de voorwaarden bestaan. Kijk, we hebben te maken met NNN-begrensd gebied en ook aan een natuuragrarische bestemming zijn voorwaarden verbonden.

De VOORZITTER: De gedeputeerde was al klaar met zijn betoog, geloof ik? Ja.
Dan zijn we aan het eind van het motiedebat gekomen. Dan sluit ik de beraadslaging en dan...

De heer DE WIT (CDA): Voorzitter? Ja, ik kijk even rond of er nog partijen waren die vroegen om een derde termijn. Dat hoor ik niet, dus wij zouden graag tien minuten willen schorsen.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering tien minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geeft het woord aan de heer De Wit om te vertellen wat de uitkomst is van de schorsing.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, ik wou graag een derde termijn aanvragen.

De VOORZITTER: Zullen we dat maar doen?

De heer DE JONG (BBB): Voorzitter? Voorzitter? We zouden het toch de vorm van een motiedebat aanhouden? En volgens mij is dat in twee termijnen, maar als ik daar fout in ben, dan...

De VOORZITTER: Ja, de Staten gaan over hun eigen orde. Het voorstel van de heer De Wit is net aanvaard. De heer De Wit krijgt het woord.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, allereerst excuses dat het weer niet alleen over de inhoud gaat, waar het eigenlijk in het proces over zou moeten gaan. Maar ook over randzaken daaromheen.
Ten eerste een reactie van de gedeputeerde op onze vragen in tweede termijn: wij zijn er heel blij mee. Desondanks zouden we het toch heel fijn vinden op het moment dat het initiatief van Groninger Belang omarmd wordt en dat het in ieder geval kan worden gezien als een toezegging richting Groninger Belang – want die hebben die motie ook ingediend.
Voorzitter, dan wat anders. Wij hadden de hoop dat we vandaag ook met de grootste fractie in de Staten in debat konden gaan over deze kwestie, de aanloop daarnaartoe en oplossingsrichtingen om tot een minnelijke schikking te kunnen komen. De BBB-fractie heeft ervoor gekozen om niet het woord te voeren en, zoals ik in de eerste termijn namens het CDA al aangaf, op verschillende momenten het proces te frustreren.

Daarom hebben wij besloten om te schorsen met een aantal partijen en om tafel te gaan zitten en hebben wij uiteindelijk een motie van afkeuring geformuleerd ten aanzien van de fractie van de BBB over het gevoerde beleid. Wij vinden het belangrijk dat we op een goede manier hier in de Staten met elkaar omgaan. Dat partijen de gelegenheid krijgen om zich goed voor te bereiden. Dat er niet wordt geroepen dat mensen hun huiswerk niet hebben gedaan, terwijl er geen informatie is gedeeld. Dat relevantie informatie tijdig komt. En dat je als fractie bereid bent om samen te werken met collega's, zeker als het gaat om dit soort dossiers.

En daarom dienen wij de volgende motie in.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met de briefhoofden van het CDA, D66, de ChristenUnie, de Partij voor de Dieren, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Afkeuring handelswijze BBB-fractie bij debat over Dwarsdiep'. Deze motie heeft als volgnummer 479 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- de BBB-fractie informatie die zij belangrijk achtte voor het debat, niet vooraf met de andere fracties heeft gedeeld;
- de BBB-fractie anders fracties vervolgens heeft verweten hun huiswerk niet goed te hebben gedaan;
- de BBB-fractie pas op de avond vóór de Statenvergadering een motie over Dwarsdiep heeft gedeeld;
- de BBB-fractie heeft besloten in tweede termijn geen woordvoering te doen, waardoor andere fracties haar geen vragen meer konden stellen;

Overwegende dat:

- een zorgvuldig debat vraagt dat fracties voldoende tijd krijgen om relevantie informatie en voorstellen te beoordelen;
- fracties elkaar moeten kunnen bevragen over de keuzes die zij in de voorbereiding van een debat maken;
- dit des te meer geldt bij een ingrijpend en gevoelig dossier als Dwarsdiep;

Spreken uit dat:

- de handelswijze van de BBB-fractie in de voorbereiding en behandeling van dit debat ten zeerste af te keuren;
- het ongepast te vinden dat de BBB-fractie andere fracties verwijt hun huiswerk niet te hebben gedaan, terwijl zij zelf voorafgaand aan het aanvankelijke debat geen informatie met hen heeft gedeeld;
- van alle fracties te verwachten dat zij relevante informatie en moties tijdig delen, zodat andere fracties zich goed voor kunnen bereiden;
- je als fractie in de Staten de bereidheid moet hebben om samen te werken met andere fracties;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, pardon voorzitter, maar kunnen we een van twee dingen doen? Mogen wij een woordvoerderswissel aanvragen, of mogen we dit behandelen als een motie vreemd aan de orde van de dag?

De VOORZITTER: Dan lijkt me de voorzitterswissel de meest praktische oplossing. Ik denk dat u zelf het woord wilt voeren? Ja. U wilt door met uw betoog, zie ik, meneer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, ik wil nog één ding zeggen. Want ik vind dat we naast deze motie ook weer terug moeten naar de inhoud. En wij hopen uit de grond van ons hart als fractie dat er alsnog een oplossing komt voor de familie Van der Veen en we gaan er achter de schermen ook op toezien dat het proces goed doorlopen wordt.

De heer DE JONG (BBB): Hoe kijkt het CDA aan tegen het gevoerde beleid tot dusver, wat er gezegd is op 15 april, de grond omgezet in natuur enerzijds? Anderzijds ruilen binnen NNN zou niet kunnen. Inmiddels blijkt dat allemaal anders te zijn. Hoe kijkt het CDA daartegenaan?

De heer DE WIT (CDA): Nou, voorzitter, daar zijn we op 15 april uitgebreid op ingegaan. Die gesprekken hadden wij willen voeren met de BBB. Daar heeft de BBB ons niet de kans voor gegeven.

We hebben nu onze steun uitgesproken voor het debat op basis van de motie van Groninger Belang, waarin staat elke mogelijke oplossingsrichting wordt onderzocht – met de nadruk op ‘mogelijke’ – en daar staan wij volledig achter.

De heer DE JONG (BBB): Dus ook grondruil binnen NNNN?

De heer DE WIT (CDA): Wij staan achter elke mogelijke oplossing die er voorhanden is.

De VOORZITTER: De heer De Jong, ten slotte? Nee? Dank u wel.
Dan is het woord aan de BBB-fractie in derde termijn. Niet? Oké. De Partij van de Arbeid-fractie?

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Straks alleen een stemverklaring, voorzitter.

De heer DE BOER (GroenLinks): We hebben gezegd wat we wilden zeggen. We komen zometeen met een stemverklaring.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Wat een teleurstellend debat vanmorgen. En ook teleurstelling van mijn fractie over de gang van zaken, tot de totstandkoming dat wij niet als Staten in staat waren geweest om een normaal debat te voeren om gedachten uit te wisselen en tot samenwerking over te gaan. Er zijn verwachtingen gewekt door de BBB-fractie over wat er gezegd zou worden of welke plannen er zijn. Er zijn verwachtingen gewekt door de BBB-fractie bij de familie. En dan is dit het resultaat: wat een teleurstelling.
Onze fractie steunt dan ook deze motie van afkeuring omdat we dit als een zeer gemiste kans ervaren. Een gemiste kans voor dit parlement om effectief te zijn, om op te komen voor de belangen van onze inwoners en ook een gemiste kans om met elkaar te bewijzen dat we in staat zijn door samenwerking een meerderheid te verkrijgen – wat volgens mij in een democratie de mores zou moeten zijn.
Ik wil dan ook de BBB-fractie wat meegeven als dat kan. Volgens mij heeft de BBB alle kaarten in handen om een machtsblok van belang te zijn, hier in deze Staten. Zij hebben alle kaarten tot hun beschikking om invloed te hebben op dit gevoerde beleid. Zij hebben een mandaat van hun kiezers in de vorm van twaalf zetels – twaalf! – in deze zaal en maar liefst 67.744 kiezers, individuele kiezers. De BBB is onderdeel van deze coalitie. Zij leveren twee gedeputeerden.
Alle verwijzingen naar ambtenaren, gevoerd beleid, gedeputeerdenwissels – noem het maar op – zijn voor mij een afleiding en een rookgordijn. De BBB kan een machtsblok in deze Staten vormen. En teleurstelling van de BBB over het gevoerde beleid en de gang van zaken betekenen voor mij dan ook een teleurstelling over de eigen effectiviteit van de BBB. De BBB heeft er zelf actief voor gekozen om geen samenwerking te zoeken met onze partij of andere partijen in deze zaal. Er is brede steun voor meer inzet van dit College in deze zaak, om tot een minnelijke oplossing te komen – wat Groninger Belang ook heeft bewezen. Dus er is brede steun voor dat initiatief. Meerdere partijen zoeken naar mogelijkheden om alsnog tot een oplossing te komen buiten de rechtsgang. Dat hebben we ook gezien in deze zaal.
En dat de BBB zelf verzaakt om daadwerkelijk aan de slag te gaan voor deze familie en de tot haar beschikking gestelde invloed van de kiezers gebruiken voor dit theater, daar trek ik en mijn fractie de handen van af.

De heer DE JONG (BBB): Aan u eigenlijk dezelfde vraag: wat vindt u van de gang van zaken dat het College eerst heeft aangegeven dat er grond was omgezet naar natuur, in plaats van natuuragrarisch? En dat inmiddels via het Grond Strategie Plan duidelijk is geworden dat grondruil daar wel kan? Hoe kijkt de ChristenUnie daartegenaan?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Volgens mij heeft mevrouw Brinkman-Oudman daar keurig ons standpunt over verwoord. En ik heb nu ook heel duidelijk aangegeven dat ik er erg teleurgesteld over ben dat de BBB haar eigen invloed niet heeft gebruikt om hier daadwerkelijk wat te bereiken en hier vragen stelt aan partijen zonder hier zelf te gaan staan om vragen te beantwoorden van andere partijen. Daar wil ik het graag bij laten.

De heer DE JONG (BBB): Bent u, net zoals in het Grond Strategie Plan beschreven, voor grondruil binnen NNN? Ziet u dat als een minnelijke oplossing?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Mijn fractie wil graag de controlerende taak als Provinciale Staten uitvoeren. We hebben hier een dagelijks bestuur zitten dat volgens mij dat uitzoekwerk doet. We hebben ze opdrachten meegegeven, huiswerk meegegeven, er is een rechtsgang. Onze fractie vindt het zorgvuldig om te kijken of dat zorgvuldig is gegaan na afloop van dat proces. De gedeputeerde heeft hier goed antwoord op gegeven, we hebben onszelf erin verdiept. Dat is onze informatie, daar doen we het mee.

De VOORZITTER: De heer De Jong, ten slotte.

De heer DE JONG (BBB): Dus u ziet grondruil wel als een minnelijke oplossing?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Wij volgen wat de gedeputeerde heeft aangegeven. Dus hij heeft heel duidelijk aangegeven wat volgens mij de mogelijkheden zijn met specifieke grondruil binnen dit gebied. Wij gaan ervan uit dat dat de juiste informatie is en wij zullen de toets van de rechter afwachten daarin.

De VOORZITTER: Dit was overigens de zesde interruptie van de BBB-fractie en er waren vijf toegekend. Dus deze was coulance, maar het was de laatste.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij komen met een stemverklaring.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, wij staan niet bij deze motie op die is ingediend door het CDA namens andere partijen. Wij zullen deze motie ook niet steunen, ondanks dat wij vinden dat de BBB wel een zeer bijzondere politieke manier heeft gekozen om tot een oplossing te komen voor dit dossier en voor de mensen die verbonden zijn aan dit dossier. Dat hebben wij ook persoonlijk tegen een aantal Statenleden van de BBB uitgesproken. We hadden graag met hen willen meedenken aan de voorkant om te kijken of er echt oplossingen zijn die écht, écht uitgevoerd kunnen worden. Maar wij vinden dat een politieke partij uiteindelijk zelf moet weten hoe zij politiek wil bedrijven. Ja, en dat dat niet leidt tot iets wat je eigenlijk zou willen, dat is dan ook de domme fout van die politieke partij.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, de BBB dient vandaag een motie in, maar kiest er niet voor, deze inhoudelijk toe te lichten. Geen woordvoering, geen argumentatie daarbij, ook geen mogelijkheid voor andere Statenleden om vragen te stellen om de BBB op haar keuzes aan te spreken. Dat is veelzeggend. Buiten deze zaal weet de BBB de weg naar de social media en de krant goed te vinden. Maar hier in deze Statenzaal, waar politieke debat hoort plaats te vinden en waar collega's kunnen doorvragen, blijft het stil.

Voorzitter, zo hoort democratische verantwoording niet te werken. Politiek bedrijven via social media is makkelijk: je bepaalt zelf de boodschap, ontwijkt kritische vragen en hoeft geen verantwoordelijkheid af te leggen. Maar wij zijn gekozen hier, hier in het openbaar en tegenover elkaar, om onze voorstellen te verdedigen. Je kunt niet oppositie voeren tegen je eigen College en binnen deze zaal weigeren uit te leggen waarom. Maar dien hier niet nu zwijgend een motie in en vertel daarna niet op social media dat anderen niet willen luisteren.

Wat hier gewoon niet kan, is alle posities tegelijk innemen. De grootste partij zijn, twee gedeputeerden leveren, coalitieafspraken maken, die vervolgens negeren, de eigen bestuurders voor de bus gooien en dan doen alsof u een machteloze buitenstaander bent.

Dank u wel.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, de motie van afkeuring en een aantal betogen vallen voor de PVV in de categorie 'vooringenomenheid en stemmingmakerij en allesbehalve inhoudelijk'. Al dan niet vanwege de aankomende Statenverkiezingen en in strijd met hoe we met elkaar om zouden moeten gaan in dit gremium. Deze motie verdient dan ook grote afkeuring.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, het was niet makkelijk om je handtekening onder zo'n motie te zetten, maar wij hebben het wel gedaan. Met het gevoel dat het ook gewoon nodig is. Als je kijkt in de geschiedenis – en dat is maar twee week, drie week geleden – hoe weinig de BBB gedeeld heeft en hoe moeizaam wij aan de juiste informatie hebben moeten komen; als je niet deelt waarom je een agenderingsverzoek doet met de mededeling 'zoek het verder zelf maar op', komen we hiermee niet verder.

Vandaar dat ik wél mijn handtekening eronder heb gezet en de motie ook zal steunen. Want zo moeten we in de democratie niet met elkaar omgaan. Tot zover.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Ik hoef echt geen ererondje of extra rondje, maar gewoon waar ik recht op heb. Het gaat me in dit geval ook helemaal niet om mij, het gaat om het resultaat. En uiteindelijk, wij sluiten ons volledig aan bij de woordvoering van de SP met betrekking tot de motie van afkeuring.

En wij blijven erbij dat we onze eigen motie in stemming zullen brengen.

De heer EPEMA (FvD): Wij willen alleen zeggen dat wij het eens zijn met de woordvoering van de SP.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik kom straks met een stemverklaring.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan heeft iedereen gesproken en dan kan ik denk ik de vergadering sluiten – of de beraadslaging sluiten. [Gelach in de Statenzaal.] Ja, dat eerste was een tikje te ambitieus.

Er zijn drie moties die voorliggen en ik denk dat ik gewoon even kijk wie van u behoefte heeft aan het afleggen van een stemverklaring bij een of meerdere van deze moties. Dan denk ik dat het verstandig is om ze in de volgorde waarin ze zijn ingediend, ook in stemming te brengen. Kan dat rekenen op uw instemming? Ja?

Dan begint dat met vragen rondkijken door de voorzitter wie er behoefte heeft aan een stemverklaring. Mevrouw Da Silva Pinto.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Ja, voorzitter, wij willen graag een stemverklaring afgeven over motie 479, de afkeuringsmotie. Deze motie verwoordt voor onze fractie ook het solistische optreden van de BBB-fractie binnen onze coalitie en daarom steunen wij deze motie.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, wij zouden graag een stemverklaring willen bij motie 478 van de BBB. Deze motie zullen wij niet steunen, maar we gaan er wel van uit, mocht dit toch wél een oplossing zijn, dat het College die uiteindelijk meeneemt in de motie die wij steunen van Groninger Belang.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij sluiten ons aan bij de stemverklaring van de PvdA en wij zullen motie 479 steunen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ook een stemverklaring bij motie 479. Wij vinden het handelen van de BBB in aanloop naar dit debat en tijdens het debat het waard om af te keuren. Wij denken dat dit schadelijk is voor het aanzien van de Groninger politiek in het geheel en voor het vertrouwen in de politiek dat mensen in ons kunnen hebben. Het gebrek aan samenwerking is voor ons een toonbeeld van hoe we niet bezig moeten zijn voor onze inwoners. We hopen dat de BBB hier op gaat reflecteren.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Een stemverklaring over motie 477, de motie van Groninger Belang. Ik had mevrouw Zondag beloofd om daarop terug te komen en ons te beraden als fractie. Wij zullen voor deze motie stemmen, gelet ook op de toezegging die de gedeputeerde heeft gedaan en de afkadering die wij in de beraadslaging hebben gehad met elkaar.

De heer DE JONG (BBB): Stemverklaring over motie 479. Nou, ik denk dat wij tegen stemmen – dat zal niet verwonderlijk zijn. Wij zijn hier alleen maar bezig met waarheidsvinding en naar ons idee hebben we iedereen, zeker vóór de Statenvergadering, tijdig geïnformeerd. Dus wij kunnen ons absoluut niet vinden in wat er in deze motie staat.

Dank u wel, voorzitter.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Voor wat betreft de moties 477 en 478 geef ik een motie van vertrouwen in het College af.

De VOORZITTER: Die zijn staatsrechtelijk niet nodig. De heer De Wit.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, een stemverklaring over motie 478 van de BBB. Deze zullen wij niet steunen en dat heeft als reden dat we een motie van Groninger Belang wél steunen, waarin alle mogelijke oplossingsrichtingen worden meegegeven. En wij vertrouwen het College erop dat elke mogelijke richting zal worden onderzocht.

De VOORZITTER: Wie zie ik nog over het hoofd? Eenmaal, andermaal... Nee? Dan kunnen we gaan stemmen.

U kent het procédé. Er verschijnt hopelijk zometeen iets achter mij op het grote scherm. (…) Dan is het motie 477 ‘Minnelijke schikking’ die nu voorligt. (…) Ik zie nog niks gebeuren. Is er iets mis met de techniek? (…) Oké. (…) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de VVD, D66, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat er 27 stemmen voor deze motie zijn uitgebracht en 16 stemmen daartegen, zodat de motie is aangenomen.

En dat brengt ons bij de volgende motie: dat is 478 ‘Ruiling van gronden’. U kunt stemmen. (…) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, dus de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de PVV en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Dat betekent dat er 18 stemmen voor zijn uitgebracht en 25 stemmen tegen, zodat de motie is verworpen.

En dan zijn we bij de volgende motie, 479 ‘Afkeuring handelswijze BBB-fractie bij debat over Dwarsdiep’. U kunt stemmen. (…) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de SP, de PVV en Forum voor Democratie. Dat betekent dat de motie met 23 stemmen voor en 20 stemmen tegen is aangenomen,

Daarmee hebben we het eind van dit agendapunt bereikt. Ik kijk even naar de griffier of hij al iets weet over de lunch. (…) De lunch wordt nu klaargezet, boven in de GS-kamer. In de GS-kamer? Wat een bijzondere plek! Mag ik u allemaal uitnodigen voor de lunch in de GS-kamer?

De heer DE JONG (BBB): Voorzitter? Voorzitter? (…) Mag ik nog... Nou ja, we kunnen ook na de lunch schorsen.

De VOORZITTER: Nee, dat zou ik tijdens de lunch doen als ik u was.

De heer DE JONG (BBB): Ja, maar dan kan de lunch wat langer duren. Dus ik geef alvast een mededeling...

De VOORZITTER: Hebt u genoeg aan een halfuur?

De heer DE JONG (BBB): Nou ja... Het kan best langer duren.

De VOORZITTER: Dan valt het samen met de lunchpauze.

De heer DE JONG (BBB): We gaan het even afwachten.

De VOORZITTER: U mag met volle mond praten van mij.

De heer DE JONG (BBB): Prima, dank u!

De VOORZITTER: De vergadering is geschorst.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Ik hoop dat de lunch u heeft gesmaakt. De aankondiging van de lunchpauze viel samen met het verzoek om een schorsing van de kant van de BBB. Dus misschien is het goed om de heer De Jong even te vragen of dat nog iets heeft opgeleverd.

De heer DE JONG (BBB): Voor de rest heeft het niets opgeleverd, voorzitter. Nee. Niet om mee te delen – laat ik het zo zeggen.

De VOORZITTER: Akkoord.

B. Gelegenheid voor wensen en bedenkingen oprichting Stichting Economische Agenda Nij Begun

De VOORZITTER: Dan zijn wij toe aan het volgende agendapunt. In de Statencommissie hebben uw vertegenwoordigers in het Regioberaad het concept voor een gemeenschappelijke motie toegelicht en u hebt in uw eigen woordvoeringen al enigszins laten doorschemeren waar uw fractie vandaag de nadruk op zou willen leggen bij de oprichting en statuten van de Stichting Economische Agenda Nij Begun.

Wat mij goed lijkt, is om allereerst mevrouw Buigel, die deze rol vervult, het woord te geven, zodat zij het startschot kan lossen voor de discussie die daarna volgt.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Voorzitter? Mag ik in het kader van de orde vragen dat sowieso alle motie-indieners misschien eerst aan het woord mogen?

De VOORZITTER: Welke zijn dat? Want ik tast in het duister. Dat zijn de leden Buigel en Bakker. Dat is de oogst, hè? Oké. Dan komen we niet verder dan de B. Eerst mevrouw Buigel, dan mevrouw Bakker, dan alle anderen.

Mevrouw BUIGEL (lid Regioberaad Nij Begun): In de commissie hebben we hier natuurlijk uitgebreid met elkaar over gesproken. Er is veel debat gevoerd over de governance, het behoud van de democratie en de manier waarop wij als Staten betrokken blijven. En met de wensen en bedenkingen die wij vandaag willen indienen via de motie, ronden wij dan ook de Economische Agenda en deze belangrijke procedure af.

Maar voordat kan de stichting kan worden opgericht door de Gemeenschappelijke Regeling, hebben wij als Staten een aantal wensen en bedenkingen.

De VOORZITTER: Ik heb vóór mij de motie ‘Wensen en bedenkingen PS Stichting Economische Agenda Nij Begun’, ingediend door de fractie van D66. Die zijn vervat in een motie met een kloeke onderlegger, wat de motie zelf tot oplegger maakt. Deze motie heeft als volgnummer 480 en eindigt met de volgende oproep aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- de Economische Agenda, als maatregel uit de kabinetsreactie ‘Nij Begun – op weg naar erkenning, herstel en perspectief’, in juni 2025 is vastgesteld door de regionale overheden en de Ministerraad;
- conform de Wet gemeenschappelijke regelingen de raden, de Staten en algemeen besturen van de waterschappen in de gelegenheid worden gesteld hun wensen en bedenkingen af te geven voor de oprichting van de Stichting Economische Agenda Nij Begun;

Overwegende dat:

- in de Statencommissievergadering van 17 september 2026 enkele belangwekkende punten zijn geformuleerd die op breed draagvlak in onze Staten kunnen rekenen en daarom zijn opgenomen in de onderlegger met de wensen en bedenkingen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- de wensen en bedenkingen in te brengen bij het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Perspectief Groningen en Noord-Drenthe, voordat besluitvorming over de stichting plaatsvindt.

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BUIGEL (D66): En dan nog even met de pet van D66 op. Zoals wij ook al hadden gezegd in de commissie, zijn wij kritisch geweest op het proces. Want deze governance moet wat ons betreft transparant en duidelijk te volgen zijn en vooral democratisch goed controleerbaar. In de afgelopen periode hebben wij er ook verschillende kanttekeningen bij geplaatst en ook vandaag proberen wij dat weer te doen met wensen en bedenkingen en wij hopen dat zowel de gedeputeerde als de Commissaris onze wensen en bedenkingen meeneemt en in de vergadering van het bestuur en bij de adviescommissie.

Wat ons betreft moeten we nu ook gaan vooruitkijken. We staan voor een unieke kans en we zien wel de kans voor een hele generatie om iets op te bouwen in Groningen. Met deze middelen

kunnen we goed investeren in innovatie, nieuwe bedrijvigheid en de uitvoering van de Economische Agenda. Dus wij hopen dat onze afvaardiging ook de actieve informatieplicht serieus zal nemen en dan ook goed ons als Staten zal betrekken bij het vervolg.

Tot zover.

Mevrouw BAKKER (SP): Voorzitter, zoals iedereen wel weet denk ik in deze zaal, zijn wij überhaupt niet voor het oprichten van deze stichting. Wij zijn daar fel op tegen geweest, dat zijn we nog steeds. Wij vinden ook, net zoals D66 schetst, het proces niet zorgvuldig, we vinden het bijna onbehoorlijk hoe dat is gegaan. Wij hebben echt op meerdere punten ook als Staten kritiek geuit, waar we toch weinig van terug hebben gezien in deze statuten. Daarom proberen we nu wéér met een zienswijze die te wijzigen.

Maar ik wil toch ook nog een keer benadrukken dat op het moment dat we eigenlijk al iets hadden moeten kunnen zeggen of we überhaupt een stichting wilden, er eigenlijk al aan ons is voorbijgegaan en wij dat moment helemaal niet hebben kunnen pakken. Ja, ik ben straks zesenhalf jaar Statenlid, maar dit is wel een van de dingen waarvan ik denk: daar voel ik me echt een klein beetje verneukt over.

Maar we zijn nu wel in deze situatie, dus we moeten bijschaven wat we kunnen. En daarom hebben wij geprobeerd toch nog maar weer iets te bereiken als SP. We hebben helaas de cultuur niet aan tafel gekregen. Dus we hopen natuurlijk wel dat die misschien – of niet misschien, we gaan er eigenlijk van uit – wél in de adviescommissie plaatsneemt. Dat hebben we ook in de zienswijze, die net door mevrouw Buigel is ingediend, opgenomen.

Maar wij zouden ook graag zien dat de werknemers een betere positie hebben. Want tenslotte zijn dit ereschuldgelden die moeten bijdragen aan de brede welvaart van onze provincie. En binnen de Economische Agenda hebben werknemers daar een heel belangrijke stem in. Dus daarvoor deze motie.

De VOORZITTER: Ik heb een motie vóór me met de briefhoofden van de SP, Volt en de Partij voor de Dieren, ‘Werknemers aan tafel’. Deze motie heeft als volgnummer 481 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- het doel van de Nij Begun-agenda’s is om binnen één generatie (dertig jaar) de brede welvaart in Groningen te verhogen tot het landelijk gemiddelde;
- de Economische Agenda en de investeringen die daaruit voortvloeien, grote gevolgen zullen hebben voor de aard, omvang en kwaliteit van de werkgelegenheid in de regio;
- innovaties zoals AI, robotisering en automatisering directe impact hebben op de arbeidssituatie van inwoners;
- de inwoners van de provincie niet slechts belanghebbende consumenten in de regionale economie zijn, maar in hun rol van werknemers een essentieel onderdeel daarvan vormen;
- Nij Begun jaarlijks 100 miljoen euro aan publieke gelden inzet voor economische stimulering;
- nieuwe bestuursstructuren, zoals de Stichting voor de Economische Agenda, worden opgericht om dit beleid te borgen;

Overwegende dat:

- werknemers een belangrijke *stakeholder* zijn in de Economische Agenda;
- werknemers vaak onvoldoende positie of vertegenwoordiging hebben om hun belangen zelf af te dwingen;
- beslissingen over economische investeringen directe gevolgen hebben voor werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden;
- het belangrijk is dat werknemers meepraten over beslissingen die hen aangaan;
- de huidige conceptstatuten enkel voorzien in vertegenwoordiging vanuit bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden (*triple helix*);

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- in te brengen bij het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Perspectief Groningen en Noord-Drenthe, voordat besluitvorming over de stichting plaatsvindt, dat de Provinciale Staten van Groningen graag zien dat artikel 4, lid 2 zodanig wordt aangepast dat werknemersvertegenwoordiging structureel in de samenstelling van het bestuur wordt geborgd;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, dan wil ik nog één klemmend beroep doen op het College. Laten wij zorgen dat we de gelden, de ereschuldgelden, die ons toekomen door alle ellende die heel veel mensen in deze provincie is aangedaan door gaswinning, nuttig besteden, goed besteden en dat dit niet een 'prestigeprojectpot' wordt. Die zorg hebben wij wel, want we zien dat die 250 miljoen die nog niet geborgd was straks in deze governancestructuur, her en der wordt uitgegeven aan een AI-fabriek, aan een extra steiger in de Eemshaven en aan de WK wielrennen, zonder dat volksvertegenwoordigers daar iets over hebben kunnen zeggen. En ik vind écht dat we dat beter moeten doen in de toekomst, in al die jaren die we nog voor ons hebben, om deze gelden écht in te zetten voor wat Groningers toekomt.

Mevrouw BOSMAN (BBB): De BBB heeft in de commissievergadering ingebracht dat wij het heel erg belangrijk vinden dat er aan de statuten een mandaatbesluit wordt toegevoegd, vastgesteld door het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling, waarin duidelijke bevoegdheden en grenzen zijn verwoord voor de stichting. Dit ook om fouten uit het verleden te voorkomen. En dat staat keurig verwoord in de motie, dus wij kunnen ermee instemmen.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Ons onvolprezen Regioberaad heeft namens de deelnemende partijen de conceptwensen en –bedenkingen voorgesteld inzake de op te richten stichting, waar de Partij van de Arbeid zich goed in kan vinden. Immers, de democratische legitimiteit brengt met zich mee dat het Algemeen Bestuur beslist en de stichting adviseert en uitvoert. Een aantal bepalingen wijkt daarvan af en geeft onduidelijkheid. De Regioberaad geeft duidelijk aan waar bepalingen anders of scherper dienen te worden geformuleerd. Wij steunen dus die motie.

Maar wij steunen ook de motie van de SP. Want als je dan op een bepaald moment bedrijfsleven, onderwijs en overheid de stichting laat vormen, dan lijkt het ons dan ook niet meer dan logisch om aan die bedrijvenkant ook de vakbonden een plaats te gunnen en te geven.

Maar het allerbelangrijkste is dat we aan de slag gaan voor onze inwoners. Nij Begun biedt veel kansen en mogelijkheden, maar de democratische legitimiteit dient wel gewaarborgd te worden. Want de honderden miljoenen zijn wel gemeenschapsgelden.

Dank u, voorzitter.

De heer HUIZINGA (GroenLinks): Zoals ik vorige keer ook al zei: GroenLinks is erg blij met het feit dat er stappen worden gezet met de Economische Agenda Nij Begun. Groningen staat te springen om deze fondsen in te kunnen zetten om achterstanden in te lopen en van Groningen de voorloper te maken die het verdient te zijn. Het is belangrijk om in het oog te houden wat hieraan ten grondslag en ervoor te zorgen dat deze gelden goed worden uitgegeven. Het is essentieel dat er vooruitgang wordt geboekt met de inzet van deze gelden.

Wij willen onze dank uitspreken voor de wensen en bedenkingen zoals opgesteld door het Regioberaad en sluiten ons uiteraard aan bij de bulkmotie. En ook wij steunen de motie van de SP.

Deze gelden bieden prachtige kansen op economisch vlak. GroenLinks wil oproepen om duurzaamheid en subsidiariteit ook hoog in het vaandel te houden binnen deze organisatie. Groningen kent prachtige initiatieven en bedrijven die ons klaarmaken voor de uitdagingen en kansen van morgen.

Tot zover, voorzitter. Dank u wel.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik houd het kort. In de commissie zijn we volledig van gedachten gewisseld wat mij betreft. Onze fractie heeft tegen de oprichting van een gemeenschappelijke regeling gestemd destijds. Ik sluit me in die zin dan ook aan bij de woorden van mevrouw Bakker.

Wat we nu nog kunnen doen, is het bijsturen tot het zo goed mogelijk tot een einde brengen van dit construct, ongeacht dat we het niet eens zijn met hoe dit tot stand is gekomen. Ook pleiten wij voor een goede besteding van de middelen. Het moet echt een economisch effect over dertig jaar hebben en het *track record* van die eerste 250 miljoen stemt ons nog niet tot het volledige vertrouwen daarin.

Dus we steunen van harte de bulkmotie. We wachten nog even de beantwoording op de motie af van de SP en daar wil ik het graag bij laten.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik denk dat wij ook kort kunnen zijn. Er is in de commissie al veel over gewisseld en vandaag is eigenlijk het slotstuk natuurlijk in de opzet van de governancestructuur. Daar hebben we het al uitgebreid over gehad en we zitten nu eigenlijk alleen nog maar met het slotstukje: de statuten. De governance is al uitvoerig besproken.

Bij de discussie over de governance hebben we toen ook wel aangegeven dat wij vooral een werkbare en slagvaardige structuur willen. Ik hoorde de VVD in de commissie daar ook al uitgebreid over: daar zijn we het zeker mee eens. Ja, onze kroonbenoemden zijn de poortwachters: die moeten goed opletten op wat die stichting doet.

We hebben een deskundige partij nu laten kijken naar de conceptstatuten. Die hebben dat beoordeeld en aan het Regioberaad geadviseerd. Wat dat betreft kunnen wij, ondanks dat er hier en daar misschien een puntje in zit waar wij wat minder aan hechten, toch de bulkmotie steunen, omdat wij vinden dat je samen sterker staat.

En tot slot wil ik natuurlijk in dit geval de beide dames Buigel en Brilstra hartelijk danken voor de inzet die eraan vooraf is gegaan.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Nou ja, wij kunnen ons voornamelijk wel aansluiten bij de woorden van D66. Wij hebben ook samen de bulkmotie opgesteld. Wij hopen dat de wensen en bedenkingen die wij daarin hebben aangegeven, zo veel mogelijk worden overgenomen en dat we ons inderdaad nu kunnen gaan richten op de toekomst: op de economische kansen die er voor Groningen liggen. En ik denk dat dat ook op het sociale vlak veel zal bijdragen voor de Groningers.

Tot zover.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, drie dames die ik eigenlijk wil bedanken voor hun werk: de dames Buigel en Brilstra voor de mooie lijst en mevrouw Bakker voor het geweldige betoog waar we helemaal achter staan.

Tot zover.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, er gaan gigantische bedragen om in deze Economische Agenda. De PVV wil voorkomen dat er een bestuurlijke constructie wordt opgetuigd waarin heel veel geld en veel overleg in omgaan en bestuurders uit het zogenaamde ‘baantjescarrousel’ zitting krijgen.

De wensen en bedenkingen vanuit de volksvertegenwoordigingen vinden wij heel belangrijk. Die moeten worden meegenomen, want dat zorgt voor draagvlak in de samenleving en voor transparantie over verdeling van de gelden.

Tot zover.

Mevrouw RUTGERS (CDA): In de commissie hebben we al veel besproken en onze zorgen gedeeld. En we beseffen dat we als regio sterker staan wanneer we gezamenlijk optrekken. Eén regio, één verhaal en waar mogelijk één boodschap.

Wij onderschrijven ook de bulkmotie met onze gezamenlijke wensen en bedenkingen en we kunnen aansluiten bij de woordvoering van de BBB.

De heer EPEMA (FvD): We spreken over de oprichting van een stichting voor de Economische Agenda Nij Begun. FvD is er niet van overtuigd dat er goed wordt gewaarborgd dat volksvertegenwoordigers democratische controle kunnen uitoefenen op de keuzes en besteding van publieke middelen door de stichting. Om de zo veel tijd wensen en bedenkingen meegeven vinden we sowieso te karig.

Bovendien is het nog maar de vraag hoe er wordt voorkomen dat middelen terechtkomen bij projecten met ideologische of beleidsmatige doelen, maar met weinig aantoonbare economische meerwaarde. Het blijft vaag aan welke economische criteria wordt getoetst voor projecten. Inwoners zijn al boos over de plannen voor een AI-fabriek, ook omdat deze waarschijnlijk bijna geen arbeidsplaatsen oplevert. Dus onze vraag is ook: krijgen we dan straks nog meer van zulke prestigeprojecten? Wordt er nog meer geld van Nij Begun gespendeerd aan zulke projecten?

FvD wil ervoor waken dat het een bureaucratisch moloch wordt. We zijn het daarin dus ook volledig eens met de PVV wat dat betreft. FvD wil dat er ruimte blijft voor toekomstige politieke keuzes over de economische koers en de energiekoers. Toekomstige politieke keuzes maken kan moeilijk worden als een stichting, die jaren daarvóór al is ingesteld, bijna alles bepaalt.

Dank u wel.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Mijn partij is kritisch op hoe het proces is verlopen. Dat is heel goed verwoord in de woordvoering van de ChristenUnie door de heer Hoogers.

Vervolgens wil ik ook zeggen dat wij de motie van de SP als partij steunen.

Waar wij bang voor zijn, is dat Nij Begun een potje wordt waar naar behoeven en naar willekeur geld uit gehaald kan worden voor projecten die ik niet direct als Nij Begun-geld zie. Dat is

daarnet ook al geopperd met betrekking tot het wielerfestijn, waar wij ook niet in gekend zijn. Dat maakt mij inderdaad ook verontrust over hoe het in de toekomst zal gaan.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan is denk ik het woord aan de gedeputeerde, maar die heeft behoefte aan een korte onderbreking? Hij steekt vijf vingers in de lucht. Ik denk dat dat vijf minuten zijn. Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Dan is nu het woord aan gedeputeerde Bennema.

De heer BENNEMA (gedeputeerde): We gaan aan de slag met het perspectief voor Groningen na de gaswinning. Vandaag is de oprichting van de stichting de laatste bouwsteen in het construct om de uitrol van de Economische Agenda vorm te geven. Dat betekent een periode van dertig jaar om de versterking van de Groninger economie ter hand te nemen, om te zorgen voor echte impact en dat is ook een wens die ik eerder gehoord heb. Er is een ereschuld van het Rijk, het wordt vormgegeven in de middelen vanuit het Rijk, maar uiteindelijk kunnen wij daarin als lokale overheden en ook samen met de *triple helix*-partners er vorm aan geven. Het is een bijzonder construct.

De governance hebben we al uitgebreid besproken. De stichting die wordt opgericht, zal de motor zijn. Er zal veel energie uit alle geledingen komen om aan de slag te gaan. Ik merk dat ook al in het veld met de instellingen die je spreekt, dat men ook echt zin heeft en ideeën heeft om daarmee aan de gang te gaan. Ik hoorde D66 ook zeggen: 'volle kracht vooruit'. De VVD had het eerder al ook over 'slagkracht'. Ik denk dat we daarmee aan de gang moeten.

En tegelijkertijd hoor ik ook zorgen in de Staten en daar moet je ook goed naar kijken. De wensen om die democratische legitimatie en verantwoording te borgen. Laten we ook zorgen dat het mandaat ook helder wordt vormgegeven, heldere controle en verantwoording van deze middelen worden ook afgelegd in de Staat van Groningen. Maar daar zullen uw Staten ook altijd over worden geïnformeerd. En uiteraard de consultatie: bij het Meerjarenuitvoeringsplan en de jaarplannen die worden vastgesteld.

De wensen en bedenkingen liggen voor. Daar ziet ook de motie op en ik dank ook het Regioberaad en de mensen die zich daarvoor hebben ingezet om het hele construct door te nemen. Daar zitten heel wat uren in, dus complimenten daarvoor. Het is van de Staten, dus ik leg ook graag dat oordeel neer bij de Staten.

Vervolgens is er nog specifiek een opmerking gemaakt over een werknemersgeleding. Bij de governancediscussie hebben we het erover gehad dat de stichting eigenlijk bestaat uit drie geledingen: de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden en die zijn zelf vrij om daarin aan te wijzen wie namens deze geledingen daarin zit. Dus kan het bedrijfsleven in goed gesprek ook een werknemersafdeling doen. Dus dat is in ieder geval vastgesteld in het gesprek over de governance dat we eerder hebben gevoerd.

Voor nu ligt deze motie er en ik zou ook zeggen: nou ja, aan de Staten het oordeel daarover. Want dit is een wensen-en-bedenkingenprocedure uiteindelijk van de Staten. En daar laat ik het even bij, voorzitter. En dan hoop ik dat we snel aan de slag kunnen gaan.

De VOORZITTER: We voorzagen een volledig debat in twee termijnen, dus ik geef de gelegenheid voor een tweede termijn aan de Staten. Dan hoef ik de lijst niet langs, geloof ik. Dan heeft de gedeputeerde ook geen behoefte aan een tweede termijn, vermoed ik?

De heer BENNEMA (gedeputeerde): Nee.

De VOORZITTER: Dan kunnen we de beraadslaging gaan sluiten. Er zijn twee moties waar we het over moeten hebben. Is er iemand die een stemverklaring wil afleggen over een motie? Ik zie dat dat het geval is bij de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, motie 480 scherpt de democratische controle aan en stelt dat publieke middelen vooral naar de uitvoering moeten gaan. Daarom steun voor deze motie.

Motie 481 gaat over de belangen van werknemers. Die zijn wel belangrijk, maar de PVV is principieel tegen uitbreiding van bestuurszetels voor specifieke belangengroepen. Bestuurders die zitting hebben in dergelijke stichtingen, zitten er voor alle inwoners. Daarom geen steun.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ja, een stemverklaring over motie 481. Wij vinden het een sympathiek idee. Echter zouden wij het niet in de samenstelling van het bestuur willen, maar in de adviesgroep. Dus wij stemmen tegen.

Tot zover.

Mevrouw BOSMAN (BBB): Idem dito: de wensen en bedenkingen steunen wij van harte.

Maar van de motie van de SP, Volt en de Partij voor de Dieren vinden wij dat dat aan het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling, de stakeholders, is. Daar gaan wij dus tegen stemmen

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik val in herhaling, ben ik bang, voorzitter. Ik sluit me aan bij de stemverklaring van de BBB en D66.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Motie 481 'Werknemers aan tafel': wij denken dat er in de stichting met name partijen zitten die met goede ideeën moeten komen. Het bedrijfsleven, onderwijs en overheden. Dus die horen wat ons betreft niet daar aan tafel.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Over motie 480 had ik al gezegd dat het proces niet oké was, maar dat we natuurlijk dit wel steunen.

En over motie 481 hoor ik nu inderdaad bedenkingen waar ik mij bij aan kan sluiten. Dus ik zal bij 481 tegen stemmen.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Even over motie 481. Wij vinden het als Partij van de Arbeid ongelooflijk belangrijk dat de vertegenwoordigers van de werknemers ook zitting gaan nemen in het stichtingsbestuur. Vandaar dat we ook voor de motie van de SP stemmen.

De VOORZITTER: Anderen nog die zich over het hoofd gezien voelen? Nee? Dan kunnen we gaan stemmen.

Twee moties. (…) Het begint met de motie 480 'Wensen en bedenkingen PS Stichting Economische Agenda Nij Begun'. U kunt gaan stemmen. (…) Zijn de witte vlakken op het scherm achter mij nog niet-bezette stoelen op dit moment, hè, geloof ik? Ja. (…) Oké, dan heeft ieder Statenlid dat in de zaal zit, gestemd en dat heeft geleid tot 40 stemmen voor en geen stemmen tegen: unaniem. [Geroffel op de tafeltjes] Met begrijpelijk enthousiasme.

Dan gaan we door naar motie 481 'Werknemers aan tafel'. U kunt gaan stemmen. (…) Iedereen heeft gestemd, de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de SP, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En dat betekent dat de motie met 15 stemmen voor en 25 stemmen tegen is verworpen.

Daarmee zijn we aan het eind van dit agendapunt gekomen, geloof ik.

C. Statenbrief: Beantwoording aanvullende vragen over Wintermolen

De VOORZITTER: Dan zijn wij toe aan het volgende agendapunt, want de collectie is rijk vandaag. Het volgende agendapunt is weigeren van de vvgb, de verklaring van geen bedenkingen. In de Statencommissie van 2 september is over dit onderwerp uitgebreid gesproken. Het College heeft nog aanvullende vragen gekregen van een aantal fracties en heeft die beantwoord. Dat hebt u weer bij de stukken kunnen aantreffen.

Dus ik denk dat ik het rijtje maar gewoon af ga, hè? Dat begint bij de BBB. Het woord is aan de heer Nieboer.

De heer NIEBOER (BBB): De BBB heeft lang en standvastig vastgehouden aan het mediationtraject tussen de provincie Groningen, Vattenfall en Wintermolen. Onze primaire motivatie hiervoor was helder: het voorkomen van miljoenenclaims richting onze provincie door deze commerciële partijen.

In de kern van het conflict hebben wij ons als BBB nooit willen mengen. Dit is een diepgaand, jarenlang slepend conflict tussen – dan is het even plat gezegd – twee boerenpartijen. En dat gaat ons juist als BBB zeer aan het hart. In het omvangrijke dossier dat voor ons ligt, werd telkens gesproken over een afgerond mediationtraject in 2023. Tot onze grote verbazing is ons pas enkele uren geleden

duidelijk geworden dat dit traject nooit heeft plaatsgevonden. Na een inventarisatie bleek destijds dat de partijen hier niet aan mee wilden werken, waarna het oorspronkelijk mediationtraject is afgeblazen.

Nadat er onlangs een in onze ogen goed inpassingsplan op tafel kwam, hebben de partijen hier afgelopen zondag kort over gesproken. Gistermiddag heeft Vattenfall echter definitief aangegeven, hier niet verder in mee te gaan en geen nieuw mediationtraject te willen starten. Eerder had de provincie Groningen dit bij monde van onze eigen gedeputeerde ook al aangegeven.

Vanmorgen vroeg ontvingen wij als BBB de laatste schriftelijke inhoudelijke bevestiging van deze standpunten en dit heeft ons ertoe doen besluiten om onze aangekondigde motie in te trekken. Wij steunen nu het Collegevoorstel om geen vvgb, verklaring geen bedenkingen, af te geven. Wij zien in dat we als provincie anders nog verder wegzakken in het diepe juridische moeras waarin we nu al staan. We laten het oordeel in deze zaak dan ook definitief over aan de rechter.

Dank u wel, voorzitter.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, ik moet toch even de woordvoering van de BBB... Dit is even een nieuwe invalshoek, natuurlijk.

Wij hebben ons eigen plan getrokken, want eigenlijk, zoals wordt aangegeven, is het een ontzettend lastig dossier met ontzettend veel feiten. Tot vanmorgen heb ik nog mensen gesproken over dit dossier. Je denkt dat je een beeld hebt gevormd, het volgende moment komt er weer andere informatie bij, nieuwe informatie, en op gegeven moment trek je dan je plan. Ik kan de feiten opnoemen, want die had ik hier staan, waarop wij het gebaseerd hebben. Maar eigenlijk doet dat er misschien niet eens zo veel toe. Het gaat uiteindelijk om de slotconclusie.

Uiteindelijk blijft dan bij Groninger Belang de vraag: heeft de provincie voldoende gedaan om aan haar inspanningsverplichting te voldoen? Hebben wij ons als betrouwbaar bestuur getoond? En uiteindelijk was onze conclusie in ieder geval: wij zijn daar niet van overtuigd. We hadden nog even gedacht: goed, die motie die de BBB in gedachten had, zet alles op alles om nog te voorkomen dat we in juridische problemen komen en dan zou onze voorkeur ook hebben gehad. Want nu is het toch zo: links- of rechtsom komen er claims. Maar goed, als we onze conclusie dan volgen, dan zouden wij uiteindelijk dus tegen het voorstel van het College gaan stemmen, zoals het nu lijkt.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Wat ons betreft was dit echt kiezen tussen twee kwaden. Net als de omwonenden zijn we geen voorstander van grote windparken. Beide partijen hebben ook als doel om vooral veel winst te maken en de omgeving deelt minimaal mee. En wij kiezen voor de omwonenden. Zij hebben aangegeven dat Vattenfall betere regelingen heeft en daarom stemmen wij voor het Collegevoorstel.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, sowieso zijn er juridische en financiële afrekeningen die mogelijk voortvloeien uit het ideologisch handelen van de provincie zelf. Daarom is de PVV sowieso tegen verdere uitbreiding van windenergie op land en ook op zee, als het aan de PVV ligt. Maar ja, die conclusie zal later getrokken worden in dit gremium.

Daarom onze vragen aan de gedeputeerde. In mijn interruptie in het commissiedebat vroeg ik het College of uit pragmatische overwegingen een eventueel juridisch traject en financiële claim van het kleine Wintermolen verkiest boven een eventueel juridisch traject en mogelijk financiële consequenties van windmolengigant Vattenfall. Kan het College aangeven of die zienswijze klopt? En zo nee, waarom niet?

En dan de laatste vraag. Ziet het College, gelet op de aangekondigde rechtszaak, nog een mogelijkheid om een laatste poging om ook hier tot een minnelijke oplossing te komen?

Tot zover.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, de Partij voor het Noorden stemt tegen dit voorstel. GS zegt alles te hebben gedaan om tot een oplossing te komen, maar wij moeten dat vooral geloven. De onderbouwing daarvan hebben wij niet gezien en krijgen we ook niet op tijd te zien. We hadden een motie daarvoor voorbereid, maar die werd afgeraden vanwege het feit dat er te weinig tijd was om ons uitgebreid te informeren.

De Partij voor het Noorden is tegen hoge windturbines op het land. Maar – en dat ‘maar’ loopt nu vooruit op de rest van mijn betoog – tegelijkertijd loopt de provincie met dit besluit een groot financieel risico, terwijl dat mogelijk voorkomen kan worden door een eerder gedane toezegging na te komen. Echter, dan komt een claim vanuit een andere hoek. Echter, voor ons weegt bestuurlijke betrouwbaarheid zwaar. Belofte maakt schuld, ook al is die gedaan in 2005 door een vorig College.

Tot zover.

De heer EPEMA (FvD): U zult het niet verrassend vinden dat FvD tegen nog meer windturbines is. Die verpesten volgens ons het landschap en ze zijn volgens ons niet rendabel vergeleken met andere energiebronnen. Volgens die denkwijze kunnen we alleen al tegen de ontwerpverklaring stemmen.

Maar bovendien moeten windturbines voldoen aan de gewijzigde ruimtelijke omstandigheden en ruimtelijke plannen. Het komt uiteindelijk hierop neer: de provincie dient concreet uit te leggen welk zwaarwegend ruimtelijk belang de vergunningverlening in de weg staat. Dat is natuurlijk niet alleen maar een juridische afweging, maar in dit geval ook een politieke. Toch zit er natuurlijk een juridische component aan en dat zit me wel dwars. Het voelt een beetje alsof PS gevraagd wordt een uitspraak te doen over een juridische dwaling. Eigenlijk is dat niet onze taak.

FvD richt zich daarom vooral op de praktijk. Er speelt meer dan alleen het conflict van Wintermolen, het gaat om inwonersbelangen. We begrijpen bijvoorbeeld de zorgen van dorpsbelangengroepen over slagschaduw, laagfrequent geluid enzovoort. Daarnaast zou de vergunning voor Wintermolen in de weg zitten van allerlei bestaande belangen. Daarom stemmen wij toch tegen deze omgevingsvergunning.

De VOORZITTER: Ik kijk even naar mevrouw Ten Hoeve of zij behoefte heeft aan woordvoering. Dat is niet het geval.

Dan zijn we toe aan de woordvoering namens het College. En gedeputeerde Van Dijken geeft aan dat ze daarvoor graag even overleg wil hebben. Ik schors de vergadering vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Mag ik iedereen, ook op de publieke tribune, vragen om de onderlinge beraadslagingen te staken, zodat iedereen goed kan luisteren wat de gedeputeerde te melden heeft.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ik wil iedereen hartelijk danken voor de inbreng. Dit is gewoon een ingewikkelde kwestie die al lang speelt. Dus ja, uiteindelijk moeten we toch met z’n allen een beslissing nemen.

Ik had nog twee vragen gehoord van de PVV en een was: is het feit dat het juridische traject van Wintermolen kleiner is dan Vattenfall, de keuze is voor de beslissing zoals wij die als College graag willen nemen. Nee, dat is niet de keuze. Het gaat juist om de ruimtelijke afweging. Het voorliggende besluit gaat echt om hoe we de ruimte willen indelen met elkaar en het is niet aan ons om een keuze te maken tussen twee commerciële partijen. Wij toetsen aan het wettelijk voorgestelde afwegingskader en dat is de beoordeling op grond van een goede ruimtelijke ordening, de ruimtelijke voorwaarden die door uw Staten zijn vastgesteld in het PIP.

En zien wij dan nog een mogelijkheid om tot een minnelijke oplossing te komen? Nee, een minnelijke oplossing is niet aan de orde. Wij hebben ons ingespannen om tot een gezamenlijke oplossing te komen. Dat heeft niet voor alle partijen tot het gewenste resultaat geleid. Maar uiteindelijk is het PIP door uw Staten vastgesteld en dat is leidend.

Dus tot zover.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Is er behoefte aan een tweede termijn in de Staten? Dat is niet het geval. Dan sluit ik de beraadslaging. (…) O, de heer Bakker, pardon!

De heer BAKKER (Groninger Belang): Voorzitter, we zouden graag even vijf minuten willen schorsen.

De VOORZITTER: Het hangt in de lucht, hè? Ik schors voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Ik concludeerde voor de schorsing dat de beraadslagingen gestaakt konden worden. Ik denk dat de heer Bakker dat ook vindt? Is er iets wat u ons nu wilt melden? Of dat komt straks?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, voorzitter, meestal vraagt u dan: ‘Wat heeft de schorsing opgeleverd?’ Dus ik ben u even voor.

Het heeft opgeleverd dat we toch nog weer nieuwe dingen gehoord hebben, nieuwe inzichten gekregen. Dat heeft onze fractie – maar dat zal zometeen blijken – ertoe gebracht om toch voor het voorstel te gaan stemmen.

De VOORZITTER: Ik beschouw dit als een stemverklaring.

Is er nog een ander die een stemverklaring wil afleggen? Mevrouw Rutgers.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Wij hebben in de commissie een heleboel vragen gesteld. Een aantal daarvan is daarna ook schriftelijk beantwoord door het College. Dank daarvoor, dat was een heldere beantwoording. Wij hebben het besluit kunnen nemen om ook in te stemmen met het voorstel.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, gemaakte fouten in het verleden moeten worden opgelost. Schoon schip maken en daarom stemmen wij ook voor die motie en voor het voorstel van het College. Maar in de toekomst zullen nog weer meer fouten gemaakt worden. Want zolang we vast blijven houden aan die wind en zon, dan zal dat toch terugkeren, ben ik bang.

De heer EPEMA (FvD): Ja, ik wil nog even wat verduidelijken. Ik zei net dat ik tegen de ontwerpvergunning was, geloof ik. Dus ik ben vóór het Statenvoorstel. Ja.

De VOORZITTER: Dan is dat ook helder bij iedereen die nog twijfelde. Wie verder nog? Niemand? Dan kunnen wij gaan stemmen. Voor het ligt het voorstel om de ontwerpverklaring van geen bedenkingen te weigeren. En u kunt gaan stemmen. (…) Ik stel vast dat iedereen heeft gestemd. Voor het voorstel hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de PVV, het CDA, Volt, Forum voor Democratie en lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de Partij voor de Dieren en de Partij voor het Noorden. Dat betekent dat met 40 stemmen voor en 2 stemmen tegen het voorstel is aanvaard.

D. Statenvoorstel: Concept-Programma Bodem

De VOORZITTER: En dat brengt ons bij het volgende agendapunt: dat is het Concept-Programma Bodem. Er was een aantal fracties dat bij de commissievergadering een motie heeft aangekondigd over dit programma. Het zijn meer dan één, dus dat leent zich dan niet voor een motiedebat. Maar ik heb begrepen dat de BBB en mevrouw Ten Hoeve een motie willen indienen. Klopt dat? Ja. Zijn er nog anderen die dat ook overwegen maar die mij niet hebben verteld? Of die nu geïnspireerd raken? Nee?

Zal ik dan gewoon beginnen het woord te gaan geven aan de BBB en mevrouw Ten Hoeve? Dan weet u verder waar het debat over zou kunnen gaan en dan vervolgen we verder in de klassieke volgorde. De BBB, mevrouw Muilwijk. (…) Wacht even, mevrouw Muilwijk, want ik zie een hand bij mevrouw Bakker.

Mevrouw BAKKER (SP): Dat klopt, voorzitter, want doordat nu de twee moties eerst gaan, hoorde ik een beetje alsof u suggereerde dat als wij straks een woordvoering kunnen horen, we het dan niet over andere dingen mogen hebben dan deze twee moties. Maar daar ben ik niet helemaal mee eens.

De VOORZITTER: Ik snap dat u die conclusie trekt uit mijn woorden, maar dat heb ik natuurlijk niet kunnen bedoelen. Want was het aangekondigd als een regulier debat. Ik denk wel dat het de helderheid dient als de moties meteen beschikbaar zijn. Ja. Dan heb ik dat rechtgezet.

Mevrouw Muilwijk.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): In aansluiting op mijn woordvoering in de commissievergadering het volgende. Een van de Groningse waarden zou moeten zijn dat de provincie zich inspant om in beginsel alle perspectieven op tafel te krijgen. Op welke wijze bij Programma Bodem de perspectieven van onder meer de grondeigenaren, de agrariërs, natuur- en terreinbeherende organisaties, bedrijven, inwoners en burgers zijn meegenomen, blijft ongewis, nu de genoemde partijen niet aan het participatieproces hebben kunnen deelnemen. Waar wij op pagina 9 nog lezen: *‘thematisch zelfbindend en onverplicht onder de Omgevingswet’*, gevolgd door de volgende zinsnede *‘een inhoudelijk en juridisch samenhangend kader’,* zien wij op pagina 58 het karakter van het programma *‘thematisch zelfbindend en sterk kadergedreven’*.

Door het participatieproces expliciet af te bakenen en aan de voorkant de deur reeds te vergrendelen, stapt men over de participatiemogelijkheden heen die noodzakelijk zijn om van de papieren werkelijkheid de vertaalslag te kunnen maken naar de praktijk. En daar hebben we de

expertise van de bovengenoemde organisaties en personen voor nodig. Een gemiste kans, denkt de BBB. Niet democratisch, maar dwingend en bindend overkomend en het doet geen recht aan de Groningers.

Ook in de beantwoording in de commissievergadering was niet geruststellend: 'We gaan kijken in de gebiedsprocessen hoe dit mee te nemen.' Voor de BBB te vrijblijvend en daarom willen de volgende motie in stemming brengen. Alstublieft.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik heb een motie voorzien van het logo van de BBB. Daar staat boven 'Aanpassing dictum participatieafbakening'. Deze motie heeft als volgnummer 482 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- de participatie bij de totstandkoming van het provinciale Programma Bodem beperkt is gebleven tot de ambtelijke en bestuurlijke partijen van gemeenten, waterschappen, de Omgevingsdienst en, waar van toepassing, het Rijk;
- deze afbakening geen rechtdoet aan de brede maatschappelijke participatie zoals beschreven in de provinciale participatieleidraad;
- hierdoor geen recht wordt gedaan aan de aanwezige expertise buiten het ambtelijke en bestuurlijke apparaat;

Overwegende dat:

- expertise over het bodemgebruik van buiten het ambtelijk en bestuurlijk apparaat, bijvoorbeeld van grondeigenaren, agrariërs, natuur- en terreinbeherende organisaties, bedrijven en inwoners, juist voor de vertaalslag zou kunnen zorgen tussen beleid en uitvoering;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- conform de uitgangspunten uit de provinciale participatieleidraad voorafgaand aan de vaststelling van het Programma Bodem een breed participatietraject te doorlopen en de uitkomsten daarvan nadrukkelijk mee te nemen in de uitvoering van dit programma;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): Vervolgens hebben wij bedenkingen bij de term 'nulmeting'. Wat is de uitgangspositie? Aan welke stoffen refereren wij? Welke waarden hangen wij eraan? En naar welke streefwaarden werken wij toe? Voor nu een containerbegrip dat totaal nog geen richting aan de gedachte die eraan gekoppeld zit. We willen dan ook de volgende motie in stemming brengen. Alstublieft.

De VOORZITTER: Ik heb nog een motie van de BBB, 'Meer dan nul!' staat erboven. Die motie heeft als volgnummer 483 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- het dossier Programma Bodem ambities vertaalt uit de Omgevingsvisie 2050, de Economische Visie 2035 en de Leefbaarheidsvisie 2024-2035;
- het Programma Bodem de basis biedt voor het uitvoeringsprogramma;
- het Programma Bodem de doelen beschrijft richting 2050;
- er reeds gesproken wordt over monitoring op bestaande registraties en meetnetten, watermeetnetten, bodemdossiers, BRO/ondergronddata, VTH-gegevens plan- en budgetdossiers;
- het dossier op bepaalde punten heel helder is over de doelen en de richting;
- het dossier spreekt over een 'nulmeting' zonder kaderstelling;

Overwegende dat:

- bij navraag er geen richting wordt gegeven aan het begrip 'nulmeting';
- dit verwarring schept, daar het begrip 'nulmeting' wel degelijk een richting impliceert;
- nulmeting een uitgangspositie heeft naar andere waarden;
- het begrip 'nulmeting' meer kaderstellend moet zijn in een basisdocument;
- het begrip op zijn minst een basisuitgangspunt moet vermelden van nulmetingen naar streefwaarden;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- helderheid te verschaffen in het begrip 'nulmeting', daarbij in ogenschouw nemende dat de betreffende stoffen benoemd worden met huidige waarden en streefwaarden in het

Programma Bodem, dat de basis vormt naar het uitvoeringsprogramma, niet boventallig mogen zijn boven de rijksnormen en Europese normen;
En gaat over tot de orde van de dag.'
Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): Tot zover, voorzitter.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Lieve mensen, in mijn woordvoering van een week geleden over dit Concept-Programma Bodem heeft mijn fractie lid Ten Hoeve grote zorgen geuit over de financiering van dit programma. Mijns inziens is er geen enkel gevoel voor urgentie op dit dossier, terwijl de nodige tegenvallers aan het licht zullen komen. Monitoring of niet, ze komen aan het licht, bijvoorbeeld bij vergunningverlening.

Dan wordt er gesproken over een grondwaternet. Maar er is helemaal geen net. Bodemsanering is kostbaar als je het goed wilt uitvoeren en daar is geen geld voor. Verontreiniging sleep je van de ene naar de andere plek over het algemeen: dat kwam gisteren ook nog in de berichtgeving over PFAS naar boven. Dat het water wordt gezuiverd, maar met PFAS gaat het gewoon weer terug de zee in, omdat men er geen kant mee op kan. Of het gaat naar een deponie, waarvoor ook geld nodig is.

Er is 10 miljoen tot en met 2030 in kas bij de provincie voor dit doeleinde. Mijn partij vindt dat er onvoldoende geld is gereserveerd tot en met 2030. Tegengeworpen wordt dat het programma elke vijf jaar bijgesteld kan worden en dat we ons daarom geen zorgen hoeven te maken over de financiering. Bijstellingen gaan echter over de kleine bedragen. De provincie heeft erg weinig aan bodemsanering uitgevoerd. Er zijn honderden miljoenen nodig tot 2050; zostraks was er een collega die zei: 'Misschien wel miljarden.'

Om even een voorbeeld te geven. North Refinery doet tot en met 2030 nogmaals een greep uit de kas van 1 miljoen uit de reserve van 10 miljoen voor de achterstallige opgave om de bodemverontreiniging bij dit failliete bedrijf te saneren. Maar hoe zal dit gaan bij het opruimen van de gaswinputten en terreinen van de NAM, waarmee nog geen rekening is gehouden in de bodemsaneringsevaluatierapportage in bijlage 3?

Ik schets hier een achtergrond. In de jaren tachtig is er met een mobiel laboratorium van Havenbedrijf Rotterdam onderzoek gedaan naar die bodem. De hoeveelheden benzeen en kwik waren tien respectievelijk vijftig keer hoger dan de waarden zoals gemeten door de stationaire laboratoria. Bovendien mocht er alleen gemeten worden óp de terreinen, niet ernaast. Er is daar zeer ernstige bodemverontreiniging aangetroffen. Daar komt bij dat juist benzeen en kwik zich heel makkelijk verspreiden via het grondwater. En grondwater hoort bij bodem, dus bij het Programma Bodem. Er is aldus geen meetnet en er zijn geen openbare kaarten waarop de terreinen van de NAM als zwaar verontreinigd worden aangemerkt. En betaalt dan de NAM, de vervuiler? Daar heb ik een zwaar hoofd in en deze vervuiling loopt in de miljoenen.

Er wordt nu gepraat over een nieuwe financeringsvorm in de vorm van samenwerkingen met partijen. De gedeputeerde antwoordde op mijn vraag dat de vervuiler betaalt. Hoe dan? Met pappen en nathouden komen we er niet. Daarom opnieuw mijn opmerking dat de gasbel uit elkaar gespat is en er geen verhaal tegenover staat van hoe de bodem dan die 'gezonde bodem' die op pagina 14 van het conceptdocument beschreven wordt. Daarom geef ik nu deze motie aan de voorzitter.

De VOORZITTER: Dank u wel. Het is een motie van de fractie Lid Ten Hoeve. De titel van de motie is 'Financiering Uitvoeringsprogramma Bodem'. Deze motie heeft als volgnummer 484 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- uit een gemeenschappelijke projectmonitoring van het grondwater (zie bladzijde 16 van bijlage 3) is gebleken dat er vrijwel geen locatie is te vinden waar PFAS is aangetoond in het grondwater en dat hetzelfde volgens andere rapporten ook geldt voor de stof nitraat in drinkwaterwingebieden;
- de provincie op basis van de Waterwet en na 1 januari 2024 op basis van de Omgevingswet belast is met het uitvoeren van een grondwatermonitoringsprogramma;
- 830 voormalige stortplaatsen nog niet zijn onderzocht op uitloging van verontreinigende stoffen naar het grondwater;
- het van belang is voor het verlenen van nieuwe vergunningen dat een register wordt bijgehouden van voormalige stortplaatsen en andere, al dan niet spoedeisende locaties met relatief grote grondwaterverontreinigingen;

- sinds 1 juli 2007 overheden gegevens over ‘Publiekrechtelijke beperkingen’ verplicht aan het Kadaster moeten aanleveren en dat die gegevens sinds 2021 moeten worden ingeschreven in de Basisregistratie Kadaster Publiekrechtelijke Beperkingen (BRK-PB);
- tot op heden enkel nog wordt gesproken over procesafspraken betreffende samenwerkingen op het gebied van de monitoring en het interpreteren van grondwaterkwaliteit;
- tot op heden nog geen signaleringsmeetnet voor de grondwaterkwaliteit is ingericht;
- de installatie van meetpunten en de bemonstering en chemische analyses een aanzienlijke financiering en tijdsinspanning vragen;
- voor de periode tot en met 2030 nog circa 9 miljoen euro beschikbaar is in de vorm van SPUK’s en binnen de Reserve Bodem en Ondergrond;
- in paragraaf 6.1 onder ‘Rijksfinanciering’ valt te lezen dat het nieuwe kabinet voornemens is het aantal SPUK’s, waaronder die van bodem, sterk te verminderen en voor het werkveld bodem de consequenties al effectief zullen zijn in 2026;

Overwegende dat:

- door de uitvoering van het verplichte grondwatermonitoringsprogramma nieuwe saneringsgevallen aan het licht zullen komen;
- de provincie verantwoordelijk is voor mogelijk de vele miljoenen euro’s aan extra bodemsaneringskosten, omdat de vervuilers niet meer zijn te achterhalen zoals bij de voormalige stortplaatsen;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- voorafgaand aan het opstellen van het Uitvoeringsprogramma Bodem, Provinciale Staten in de vorm van een brief mede te delen welke financieringsvormen het College wil aanwenden, nu duidelijk is dat:
    - het Rijk voornemens is zich als medefinancier (goeddeels) terug te trekken en
    - de provincie niet in staat zal zijn om gedurende de looptijd van het voorliggende Programma Bodem de te verwachten saneringsopgaven te bekostigen met de huidige begrote inkomsten;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Ik vraag nu aan de Partij van de Arbeid of die behoefte heeft aan woordvoering.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Wellicht in tweede termijn, voorzitter.

De VOORZITTER: Als die er komt, hè?

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Als die er komt. Ja.

De VOORZITTER: Maar daar gaat u zelf over. Dan kijk ik naar de fractie van GroenLinks.

De heer DE BOER (GroenLinks): Datzelfde geldt voor de fractie van GroenLinks.

De VOORZITTER: De fractie van de ChristenUnie dan.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Hetzelfde geldt hier ook.

De VOORZITTER: Groninger Belang? Ik geef het woord aan mevrouw Zondag.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Voorzitter, onze conclusie en onze adviezen richting het College voor het Concept-Programma Bodem. Wij steunen de uitgangspunten van het programma en hadden dat ook al in de commissie duidelijk gemaakt. Maar begrippen als ‘water- en bodemsturend’, ‘nee, tenzij...’ en ‘het voorzorgsbeginsel’ krijgen pas echt betekenis wanneer belangen met elkaar gaan botsen. Daarom geven wij het College mee om in een definitief Programma Bodem duidelijker vast te leggen wat water- en bodemsturend in de praktijk betekent. Volgens ons moet het zwaar wegen en richting geven, maar niet op voorhand alles bepalen of uitsluiten. Goed omgevingsbeleid vraagt in onze optiek uiteindelijk om een integrale afweging van alle belangen.

En bij de beantwoording in de commissie heeft het College op ons verzoek aangegeven om te komen met een aparte paragraaf over de zoutwinning in onze provincie en dat waarderen wij zeer. Wij adviseren het College dan ook, in deze paragraaf het ‘nee, tenzij...’-principe en het voorzorgsbeginsel een duidelijke rol te geven. Want ‘nee, tenzij...’ heeft pas betekenis als vooraf duidelijk is welke ontwikkelingen en welke bijbehorende risico’s de provincie bereid is om te nemen en welke niet.

Tot zover.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Voorzitter, wij hebben als VVD eigenlijk over dit onderwerp alles al in de commissie gezegd. Wij vinden de bodem belangrijk, omdat wij vinden dat het allesomvattend is. Zeker als het gaat om infrastructuur, landbouw en bedrijvigheid en vooral nu we vaker te maken hebben met droogte, hevige neerslag en verzilting.

Tegelijkertijd vinden we dat water- en bodemsturend niet moet betekenen dat een ontwikkeling bij voorbaat onmogelijk wordt gemaakt. Het gaat om verstandig omgaan met risico's, goed waterbeheer en goed terreinbeheer en vervolgens kijken we wat er op de locatie wél mogelijk is.

Ook zien we de verontreinigingen zoals PFAS en microplastics in de leefomgeving en verdient aandacht. En het is goed dat dat gemonitord wordt en wij zijn het eens met de risicogestuurde aanpak van het programma. Wij kijken ook verder uit naar het Uitvoeringsprogramma.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, de bodem: een van onze belangrijkste onderdelen, denk ik, waar alles op plaatsvindt, alles in plaatsvindt en waar heel erg veel van afhangt en waar we met elkaar echt goed voorouderschap op moeten toepassen. Ik denk dat wij dat in deze provincie nog wel ietsje meer moeten doen dan elders. Want wij hebben hier heel erg gezien wat de gevolgen kunnen zijn als we niet goed omgaan met wat we allemaal in die bodem doen.

Wij hebben in de commissie daar ook al aandacht voor gevraagd en doen dat nu nog een keer. Wij vinden het teleurstellend dat dit College er niet voor kiest om net zo hard zich uit te spreken tegen zoutwinning als het ook doet tegen gaswinning. Dus dat willen wij hierbij nogmaals bevestigen. Want die zoutwinning veroorzaakt ook heel veel problemen in de bodem en naast zoutwinning ook allerlei ander gerommel in die bodem. We hebben ook nog geen helderheid gekregen over welke gevaarlijke stoffen dit College nou precies niet toestaat. Dus ik hoop dat we daar in het Uitvoeringsprogramma meer over gaan zien.

Dat nog iets juist aanvullends op die zoutwinning. Ik kreeg namelijk zojuist een mail van inwoners uit de omgeving van de winning van Nedmag. En misschien kunt u zich nog herinneren dat we in november 2025 hier een discussie hebben gehad over de gebouwmonitoring rondom de huizen in het Nedmag-gebied. Gedeputeerde Dekker heeft toen toegezegd dat als dat evaluatierapport er is, daar een bespreking over zou komen. En nu krijgen de inwoners een uitnodiging om in gesprek te gaan over dat rapport, maar zij hebben dat rapport, dat toen is toegezegd, nog steeds niet ontvangen. We zijn nou bijna een jaar verder. Dus ik ben heel erg benieuwd of de gedeputeerde kan toezeggen dat dat rapport alsnog naar de inwoners gaat, onder anderen van Bewonersgroep Borgercompagnie, maar ook andere inwoners die betrokken bij die gebouwmonitoring, zodat zij op 30 september – en dat is al heel snel en misschien wel zelfs te snel om je goed voor te bereiden – in ieder geval dat evaluatierapport toegestuurd krijgen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Het Programma Bodem schenkt veel aandacht aan het voorkomen van nieuwe vervuiling door nieuwe activiteiten. Maar de Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over de continue doorgaande vervuiling door industrie en landbouw. Waterbedrijf Groningen meldde dat het stoppen met PFAS noodzakelijk is voor schoon drinkwater en nu wordt er via bestrijdingsmiddelen meerdere keren per jaar PFAS over de akkers gespoten. Als onze kinderen nog veilig drinkwater willen, moeten we daar nú mee stoppen.

En hoe monitoren we doorlopende uitstoot van de industrie? We hebben geen meetnet. Hoe weten we dan welke vervuiling uit de industrie van de Eemshaven en andere XXL-terreinen komt? Bewonersgroepen als Stichting Zuidelijke Dorpen Delfzijl uiten geregeld hun zorgen. Die zorgen zijn volgens terecht op z'n zachtst gezegd. Hoe lang kunnen die bedrijven nog doorgaan? Waar ligt de grens?

We hebben nog tot slot een paar vragen. 1) Kan het College aangeven hoe zonder meetnet achterhaald wordt welke vervuiling er uit de industrie rond de Eemshaven in de bodem komt? 2) Acht het College de bestaande meetnetten als voldoende om bodemvervuiling in de landbouw en industrie op te sporen? 3) Vallen landbouwgronden onder dit meetnet? 4) Hoe wordt bepaald op welke akkers wordt gemeten? Zo nee, waarom niet?

Tot zover.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, goed bodembeheer is belangrijk. Maar dat beleid mag niet leiden tot een situatie waarin Groningen nog verder op slot wordt gezet. 'Water- en bodemsturend' legt steeds meer beperkingen op aan boeren, de woningbouw, de infrastructuur en aan de economische ontwikkeling.

College, werk dan ook aan pragmatisch water- en bodembeleid en wees praktisch in de uitwerking van het beleid zonder extra onnodige beperkende provinciale regels, maar richt u zich op het oplossen van concrete bodemproblemen ontdaan van alle belemmerende ideologische opsmuk. Graag zou ik daar een reflectie op willen van het College.

Dank u wel.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voorzitter, ik ga proberen het nog korter te houden dan de heer Van Kesteren. Wij sluiten ons inhoudelijk aan bij de woordvoering van de VVD, maar hebben nog één vraag aan het College. In de commissie is er een toezegging met betrekking tot zoutwinning. Wij vroegen ons even af of er al meer duidelijkheid voor wanneer die paragraaf onze kant op komt.

De heer ZWART (PvhN): Wij kunnen de hoofdgedachten van dit Programma Bodem goed volgen. Eerst kijken wat bodem, water en ondergrond aankunnen en daarna bepalen wat we ermee willen doen.

Maar voor ons moet één punt duidelijker: geen nieuwe gasvelden en geen nieuwe putten betekent wat ons betreft ook geen uitbreiding van bestaande kleine gasvelden. Het woord ‘terughoudend’ in de tekst vinden wij daarvoor onvoldoende.

Verder moet monitoring niet alleen betekenen dat we meten. Wij willen ook weten wanneer grenzen worden bereikt en wat er dan gebeurt. En bij activiteiten onder de grond moeten we altijd kijken naar de gevolgen boven de grond.

Voorzitter, Groningen heeft genoeg ervaring met wat verkeerd gebruik van de bodem kan betekenen. Daarom, GS, wees vooral en vooraf kritisch. De Groningse bodem is geen voorraadkast en geen afvalput van Nederland.

De heer EPEMA (FvD): Voor ons ligt het Concept-Programma Bodem. Natuurlijk is niemand tegen een schone bodem, maar achter die vanzelfsprekende doelstellingen van schoon grondwater en een veilige leefomgeving zit natuurlijk wel een beleidskeuze die veel verder kan gaan: water- en bodemsturend. En daar begint onze kritiek. Want wat betekent dat concreet? Want de provinciale overheid vindt dat de bodem aankan, wordt sturend. We lezen dat het ruimtegebruik zo moet zijn ingevuld dat schade en risico’s aantoonbaar zijn verminderd. Maar over welke stoffen en ontwikkelingen er precies wordt gesproken, blijft vrij onduidelijk en kan daarom breed ingevuld worden. Het programma zegt zelfs ontwikkelingen onder bepaalde omstandigheden alleen onder aangepaste voorwaarden mogelijk zijn. Of soms zelfs helemaal niet.

Voorzitter, dat is een fundamentele verschuiving. De overheid gaat daarmee steeds meer bepalen waar mensen mogen bouwen, ondernemen en hun grond gebruiken. Voor FvD is dat een zeer principiële kwestie. Wij zijn voor een gezonde bodem, maar tegen een overheid die onnodig zeggenschap naar zich toe trekt. Wij willen geen provincie die bijvoorbeeld met modellen voorspelt dat een agrariër over enkele jaren zijn eigen grond niet meer mag gebruiken. Of een woningbouwer tegenhouden vanwege vage modellen. FvD wil geen beleid waarbij steeds nieuwe regels worden opgetuigd, zonder dat vooraf duidelijk is wat de rekening en gevolgen voor de inwoners zijn.

Bovendien is de concrete uitvoering nog niet uitgewerkt. Prioriteiten, planning, capaciteit en financiële middelen worden doorgeschoven naar een toekomstig uitvoeringsprogramma. Toch wordt ons nu al gevraagd deze beleidsrichting te omarmen. Dat lijkt ons de verkeerde volgorde. Eerst moet duidelijk zijn wat dit beleid gaat betekenen voor de inwoners en daarna kunnen we een politieke afweging maken.

De brede participatie vindt niet zo snel mogelijk, maar pas later plaats. Maar dat vinden we vrij krom. Groningen heeft geen behoefte aan nog meer Haagse of provinciale regeldruk. Groningen heeft behoefte aan ruimte voor wonen, boeren, ondernemen en zelf keuzes maken over je eigen eigendom. Zoek daarom de balans tussen vrijheid, eigendomsrecht én een gezonde bodem zonder ideologische vergezichten tot 2050.

En hierover hebben we ook nog een motie.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met het briefhoofd van Forum voor Democratie, ‘Geen beleidsrichting zonder heldere gevolgen en democratische controle’. Die motie heeft als volgnummer 485 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- het uitgangspunt ‘water- en bodemsturend’ van het Concept-Programma Bodem gevolgen kan hebben voor de voorwaarden waaronder ruimtelijke ontwikkelingen, woningbouw, landbouw en economische activiteiten mogelijk zijn;

- de concrete uitvoering, ‘Weet wat je wilt. Voor wat, hoort wat!’. Deze motie heeft als volgnummer 498, planning, benodigde capaciteit en financiële middelen voor een belangrijk deel nader worden uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Bodem;
- bij de voorbereiding van het programma tot nu toe met name overheden en ketenpartners zijn betrokken en brede maatschappelijke participatie bij de verdere uitwerking is voorzien;
- Provinciale Staten een goede afweging alleen kunnen maken wanneer voldoende duidelijk is welke concrete gevolgen de gekozen beleidsrichting kan hebben voor inwoners, agrariërs, ondernemers en grondeigenaren;

Overwegende dat:

- eventuele voorwaarden of beperkingen voor wonen, landbouw, ondernemerschap en ruimtelijke ontwikkeling vooraf zo concreet mogelijk inzichtelijk moeten zijn;
- Provinciale Staten ook bij de verdere uitwerking voldoende in positie moet blijven om hun kaderstellende en controlerende rol uit te oefenen;
- tijdige burgerinspraak, eigendomsrecht, economische belangen, ruimte voor landbouw en ondernemerschap en democratische controle zorgvuldig moeten worden meegewogen naast het belang van een gezonde en toekomstbestendige bodem;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- vóór definitieve vaststelling van het Programma Bodem, voor zover redelijkerwijs mogelijk, aan Provinciale Staten een helder overzicht te verstrekken van de financiële gevolgen en mogelijke beperkingen voor woningbouw, landbouw, ondernemerschap en grondeigenaren;
- te waarborgen dat Provinciale Staten tijdig wordt betrokken wanneer de beleidsrichting uit het Concept-Programma Bodem wordt vertaald naar het Uitvoeringsprogramma Bodem en de provinciale regelgeving;
- bij de verdere uitwerking brede en vooral tijdige maatschappelijke participatie te organiseren, waarbij in ieder geval inwoners, agrariërs, ondernemers en grondeigenaren, die door het beleid worden geraakt, worden betrokken;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer EPEMA (FvD): Ja, voorzitter, dank en dat was ook onze bijdrage.

De VOORZITTER: Dan kan ik mij voorstellen dat ook de gedeputeerde graag even wil wachten totdat de motie van Forum voor Democratie is verspreid. Ik schors daarom alleen al even. Maar misschien heeft de gedeputeerde nog behoefte aan enige ruggespraak. Dat kan in één beweging mee. (…) Nee? Ik schors de vergadering – want dat doen wij de hele tijd al – vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Het woord is uit-slui-tend aan de gedeputeerde. De gedeputeerde heeft het woord,

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dank u wel voor alle vragen die gesteld zijn en ook natuurlijk voor uitgebreide interesse, In de commissievergadering hebben we dit al uitgebreid kunnen bespreken. Dat is natuurlijk ook niet voor niks: het Programma Bodem is geen verplicht programma zoals u weet, maar een keuze. Want we zien ook gewoon dat de druk op de bodem toeneemt: bodemdaling, verontreiniging, klimaatverandering, toenemende vraag, activiteiten in de diepe ondergrond: ja, dat stelt ons gewoon voor complexe keuzes. Keuzes die niet alleen gevolgen hebben voor vandaag maar ook voor de toekomstige generaties.

En daarom is ook een duidelijke samenhang en toekomstgerichte koers gewoon noodzakelijk. Met het Programma Bodem geven we invulling aan die koers. Het programma vertaalt de ambities uit onze Omgevingsvisie, Economische Visie en Leefbaarheidvisie naar een integraal beleidskader voor bodem, ondergrond en grondwater. Natuurlijk ook dat stuk grond dat later verder terugkomt in het Regionaal Waterprogramma.

Kortom, we kiezen hiermee voor een bodem die gezond, veilig, schoon en veerkrachtig is. Een bodem die maatschappelijke ontwikkelingen ondersteunt en tegelijkertijd bestand is tegen de uitdagingen van de toekomst. Een gezonde bodem is een voorwaarde voor een gezonde leefomgeving, een sterke economie en brede welvaart. Maar nogmaals, ook hierin moeten wel complexe keuzes toch gemaakt worden.

Dat brengt me eigenlijk meteen bij het stukje denk ik dat fractielid Ten Hoeve ook naar voren heeft gebracht over de financiering. Dan zal ik ook meteen de motie erbij pakken: dat is motie 484

voor degenen die de administratie bijhouden. Wij ontraden deze motie. Maar dat komt als volgt. De financieringsbronnen zijn er nu namelijk wel en voor het Programma Bodem en het Uitvoeringsprogramma Bodem is de geraamde inzet ook gedekt vanuit de diverse SPUK-toekenningen, de Specifieke Uitkeringen. En daarnaast kunnen de nog niet-gedekte of aanvullende bodemopgaven via andere Specifieke Uitkeringen ook weer aangevraagd worden bij het Rijk. Verder hebben wij ook de Bestemmingsreserve Bodem en Ondergrond. Deze is opgebouwd uit provinciale reserveringen en rijksmiddelen voor de bodemsaneringsopgaven uit eerdere jaren. Deze bestaat begin jaren negentig. De reserve is een financieel vangnet wanneer maatregelen nodig zijn en andere financieringsbronnen niet direct beschikbaar zijn en/of aanvullende rijksmiddelen ook onzeker zijn.

Op dit moment zijn er na 2030 geen rijksmiddelen meer gereserveerd voor de bodemsanering. De verwachting is echter wel dat ook de nieuwe rijksmiddelen beschikbaar komen, omdat eind 2030 de landelijke inventarisatie van de PFAS-verontreinigingsbronnen en -risico's ook allemaal in beeld moeten worden gebracht. Op basis van deze inventarisatie wil het Rijk bepalen hoeveel financiën er nodig zijn om de meest risicovolle locaties te gaan saneren. Maar ja, wij weten ook allemaal – dat is ook al terecht aangehaald – dat er steeds meer vervuiling ook zichtbaar wordt. Daar zijn wij ons heel goed van bewust. Maar voor dit moment, voor het Uitvoeringsprogramma, hebben we dus genoeg financiering staan.

We weten ook, als er toch tekort aan geld is – maar er kan tekort zijn aan capaciteit, omdat we weten hoeveel werk het echt gaat zijn – dat wij op de uitvoeringsruimte een prioritering hebben. Dat heb ik ook aangegeven in de commissie. Dus er is altijd eerst de wettelijke verplichting en harde termijnen. Daarna ga je kijken naar onaanvaardbare risico's en acute beheersopgaven, daarna kijken we naar de borging van bestaande verplichtingen en langetermijnrisico's en dan vervolgens kijken we ook goed naar de acties met groot maatschappelijk effect of het natuurlijke uitvoeringsmoment. Dan heb je nog ontwikkelings-, verbeterings- en harmoniseringsacties en de laagste prioritering is uitbreiding versnellen of extra ambitie. Het komt ook in het Uitvoeringsprogramma. Wij ontkomen er gewoon niet aan om in hierin prioritering aan te geven, niet alleen vanwege de financiën maar ook vanwege de capaciteit. Dus dat komt ook in ons Uitvoeringsprogramma te staan. Daarom ontraden wij de motie.

Dan komen we bij de andere drie moties. Daar ga ik eerst even bij langs, dat lijkt me handiger. Ik kijk bij de motie van Forum voor Democratie: dat is de laatste motie, volgens mij motie 485 als het ik goed heb. Die had nog niet geprint gekregen. Dan heb ik dat goed bijgehouden. Wij ontraden de motie. Wij onderschrijven natuurlijk absoluut het belang om zo veel mogelijk vooraf de gevolgen van provinciaal beleid inzichtelijk te maken. Een overzicht op te stellen van alle beperkingen, kosten en lasten die voortvloeien uit dit programma, is in de praktijk gewoon niet uitvoerbaar, mede omdat deze gevolgen ook afhankelijk zijn van de keuzes die nog gemaakt moeten worden en ook het Uitvoeringsprogramma. Bij de nadere uitwerking van bijvoorbeeld concrete maatregelen worden bewoners, boeren en bedrijven ook betrokken, ook bij gebiedsprocessen.

In het programma en het Uitvoeringsprogramma Bodem zijn die hoofdlijnen uit de Omgevingsvisie opgenomen. Je hebt een Programma Bodem, daarboven zit die Omgevingsvisie. Daar heeft al heel veel participatie plaatsgevonden. Daarna ga je naar dit programma toe: daar heeft ook participatie op plaatsgevonden, alleen niet op dezelfde schaal als de Omgevingsvisie omdat het daar al gebeurd is. Dus wij kijken dus naar het programma, er zijn ook maatschappelijke partners, er zijn bijvoorbeeld ook gemeenten aangehaakt, de Veiligheidsregio en andere maatschappelijke organisatie zijn aangehaakt bij dit programma. Dan komt er een Uitvoeringsprogramma. Als wij dus echt het gebied ingaan over wat dat betekent, dan wordt er weer een participatieproces opgericht, maar dan voor dat gebied zelf. Dus ASV staat ook genoemd als voorbeeld. Gebeuren daar dingen, dan wordt de participatie natuurlijk opgestart voor degenen die daar zitten. Dus dat kunnen agrariërs, inwoners, wat dan ook. Dus daar wordt wel echt rekening mee gehouden, maar dat heeft een getrapte laag in dit geval. Dus in het programma heeft participatie plaatsgevonden, maar niet in dezelfde concrete vorm als we dus met de gebiedsprocessen aan de gang gaan, mochten die hieruit voortvloeien. Maar natuurlijk, als er dingen in de omgeving gebeuren, moet er gewoon goede participatie plaatsvinden. Daar zijn we het absoluut mee eens.

De VOORZITTER: De heer De Wit doet de eerste van zijn maximaal drie interrupties, stel ik voor.

De heer DE WIT (CDA): Ik hoop het bij één te kunnen laten, voorzitter.

Even over de motie van Forum voor Democratie. Daar staat een aantal dingen waar wij ons in ieder geval goed in kunnen vinden. De gedeputeerde geeft aan: mensen worden betrokken bij de uitvoering en zijn bij de Omgevingsvisie ook al betrokken geweest. Nou stelt u zich voor dat als we straks in de uitvoering iets tegenkomen waarvan we met elkaar denken: oeh, dit is absoluut niet wat

we voor ogen hadden met elkaar toen we dit programma opstelden. Hebben wij als Staten dan nog ruimte om daar iets van te vinden? Of is het zo dat zodra GS het Uitvoeringsprogramma heeft vastgesteld, er gezegd wordt: 'Tot over vijf jaar.'

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nou, volgens mij heeft PS daar altijd wel wat van te vinden. Volgens mij is dat uw taak om ons ook te controleren. Dus u kunt er zeker wat van vinden. Volgens mij moeten we ook gewoon zeker goed in gesprek blijven erover. Dus als een handrem nodig is, dan zit u er altijd.

De heer DE WIT (CDA): En kan de gedeputeerde ons eens kort meenemen in hoe dat dan loopt, hoe dat straks in de uitvoering gaat en wanneer de Staten dan meegenomen worden en in positie worden gebracht?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ja, u weet dat het Uitvoeringsprogramma sowieso wordt toegestuurd. Dus u kunt zelf bepalen of u dat wel of niet wilt agenderen. Dat is stap één. Natuurlijk komen er ook in de p&c-cyclus – dat noemen we natuurlijk vaker – dus dingen weer terecht vanuit het Uitvoeringsprogramma, zodat u jaarlijks kunt controleren of de doelen behaald worden.

De heer DE WIT (CDA): Dus het College wil dat eigenlijk gewoon, nadat het Uitvoeringsprogramma door GS is vastgesteld, alleen in de p&c-cylus meenemen?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dat is de volgorde waarin het altijd gebeurt en waarin u het beste ook meteen alles kunt controleren. Dus ook dit.

De heer EPEMA (FvD): Er werd net gezegd dat niet alle mogelijke beperkingen opgesomd kunnen worden. Maar dat staat ook niet in onze motie. Er staat 'voor zover redelijkerwijs mogelijke beperkingen kunnen worden benoemd'. Dus ik vraag niet erom dat alle mogelijke beperkingen voor woningbouw worden opgesomd of genoemd. Dus voor zovel jullie iets kunnen benoemen, is dat al heel wat. 'Voor zover redelijkerwijs mogelijk'.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nee, maar ik was ook nog bij het stukje 'water- en bodemsturend'. Volgens mij gaat dat eigenlijk over het laatste stukje ook. Maar we kunnen inderdaad nu niet alles opsommen, omdat dat gewoon heel complex is. Dat wilde daarmee aangeven. Dus voordat het wordt vastgesteld, kunnen wij niet alles opnoemen. Wat ik ook heb aangegeven in de commissie, is dat er wel keuzes gemaakt zullen en moeten worden. Maar als ik dan kijk naar water- en bodemsturend, wil ik graag ook nogmaals benadrukken dat water- en bodemsturend een uitgangspunt is dat wordt meegenomen bij de ruimtelijke keuzes. Maar dat is niet allesbepalend en de impact van die maatregel is gewoon afhankelijk van de maatregel die er moet gebeuren.

Het komt straks ook in het Regionaal Waterprogramma naar voren dat er mogelijk kaarten worden gemaakt om te gaan kijken naar de gebieden wat wel en wat niet kan. Maar dat wil niet zeggen dat er niets meer kan. Dan moeten er misschien andere aanpassingen gedaan worden. Maar het is wel van belang om dat van tevoren in kaart te brengen. Want wat er nu steeds gebeurt, is dat er steeds aan de achterkant die kaart wordt opgebracht en dan zit je eigenlijk al... Nou ja, dat de kosten wordt afgewenteld op bijvoorbeeld een inwoner die daar zit. Dus dan moet je aan de voorkant zijn. Dus het wil niet zeggen met 'water- en bodemsturend' dat er niks meer kan, maar er wordt gewoon beter gekeken wat kan – in dit geval dus wel. En mochten er maatregelen nodig zijn, wat je wel of niet gaat doen. Dat moet je beter met elkaar afwegen en daarom wordt het aan de voorkant gezet.

De heer EPEMA (FvD): Ja, dat begrijp ik zeker. Maar dat verandert niets aan het dictum van onze motie, namelijk dat wij graag wel een idee willen hebben van wat de mogelijke beperkingen voor woningbouw, landbouw en dergelijke zijn, voor zover redelijkerwijs mogelijk. Dus wat dat 'redelijkerwijs' is, dat is aan Gedeputeerde Staten, natuurlijk. Dus wij gaan de motie nog steeds indienen.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ik hoor verder volgens mij geen vraag en de motie was ook al ingediend. Maar wij ontraden dus de motie vanwege wat ik had gezegd.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): Ik hoorde net een opsomming van wanneer er wel en wanneer er niet invloed uitgeoefend kan worden. De inhoud van een gesprek kan wel degelijk veranderen als je van plan of een idee naar uitvoering gaat. Is de gedeputeerde dat met mij eens?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dat is mogelijk.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): Dan heb ik eigenlijk de volgende vraag. Wie bepaalt dan of een betrokken partij mee mag spreken en in welke hoedanigheid wordt die meegenomen?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Nou, als we kijken naar het Programma Bodem, is de particpatieleidraad hier al voor gebruikt en is er gekeken wie er meegaat of niet. Dan wordt er dus gekeken vanuit het plan van aanpak wanneer iemand nodig is. Dus dat plan lag er.

Mevrouw MUILWIJK (BBB): Is mijn conclusie juist als ik zeg dat betrokken partijen dan te allen tijde aan mogen schuiven als zij dat zelf wenselijk vinden?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dat zou ik echt moeten navragen, dat weet ik niet precies hoe dat gaat. Of iedereen zelf kan aanschuiven aan zo'n tafel. Dat lijkt mij namelijk ingewikkeld: dat is mijn eerste gedachtegang daarbij. Dus dat zou ik echt moeten navragen hoe dat heel specifiek zit. Maar misschien is dat ook wel een interessante vraag voor juist straks de Participatieverordening.

Dan kom ik alvast wel bij de motie van de BBB, motie 482. Wij ontraden die motie. Ik heb het eigenlijk ook al aangegeven: zoals aangegeven bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie, is er sprake geweest van een uitvoerig participatietraject. Het Programma Bodem en het Uitvoeringsprogramma Bodem zijn een verdere uitwerking van de vastgestelde Omgevingsvisie voor bodem en ondergrond. Het Programma Bodem is in het kader van participatie wel met de andere overheden zoals gemeenten, waterschappen en de Veiligheidsregio besproken en bij de nadere uitwerking van bijvoorbeeld specifieke maatregelen worden dus ook bewoners, boeren en bedrijven betrokken bij de gebiedsprocessen. Hierbij wordt waar mogelijk en nodig gebruik gemaakt van de kennis en expertise die bij die betrokken partijen zitten. Want die zitten daar wel degelijk.

Denk bijvoorbeeld aan als we kijken naar de metingen. Dus waar, hoe en door wie meting in het kader van die Europese Bodemmonitoringsrichtlijn wordt uitgevoerd. Stel, er worden metingen uitgevoerd bij particulieren, agrariërs of natuurbeherende organisaties, dan zal ook hun kennis over die bodem uiteraard erbij betrokken worden. Dus zo wordt het allemaal steeds getrapt ingesteld.

Dan kom ik ook bij motie 483, de andere motie van de BBB over de nulmeting. Ook die motie ontraden wij. In het kader van de implementatie van de Europese Bodemmonitoringsrichtlijn zal er een nulmeting worden uitgevoerd. Een nulmeting is een meting of inventarisatie van de beginsituatie waarbij de huidige staat wordt vastgelegd, zodat je kunt vergelijken of een maatregel daadwerkelijk heeft gewerkt. Op deze manier wordt dan ook bezien in welke delen van Europa de bodems gezond en minder gezond zijn. Maar om de functie ook te kunnen uitoefenen. Voor de streefwaarden van de chemische, fysische en biologische parameters voor zover deze zijn vastgesteld, gelden de landelijke of de Europese normen. En we gaan daar zeker niet overheen, we houden ons aan die wetgeving. Het rijkskader stelt de landelijke normen en zijn leidend voor de wettelijke eisen en die volgen wij als provincie.

Dan ga ik nog even een aantal partijen kort bij langs. 'Water- en bodemsturend' ben ik volgens mij al wel uitgebreid bij langsgegaan.

SP: kijk, de gebouwmonitoring staat eigenlijk los van dit agendapunt, maar ik ga er wel even een antwoord op geven. Ik zit er als onafhankelijk voorzitter, dus ik ga dit ook even aan de Stuurgroep meegeven en dan gaan we even bespreken of we de rapportage meteen al gaan opsturen, ja of nee. Maar dat moet ik met de Stuurgroep bespreken, want ik ben daar onafhankelijk voorzitter van. Ik kan niet zelf die beslissing nemen. 30 september wordt dat gepresenteerd. Punt.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, voorzitter, maar eigenlijk is de toezegging door dit College al gedaan aan de groepering, de mensen die betrokken zijn bij dit dossier, dat die evaluatie toegestuurd zou worden. Dus fijn dat de gedeputeerde met de Stuurgroep contact op gaat nemen, maar zou zij dan daarover ook iets kunnen laten weten aan ons wat dat voor resultaat heeft opgeleverd?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ja, dat ga ik dan doen.

Mevrouw BAKKER (SP): En dat lukt deze week nog?

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dat hoop ik.

Mevrouw BAKKER (SP): Dat hoop ik ook.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Dan blijven er denk ik nog twee partijen waarop nog niet in de bulk gereageerd heb. CDA: brief over zoutwinning. Die komt volgende week in GS, dus hopelijk de week erna licht die al op de deurmat, of er moet iets spannends gebeuren. *You never know*, altijd verrassingen hier.

Partij voor het Noorden: dat klopt. Die formulering van 'terughoudendheid' wordt aangepast en wordt meegenomen in de brief.

De VOORZITTER: Ik kijk of er behoefte is aan een tweede termijn. Dat is het geval bij mevrouw Ten Hoeve. Die geef ik meteen het woord.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Dank, gedeputeerde, voor de beantwoording. Er wordt gezegd dat er wel nieuwe gelden komen, ook vanuit het Rijk. Maar als we kijken naar de beschikbaarheid van gelden voor het Noorden, bijvoorbeeld bij het vervangen van het asfalt van het wegennet, is er nu gewoon geen geld naar het Noorden gekomen. Waarom gaan we ervan uit dat de vele honderden miljoenen die we nodig hebben voor bodemsanering van de gasputten er gewoon komen? Onderschatten we deze bodemverontreiniging niet?

Dat is mijn vraag. Tot zover.

De VOORZITTER: Ik kijk even rustig rond. Anderen nog? Nee? Dan is het woord aan de gedeputeerde in tweede termijn.

Mevrouw SIERSEMA (gedeputeerde): Ja, voorzitter, ik ga niet al mijn woorden herhalen. Maar volgens mij onderschatten wij als College dat zeker niet. We geven ook aan wat mogelijk is en onder andere de prioritering heb ik aangegeven. Dus ja, het is een groot probleem, daar weten we van en daarom gaan we ermee aan de slag.

De VOORZITTER: Ik dank u wel. Dat was het einde van de tweede termijn van het College. Dat betekent dat we nu de beraadslaging kunnen sluiten. Dat doe ik bij dezen.

En ik vraag even of er fracties zijn die een stemverklaring willen afgeven bij een motie. Dat is het geval bij de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, motie 484 bestaat uit financiële onzekerheden. En dat betekent drijfzand en dus geen steun.

Motie 485: wij vinden dat democratische controle een groot goed is en ook een belangrijk instrument tegen de dominante en bepalende natuur- en milieulobby in dit huis. Daarom steun.

Dank u.

De VOORZITTER: Wie verder nog? Nee? Dan kunnen we stemmen.

Dan beginnen we bij motie 482 'Aanpassing dictum participatieafbakening'. U kunt stemmen. (…) Ik zie dat iedereen heeft gestemd, dus we kunnen de stemming sluiten en de uitslag met elkaar delen. Voor de motie hebben gestemd de BBB, de PVV, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. En tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en de Partij voor het Noorden. Hetgeen aanleiding geeft voor de volgende uitslag: 15 stemmen voor, 27 stemmen tegen. De motie is verworpen.

En de snelle rekenaars hebben door welke motie er dan komt: 483 'Meer dan nul!'. U kunt stemmen. (…) Iedereen heeft gestemd, ik sluit de stemming dus en vertel u dat voor de motie hebben gestemd de BBB, de Partij voor de Dieren, de PVV en Forum voor Democratie. En tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Dat leidt tot de uitslag: 15 stemmen, 27 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Bent u benieuwd welke motie nu komt? Dat is motie 484 'Financiering Uitvoeringsprogramma Bodem'. U kunt gaan stemmen. (…) Er is gestemd, ik sluit de stemming. De uitslag is als volgt: de motie is gesteund door Groninger Belang, de SP, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. Tegen de motie stemden de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat leidt tot de uitslag: 7 stemmen voor, 35 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Dat brengt ons bij de laatste motie, 485 'Geen beleidsrichting zonder heldere gevolgen en democratische controle'. U kunt gaan stemmen. (…) Ik zie dat iedereen heeft gestemd. De uitslag is

als volgt: voor hebben gestemd de BBB, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. En dat betekent 15 stemmen voor, 27 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Dat is het eind van dit agendapunt. Ik stel voor dat wij een kwartiertje de benen gaan strekken. Daarna krijgt u een frisse voorzitter. Er staat voor u een fruithapje klaar.

[Schorsing]

E. Statenvoorstel: Concept-Programma Energie 2026-2035

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Welkom terug aan de leden van Provinciale Staten, het College, het massaal toegestroomde publiek op de publiek tribune en de mensen die vanuit dit huis of ver daarbuiten meekijken. Voor de mensen die net ingeschakeld zijn: wij gaan zometeen agendapunt 2.E met elkaar bespreken. Dat is het Concept-Programma Energie: daar is het in de commissievergadering al over gegaan.

Ik maak er u alvast op attent dat er daarna een agendapunt tussendoor wordt gefietst, namelijk de stemming over een motie die de fractie Volt eerder heeft ingediend het wel of niet van X afgaan. De afspraak is dat op het moment dat de stemmen staken, de vergadering erna daar automatisch over stemmen. Dus ik bereid u daar vast even op voor.

Dan gaan we beginnen met het Concept-Programma Energie en dan geef ik graag als eerste het woord aan de heer Nieboer en hij spreekt namens de fractie van de BBB.

De heer NIEBOER (BBB): Een belangrijk onderwerp in één minuut, zal ik dan maar zeggen.

Voorzitter, het Programma Energie Groningen is uitgebreid besproken in de commissie. Hoewel de gedeputeerde veel vragen heeft beantwoord, constateerde de BBB op enkele punten nog geen concreetheid. We stellen vast dat een aantal zaken uit het Bouwstenendocument van juli vorig jaar onvoldoende is uitgewerkt. Daarom komt de BBB vandaag met twee moties om dit recht te zetten.

Ten eerste de nucleaire technieken in de energiemix. De BBB wil een actief onderzoek naar de SMR met innovatieve technieken zoals thorium, om deze, indien veilig en efficiënt toepasbaar, een plek te kunnen geven in een brede toepasbare energiemix. De motie, voorzitter. Alstublieft.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik heb hier een motie voor mij met de briefhoofden van de BBB, Forum voor Democratie en de Partij voor de Vrijheid met titel ‘Onderzoek SMR en thorium’. Deze motie heeft als volgnummer 486 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten en het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- het Programma Energie Groningen zich momenteel eenzijdig richt op grootschalige zonne- en windenergie;
- innovatieve energietechnologieën, zoals *small modular reactors* (SMR’s) en thorium buiten de *scope* van het huidige programma worden gehouden;

Overwegende dat:

- de inzet van SMR-technologie een stabiele energielast kan geven voor industriële clusters, datacenters en energiehubs;
- dit de afhankelijkheid van weersafhankelijke bronnen verkleint en een cruciale rol kan spelen bij het oplossen van netcongestie in de provincie;
- eerder toegezegd onderzoek naar deze technieken concreet moet worden ingevuld;

Spreekt uit dat:

- innovaties op het gebied van nieuwe nucleaire technieken (SMR en thorium) volwaardig moeten worden meegewogen in de toekomstige Groningse energiemix, als aanvulling op zon en wind;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- onderzoek te doen naar SMR- en thoriumtechnologie om als onderdeel op te nemen in het Programma Energie Groningen;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BUIGEL (D66): Even ter verduidelijking: betekent dit dan ook dat de BBB ziet dat in het Programma Energie uiteindelijk moet komen te staan dat wij een kerncentrale willen in de Eemshaven?

De heer NIEBOER (BBB): Die discussie hebben we al vaak gevoerd, zeg ik via u, voorzitter, aan mevrouw Buigel. Nee, wij willen geen kerncentrale in de Eemshaven.

Mevrouw BUIGEL (D66): Het is natuurlijk wel zo met de ontwikkeling naar kerncentrales dat vaak dit soort onderzoeken door het Rijk wordt gedaan. Dit moet natuurlijk grondig gebeuren. Is de BBB niet ook van mening dat dit soort onderzoeken iets is wat we misschien meer bij het Rijk moeten beleggen dan dat wij dit als individuele provincie gaan doen?

De heer NIEBOER (BBB): Ik zie dat iets anders, zeg ik u tegen via de voorzitter. Ik denk dat als wij als provincie onze voorkeuren en onze keuzes zelf gaan aangeven en we zetten daar wat steviger op in, wij misschien het Rijk daarmee kunnen... Ja, hoe moet ik dat zeggen? Kijk, het Rijk gaat nu de keuze voor ons maken en zolang wij zelf niet de goede keuzes maken of niet met een goede oplossing komen, zal het Rijk op gegeven moment zeggen: ‘Hier heb je die kerncentrale en we zetten hem in de Eemshaven neer.’ Als we zelf al een aantal zaken in die brede energiemix heel stevig neer gaan zetten, ja, dan zou ik haast zeggen ook als regering: ‘Jullie hebben goede ideeën, we nemen die over.’

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Buigel, tot slot.

Mevrouw BUIGEL (D66): Een heel goede keuze en dat neerzetten. Kan ik dat dan zo zien dat wij als provincie dan onderzoek gaan doen, maar dan, als het aan de BBB ligt, de keuze maken om bijvoorbeeld wel zo’n thoriumreactor of een SMR in de Eemshaven willen voorstellen bij het Rijk?

De heer NIEBOER (BBB): Het voorstel behelst onderzoek. Wij hebben nog niet gezegd dat we een keuze gaan maken, want daar gaat straks ook de tweede motie over. We zullen naar de volle breedte moeten kijken. Als we een thoriumreactor gaan neerzetten, ja, dan moeten we naar alle aspecten kijken: veiligheid, op de goede plaats, is het niet beter hem op een industrieterrein neer te zetten. Het is sec op dit moment alleen nog de onderzoeksvraag. Aangezien dat heel lang duren – zo gemiddeld drie, vier jaar voordat zo’n ding er uiteindelijk in de uitvoering komt – zeggen wij: neem hem nou gewoon alvast mee en beslis daar later over.

De betaalbaarheid en rechtvaardigheid. Een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem raakt uit beeld. Een overheid mag niet blind varen op dogma’s en ideologische vooroordelen. We moeten exact weten wat de energietransitie kost voor de burger, maar ook zeker voor het bedrijfsleven. Voorzitter, vandaar de tweede motie.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik heb hier een motie voor mij met de briefhoofden van de BBB, Forum voor Democratie en de PVV met als titel ‘Onafhankelijke MKBA’. Die motie heeft als volgnummer 487 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten en het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- een betaalbaar energiesysteem voor zowel de Groningse burger als het MKB en industriële bedrijven, steeds verder uit beeld dreigt te raken;
- de huidige kerncijfers en doorrekeningen onvoldoende inzicht geven in de werkelijke maatschappelijke en financiële impact van de transitie;

Overwegende dat:

- verkeerd gekozen scenario’s uit de brede energiemix voor de burgers en bedrijven onbetaalbaar kan uitpakken;
- dit tot een enorme maatschappelijke weerstand kan leiden;
- een professionele en onafhankelijke doorrekening kan voorkomen dat de provincie blind vaart op basis van dogma’s en ideologische keuzes;

Spreekt uit dat:

- de betaalbaarbeid en rechtvaardigheid van de energietransitie te allen tijde transparant en inzichtelijk moeten zijn voor de samenleving;

En verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- vanuit het Programma Energie Groningen een onafhankelijke kosten-batenanalyse of brede maatschappelijke doorrekening op te stellen, met alle opties uit de brede energiemix als uitgangspunt en deze alsnog aan het Programma toe te voegen;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Toch even een verduidelijkende vraag nog en eigenlijk borduurt het voort op de vorige vraag. Een maatschappelijke kosten-batenanalyse, wetende dat wij over grote centrales niet gaan, over kleinere wel. Doen we die maatschappelijke kosten-batenanalyse ook gedeeltelijk ook voor het Rijk? Dus wilt u dat voor hen in beeld brengen of doen we dat alleen voor ons eigen deel van de provincie waar de provincie over gaat?

De heer NIEBOER (BBB): Ik denk dat het net zo is als met projecten. Als ik een vergelijk maak met een huisinstallatie en als je daar een energievraag hebt, dan maak je op gegeven moment een keuze. Ga ik het met een windmolentje op dak doen? Ga ik het met zonnepanelen doen? Ga ik mijn installatie uitbreiden? Dan wil ik weten wat dat uiteindelijk de kosten voor energie zijn. Ook in het bedrijfsleven is het zo dat als je er projectmatig naar gaat kijken, je al die aspecten wel meenemen. Want je wilt weten waar je mee bezig bent. Ik denk dat als wij de keuze maken over wat we willen in Groningen – of het nou windmolens zijn of het is kernenergie of wat voor energievorm ook – dan willen we uiteindelijk wel weten wat het gaat kosten voor onze burger. Want wij gaan er wel een richting aan geven en ik denk dat je daarbij een prijs moet weergeven of een keuze in die prijs moet gaan maken.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, dan heb ik eigenlijk nog een vervolgvraag aan de heer Nieboer. Want ja, tenminste wat ons betreft doen we het eigenlijk altijd voor de burger: wat moet die voor zijn energie betalen? Daarvan hebben wij begrepen dat die link er niet zomaar is met de manier van opwek. Dus ja, wat voegt die maatschappelijke kosten-batenanalyse vanuit die optiek nog toe? We doen we er dan vervolgens mee?

De heer NIEBOER (BBB): Ik denk dat het de grondslag is voor je keuze wat je gaat doen. Uiteindelijk wil je weten hoeveel geld die keuze gaat kosten. Dat is een van de allerbelangrijkste elementen die je mee moet nemen: wat gaat het kosten voor het bedrijfsleven? Dat is ook heel belangrijk. Uiteindelijk zeggen we allemaal wel dat de kale energieprijs maar een heel klein stukje is. Maar als je kijkt naar wat er aan die hele infrastructuur allemaal nodig en weet dat de uitbreiding van die infrastructuur ontzettend veel geld kost, ja, dan betalen wij dat misschien niet. Ja, wij betalen dat wel: via allerlei belastingsystemen en –trucjes van de overheid betalen wij dat uiteindelijk ook weer als burger. Dus het komt of linksom of rechtsom altijd weer bij de burger en de bedrijven terecht.

En dat zie je nu dus ook heel erg. Vandaar ook die enorm stijgende energieprijzen. Dat heeft een klein beetje te maken met de grondstoffen die erin gestopt worden, maar het heeft ook ontzettend veel te maken met de enorme infrastructuur die we op dit moment aan het aanleggen zijn op zee en al dat soort zaken. Daar zit het grootste deel van je kosten in.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik denk dat ik eigenlijk aansluit bij de heer Bakker. Het is mij niet helemaal helder wat de reikwijdte is van die maatschappelijke kosten-batenanalyse. Het lijkt mij allemaal nogal breed opgesteld, hè? Het hele programma vol met ambities: dat heeft een enorme *scope* ook, met allerlei ambities. Wat wil de heer Nieboer precies bereiken hiermee? Wat moet hij in beeld brengen met deze maatschappelijke kosten-batenanalyse?

De heer NIEBOER (BBB): Ik denk dat ik dat net al beantwoord heb. Als je op een gegeven moment in een keuzetraject komt – en dat komen we natuurlijk, want we hebben het over de energiemix – dan wil ik wel weten wat het gaat kosten. Dan wil ik wel weten, als ik bepaalde keuzes heb, wat daarin dan de uiteindelijke resultaten zijn. Dat doe je met je huisinstallatie, dat doen bedrijven, dus waarom zou je dat niet ook voor de overheid doen? Moet je blind varen? Moet je gewoon zeggen: het kost zoveel en we zien wel, de burger betaalt wel? Dus die systematiek zit erachter.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou, dat was ik misschien niet helder, want dat was mij inderdaad wat de heer Nieboer daarmee bedoelde. In mijn optiek zat alleen niet in het programma dat we – zeg eens wat – alle huishoudens gaan voorzien van een warmtepomp. Daar zouden we een maatschappelijke kosten-batenanalyse op kunnen loslaten. De heer Nieboer geeft in zijn

beantwoording ook aan dat het gaat over de netverzwaring en de investeringen die ermee samenhangen. Die doen wij niet. Dus gaan wij dan inderdaad een maatschappelijke kosten-batenanalyse doen op die energietransitie, die eigenlijk uitgevoerd wordt onder auspiciën van het Rijk? Wat is de Groningse specificatie, de Groningse impact van deze maatschappelijke kosten-batenanalyse?

De heer NIEBOER (BBB): Om eerlijk te zijn maakt dat me niet heel veel uit of het geld uiteindelijk weer terugkomt via het Rijk of wat dan ook. Ik wil gewoon zien wat het gaat kosten: wat mijn keuze uiteindelijk gaat kosten. Dat wil ik weten en daar is mijn keuze op gebaseerd. En niet blind varen van: we gaan maar wat installeren en we zien uiteindelijk wel wat het aan kosten bij de burger oplevert. Ik denk dat dat niet een juist systeem is.

De VICEVOORZITTER: Meneer Hoogers, tot slot.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dat is helder. Ik ben het daarmee eens, ik ben het met de heer Nieboer eens. Maar ik wil graag van meneer Nieboer weten op welk onderdeel, welke investering die hier uit dit programma voortvloeit, hij een MKBA wil laten maken.

De heer NIEBOER (BBB): Op de volle brede energiemix, op alle onderdelen die we daarin moeten stoppen en de keuzes die we daarop gaan maken. Infrastructuur, alle apparatuur die daaromheen zit. Als we een keuze maken dat we voor wind op zee gaan, dan wil ik ook weten wat die totale kosten daarvan zijn.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik heb eigenlijk twee vragen. De eerste vraag is: wat gaat de BBB doen met de uitkomsten daarvan? Gaan we dan bijvoorbeeld zeggen: nou ja, dan doen we die energietransitie maar niet, want het kost te veel?

En de tweede vraag is: als we dingen niet doen, kan dat op de lange termijn heel veel gaan kosten. Dan kan het zijn dat we de dijken op onmogelijke manieren moeten ophogen, omdat de klimaatverandering zoveel impact kan hebben dat het alleen maar meer zou kunnen kosten.

De VICEVOORZITTER: U hebt twee vragen gesteld.

Mevrouw FEENSTRA (SP): De vraag is: moeten die ook worden meegenomen in die MKBA?

De VICEVOORZITTER: Daar mag meneer Nieboer zometeen antwoord op gaan geven. Zullen we wel afspreken vanaf nu dat we echt één vraag stellen, zodat de bevraagde daar ook een goed antwoord op kan geven? Ja? Meneer Nieboer.

De heer NIEBOER (BBB): Ik zal één lang antwoord op geven op de twee vragen. Het gaat uitsluitend om de keuze die je gaat maken. Dus als je een keuze maakt in die brede energiemix – daar hebben we het over – dan wil ik weten wat dat gaat kosten. En dan denk ik dat je naar de meest actuele situatie van de kosten moet gaan kijken. Als die kosten in de loop van de jaren door wat voor omstandigheden ook – oorlogen, materiaalkosten die enorm stijgen, arbeidskosten die stijgen – hoger worden, ja, dan gaat het procentueel in alles omhoog. Het gaat mij puur om de kosten in die energiemix. Het gaat ons er niet over dat wij de energietransitie stop willen zetten, juist niet. Ik wil juist die kosten in de energietransitie beheersen. En ik wil niet meer met blinde ogen dat ik voor dat systeem kies en dan later erachter moet komen dat het ontzettend veel geld gaat kosten, terwijl de keuze voor een ander systeem goedkoper zou kunnen zijn.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, om het even héél scherp te krijgen. Dus als blijkt dat zon en wind goedkoper zijn dan een kerncentrale, dan gaat u voor zon en wind?

De heer NIEBOER (BBB): Dat is een van de elementen die ik wel mee zou tellen in het brede plaatje. Niet alleen de kosten: heel belangrijk om mee te nemen. Maar veiligheid telt mee, vervuiling telt mee, alles wat er dan op een gegeven moment aan nadelen aan zit, alles telt mee. Maar als je het kostenaspect niet hebt, dan ben ik een heel belangrijk stuk kwijt.

De VICEVOORZITTER: Nog even het volgende. Ik had het aantal interrupties voor dit debat nog niet vastgesteld. De voorzitter had aangegeven dat we dat per onderdeel doen. Is het goed dat we daar

drie van maken bij dit debat? Ik zie alleen maar de hand van mevrouw Buigel omhoog gaan, dus die ga ik het woord geven.

Mevrouw BUIGEL (D66): Mijn voorstel was vijf.

De VICEVOORZITTER: Zullen we er vier doen? (…) Nee?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Voorzitter, mijn voorstel is ook vijf en dat we dan tellen vanaf nu. [Gelach in de Statenzaal]

De VICEVOORZITTER: Nou, dan gaan we een compromis sluiten en dat worden het er vijf, inclusief de interrupties die al geweest zijn. Ja? Dus dan gaat er voor u één af. Goed, ik ben in een heel gulle bui vandaag.

Goed, dan ga ik nu naar de fractie van de PvdA. De heer Boer houdt zijn *maidenspeech*, dus dat betekent dat hij niet geïnterrumpeerd mag worden.

De heer BOER (PvdA): Als je door de Groningers gekozen bent om met 42 anderen deze provincie te vertegenwoordigen, heb je geluk gehad. En ik ben er trots op om Statenlid te mogen zijn voor de PvdA en vanaf deze plek iets te kunnen betekenen voor alle inwoners van deze provincie. Maar ik moet wel eerlijk zijn: ik ben geen geboren Groninger.

Ik ben een gelukszoeker uit Overijssel, opgegroeid in Hasselt, vlak bij Zwolle, in een gereformeerd gezin. Enkele weken nadat ik geslaagd was voor het VWO, overleed mijn moeder na een naar ziekbed. Zij had brute pech. Ik had geen idee wat ik toen moest doen en toen ging ik maar op zoek naar geluk in Groningen, waar ik ging studeren. Niet lang daarna volgde Hanneke, mijn vrouw, mij ook naar deze provincie. En na vijftien jaar in Beijum gewoond te hebben in Stad, zijn wij naar Noordhorn gegaan in het Westerkwartier, op zoek naar geluk. En ik kan niet anders zeggen dan dat we ons geluk gevonden hebben. Ik heb een leuk huis, ik heb een fijne baan, ik heb lieve familie, ik heb toffe vrienden en ik heb kinderen van wie ik zielsveel houd.

En het wordt nu tijd om iets terug te doen. Ik wil geen hoge muren om mijn geluk te beschermen, maar ik wil een langere tafel om geluk te delen. Dat kan op heel veel manieren, maar ik ga dat proberen vanaf hier, door op te komen voor mensen die wat meer geluk verdienen. Ik ben een sociaaldemocraat in hart en nieren en ik weet ook dat je als politicus compromissen moet sluiten. Maar maak je geen zorgen: daar ben ik toe bereid. Ik heb daar een voorbeeld van. Het levende bewijs loopt bij mij thuis rond: een hond. Niet mijn idee, maar toen mijn vrouw bereid was mijn hond te vernoemen naar de Amerikaanse senator Bernie Sanders, was de deal snel gemaakt. Bernie is een schat van een hond. En dat haar naamgenoot op dit moment jonge Amerikanen weet te winnen voor de sociaaldemocratie, daar gaat mijn hart sneller van kloppen.

Want waar het om gaat, is simpel. Ieder mens verdient een waardig bestaan. Onze kracht zit in het collectief en waar de sterkste schouders de zwaarste lasten zullen moeten gaan dragen. We kiezen voor duurzame vooruitgang en verliezen onze meest kwetsbare medemens nooit uit het oog. Dat klinkt logisch, maar in deze tijd is dat geen makkelijke opgave.

Ja, en wanneer ben je dan succesvol als politicus? Je zou het succes van onze provincie kunnen beoordelen aan de hand van haar meest succesvolle mensen. Nou, daar is in Groningen echt geen gebrek aan. Je hebt een Nobelprijswinnaar in de vorm van Ben Feringa, bijvoorbeeld. We hebben een voetbalclub die een waslijst aan vedettes heeft voortgebracht. En er is een flink rijtje zeer succesvolle ondernemers in Groningen. Je zou onze provincie ook kunnen beoordelen aan de hand van de gemiddelde inwoner. Nou, onze terrassen zitten vol en de twee-onder-een-kappers met een mooie glimmende auto op de oprit zijn er legio.

Ik wil me op een ander criterium richten. Mijn nichtje, Els Scholtsteen – niet toevallig ook degene die mijn vrouw als eerste aan mij heeft voorgesteld – sprak eens de hele wijze woorden: “Je bent zo gelukkig als je minst gelukkige kind.” Dat neem ik mee in mijn werk als Statenlid en als werkende ouder weet ik er ook alles van. Het gaat met onze provincie zo goed als het gaat met onze zwakste inwoners, de meest kwetsbare mensen en daar is nog heel veel werk te verzetten. De levensverwachting van praktisch geschoolden ligt jaren lager dan die van hoogopgeleiden. Intergenerationele armoede is bij ons een groot en hardnekkig probleem en onze provincie is helaas kampioen energiearmoede.

Daar wil ik het de komende jaren – maanden is het nu nog – met jullie over hebben. Te beginnen vandaag met het Programma Energie. Groningen is een energieprovincie en dat waren met het gas en dat zijn we nu met LNG uit de Eemshaven, wind op zee, waterstof. Schrijnend is daarom inderdaad te moeten constateren dat het aandeel huishoudens dat heel veel moeite heeft om de

energierekening te betalen, in deze provincie het hoogste is van alle provincies in Nederland. Daar moeten we wat aan doen. En met die blik heeft onze fractie ook naar het Concept-Programma Energie gekeken.

Eerst iets over de energiemix, mede naar aanleiding van presentaties die we gehad hebben hier in de Staten. Verschillende fracties in deze zaal willen aan de slag met kernenergie, in de verwachting dat SMR's en thoriumreactoren de oplossing gaan bieden. Onze fractie is tegen kernenergie in Groningen en we zijn blij dat het programma een kerncentrale en de opslag van kernafval in onze provincie uitsluit.

Maar ook los daarvan, de aarde warmt op en daar hebben we deze zomer allemaal de gevolgen van kunnen zien. Hitterecords, bosbranden en rivieren die nog nooit zo laag stonden. En wie een brand wil blussen, stuurt een brandweerauto die er staat en die werkt. Hij wacht niet op een innovatieve SMR-brandweerauto die nog ontworpen moet worden, geen vergunning heeft en waarvan niemand weet wat die kost. Zon, wind, isolatie, warmtenetten, opslag: dat werkt allemaal gewoon. Die technologie wordt bovendien steeds efficiënter: dat hebben we ook gehoord. En ook daarbij gebeuren allerlei innovaties waar we vol van kunnen profiteren en daar zetten wij op in.

Het Programma Energie is wat ons betreft de juiste koers: besparing voorop, energiearmoede aanpakken, focus op lokaal eigendom van wind en zon en geen kerncentrales in Groningen. Dat steunen wij. Maar we maken ons wel zorgen over de uitvoering. Alle woningen geïsoleerd in 2035 betekent elk jaar een veelvoud van wat nu wordt gehaald in een provincie waar installateurs en isolatiebedrijven nu al overvraagd worden. Als die capaciteit er niet is, gebeurt wat altijd gebeurt: wie handig is met formulieren, er niet wakker van ligt om iets voor te financieren, die komt vooraan te staan. En wie dat niet kan en huiverig is voor de overheid en niet zomaar wat geld op de bank heeft staan, die wacht of die komt er helemaal niet.

Wij vragen aan het College daarom om dat iets explicieter te maken. Hoe wordt de uitvoeringscapaciteit georganiseerd en wie komt eerst? Wat ons betreft is het antwoord op het tweede natuurlijk helder: we beginnen bij de slechtst geïsoleerde woningen en de laagste inkomens. Dat is niet de makkelijkste route, maar wel de eerlijke route. Daarom dienen wij een motie in die het College vraagt, de regie te nemen en samen met de gemeenten en uitvoerders een plan op te stellen.

De VICEVOORZITTER: Ik heb hier een motie met als titel 'Koudste huizen eerst, en écht bereikt', met de briefhoofden van de Partij van de Arbeid, GroenLinks, het CDA, Volt, de Partij voor de Dieren, de SP, het lid Ten Hoeve en de ChristenUnie. Deze motie heeft als volgnummer 488 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- het Concept-Programma Energie constateert dat Groningen op beide CBS-indicatoren voor energiearmoede het hoogste percentage van alle provincies kent (pagina 27);
- het programma als doel stelt dat in 2035 alle woningen in Groningen qua isolatie gereed zijn om van het aardgas af te gaan, via de isolatieaanpak van Nij Begun (pagina 52);
- het programma het tekort aan vakmensen benoemt als risico voor vertraging in de energietransitie in de gebouwde omgeving (pagina 92), waardoor niet alle woningen tegelijk geïsoleerd kunnen worden;
- de gedeputeerde bij de behandeling heeft aangegeven dat de isolatieaanpak per gemeente wordt uitgerold, waarbij gebieden met veel aardbevingsschade het eerst aan de beurt zijn, en dat energiearmoede daarbij geen prioriteringscriterium is;
- de Leefbaarheidsvisie 2024-2035 als doel stelt dat in 2035 alle Groningers die moeite hebben met het betalen van de energierekening, is gehalveerd;

Overwegende dat:

- de volgorde tussen gemeenten op basis van aardbevingsschade niet ter discussie staat, maar dat binnen die uitrol en in de aanvullende energiehulp wél gekozen kan worden wie het eerst wordt geholpen;
- aardbevingsgebied en energiearmoede elkaar slechts gedeeltelijk overlappen, zodat gemeenten met hoge energiearmoede maar minder schade, zonder aanvullend criterium laat aan de beurt komen;
- huishoudens in energiearmoede het meeste gebaat zijn bij verduurzaming, maar regelingen het slechtst bereiken door administratieve drempels, het ontbreken van voorfinanciering en wantrouwen richting instanties;
- het programma voor lagere inkomens wel extra ondersteuning noemt, maar prioritering alleen nog niet garandeert dat deze huishoudens daadwerkelijk worden bereikt: dat vraagt extra inspanning;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- samen met gemeenten, woningcorporaties en de uitvoeringsorganisatie van Nij Begun een aanpak op te stellen waarbij huishoudens in energiearmoede als eerste worden bereikt en geholpen;
- daarin concreet in te gaan op ontzorging bij aanvragen en mogelijkheden voor voorfinanciering;
- in de monitoring in de isolatieaanpak op buurtniveau te volgen in hoeverre gebieden met bovengemiddelde energiearmoede worden bereikt en hierover jaarlijks aan Provinciale Staten te rapporteren;
- deze aanpak vóór de Voorjaarsnota 2027 aan Provinciale Staten voor te leggen;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BOER (PvdA): Tot slot. De lat in dit programma ligt hoog en dat is goed. Maar een beleidsstuk in een bureaula heeft nog nooit een woning geïsoleerd. Het komt aan op de uitvoering. Laten we onze schaarse middelen eerst inzetten waar ze het hardst nodig zijn voor de Groningers bij wie de energierekening nu echt te hoog is.

Dank u wel. [Geroffel op de tafeltjes voor de *maidenspeech* van de heer Boer.]

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Boer. Ik feliciteer u hartelijk met uw *maidenspeech*. Hopelijk krijgt u nog heel veel gelukkige bijdragen hier in de Staten. Of dat nou maanden of jaren worden, dat weet je nooit in de politiek. Zorg dat u voldoende overhoudt voor hond Bernie en weet zeker dat er iemand met trots met u mee had gekeken.

Goed. Dan kom ik nu bij een nieuwe maidenspeech, namelijk die van mevrouw Struiving van GroenLinks. U mag naar voren komen.

Mevrouw STRUIVING (GroenLinks): Ik ben geboren in Zuidwolde, in Drenthe – niet in Groningen. Jammer, een beetje jammer. Mijn vader, afkomstig uit Grijpskerk, kreeg daar een baan als hoofd Publieke Werken. Mijn moeder, ook uit Grijpskerk, heeft haar leven lang terugverlangd naar het weidse landschap van haar jeugd. Om vier uur 's middags zat mijn moeder wel met de thee klaar voor de kinderen – het zijn er zes – maar 's avonds was ze meestal de hort op, bezig met vergaderingen her en der: bij de school, de bibliotheek, het welzijnswerk. Zelf kon ze geen carrière maken, maar ze stimuleerde alles en iedereen om toch vooral kennis te verwerven. Educatie als hoogste goed, passend bij de PvdA-idealen van het gezien waarin zij groot werd.

Mijn vader, afkomstig uit de christelijke zuil en steeds linkser wordend in zijn leven van AR tot en met GroenLinks, was niet minder actief. Zijn thema was energie, om precies te zijn duurzame energie. Hij vond het maar niks dat we energie verspilden door gebrekkige isolatie, pleitte voor een beter gebruik van alternatieve bronnen en was tegen kernenergie. En als mijn ouders hadden geweten dat GroenLinks en de PvdA hun krachten zouden bundelen in PRO, dan hadden ze dat vast fantastisch gevonden.

In de jaren tachtig kwam Jan Terlouw, toen minister van Economische Zaken, met het idee om inwoners de kans te geven, mee te praten over het energiebeleid. Er werd een participatietraject opgezet en menig werkgroep zag het licht. Zo ook de Werkgroep Brede Energiediscussie Hoogeveen-Zuidwolde, waar mijn vader voorzitter van was. Een aantal jaren geleden kreeg ik uit handen van Christine Faber, secretaris van die werkgroep, een stapeltje papieren en een heel stel dia's. Het was het verslag van een werkbezoek getiteld 'Nieuwe energiebronnen in Drenthe'. De werkgroepleden gingen langs in Meppel, waar biogas uit rioolslib werd gewonnen. Ze gingen langs bij energiezuinige woningen met een luchtverwarmingsketel en een zonnegeiser. Ze bezochten Isoluik, een werkgelegenheidsproject. Ze gingen naar een erfwindmolen in Gasselte, een zelfgebouwde mestvergister bij een veehouderij, restwarmte van DOMO voor het zwembad en bezochten de VAM in Wijster – nu Attero – waar men begon met het winnen van stortgas dat dan kon worden opgewerkt tot aardgaskwaliteit.

Ze hadden bij de dia's overal teksten geschreven en over die mestvergister stond er een toelichting. "In januari 1984 leverden de installaties zelfs 300 kuub per dag", vertelde mevrouw Bennink. "Iedereen is er heel tevreden mee, ook de huisvrouw." Men zou hem niet meer willen missen. Trad er zo nu en dan een storing op, dan was de zoon des huizes om die storing op te sporen en te verhelpen. Dit was dus een halve eeuw geleden. Ook streed, zo vertelde Christine, de werkgroep tegen overheidsplannen om kernafval op te bergen in de zoutkoepel bij Gasselte. De werkgroep was daartegen, want ze hadden gehoord over het Duitse Asse. Daar had zout water de opgeslagen vaten met kernafval aangetast. Ik heb even gegoogled. Tussen Laren en Asse II werd de

kalimijn in 2009 gesloten wegens instabiliteit. De kosten voor het bergen van de vaten afval worden geschat op 3,7 miljard euro aan voorbereiding en 4 miljard euro voor de feitelijke berging, die naar verwachting zal starten in 2033.

Keuzes uit het verleden werken lang door. Je zou er moedeloos van kunnen worden. Wat is er eigenlijk bereikt in die vijftig jaar? We voeren nog steeds dezelfde discussies, zijn nog steeds verslaafd aan aardgas, praten weer over kernenergie en opslag in zoutkoepels en klampen ons vast aan *quick fixes*, oplossingen die te mooi zijn om waar te zijn. Zoals de SMR's, ook bekend als de PowerPoint-reactoren.

Toch is er genoeg reden voor voorzichtig optimisme. Het Programma Energie geeft de voorzet voor een energiebeleid dat hoopvol stemt. Onze provincie zet in op wind, zon, opslag, groene waterstof en ik vergeet helemaal isolatie. Maar dat doen we natuurlijk ook. En als dat allemaal omgezet kan worden, komen we echt een heel eind. Maar die ambities hebben alleen kans als we nu de juiste afslag nemen, koers kiezen. Niet alleen meer duurzame opwek, maar ook slimmere opwek en opslag in een goede mix.

Een koers ook, die ruimte laat voor decentrale oplossingen: energiehubs rond industrieclusters, maar ook hubs op dorps- en wijkniveau waar energiegemeenschappen lokaal energie kunnen delen en vormen van lokale opwek en opslag ontwikkelen. Het is belangrijk om ook stil te staan bij het feit dat een overgang naar duurzame bronnen en onze energiehonger het landschap en onze leefomgeving veranderen. Hoogspanningsmasten, grote windmolens, XXL-bedrijventerreinen, een tunnel door de Waddenzee, warmtepompen die geluid maken, uitgestrekte zonneparken: ze zijn er, ze gaan niet meer weg en er komen vast ook nog wel wat meer bij. Maar waar we wél voor kunnen zorgen, is dat ze zo goed mogelijk worden ingepast met zo min mogelijk impact voor mens en natuur.

Voor een breedgedragen energiebeleid is het bovendien heel belangrijk om te luisteren naar de mensen die de zwaarste lasten dragen – mijn collega had het er ook over. Dat zijn de huishoudens die een groot deel van hun inkomen kwijt zijn aan energie. In Groningen zijn we koploper energiearmoede. De kosten voor de verzwaring van het elektriciteitsnet komen uiteindelijk bij hen – ja, bij alle consumenten, maar zeker dus ook bij hen – terecht in de vorm van vastrechtverhoging. In 2027 gaan die kosten al omhoog met naar schatting 140 euro per jaar. En ook de gasprijs zal blijven stijgen.

Uit argwaan jegens overheidsinstanties maken juist die huishoudens niet zelden liever geen gebruik van regelingen en subsidies die wel voor hen bedoeld zijn. En leningen sluiten ze al helemaal niet af.

Ik kom aan het eind. Het lijkt mij fantastisch als over vijftig jaar – ik ben dan 112 – een klein kind hier staat en kan zeggen: "Nou oma, dankzij jullie keuzes van toen kunnen wij nu genieten van een schone leefomgeving en betaalbare en groene energie." En ik wil afsluiten met dat wij de motie indienen 'Ruimte voor energiegemeenschappen'. Ja, daar sluit ik mee af. Samen met het CDA hebben we ook een motie over energiearmoede. Maar deze gaat over de energiegemeenschappen.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan mag u nog even blijven staan, dan lees ik de motie voor. Het is een motie met als titel 'Ruimte voor energiegemeenschappen', met de briefhoofden van GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. Deze motie heeft als volgnummer 489 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in het Programma Energie wordt gesteld dat decentrale initiatieven bijdragen aan het beperken van netcongestie en een belangrijke bouwsteen vormen in een toekomstbestendig energiesysteem en meer waarde in de regio houden;
- in het Programma Energie wordt gesteld dat het Rijk de ontwikkeling van energiegemeenschappen wil stimuleren;
- ook de provincie voornemens is, de organisatorische, juridische en financiële slagkracht van lokale initiatieven te versterken en oplossingen die bijdragen aan lokale opwek, opslag en energiedelen – inclusief het verlichten van netcongestie – wil ondersteunen;

Overwegende dat:

- het realiseren van lokale, decentrale opwek en opslag wordt beperkt door de huidige kaders zoals die gelden voor zon, wind en biovergisting;
- voor een gezonde businesscase van een decentrale energieoplossing inclusief sturing van gedrag (vermijden netcongestie) een uitgekiende combinatie van duurzame opwek en opslag (aanbod) en afname nodig is teneinde zoveel mogelijk energie te benutten;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- voor de proefprojecten die de komende jaren worden gestart door energiegemeenschappen, te onderzoeken hoe in de provincie in incidentele gevallen en onder bepaalde voorwaarden kan worden afgeweken van de kaders, teneinde de decentrale oplossing mogelijk te maken;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt officieel onderdeel uit van de beraadslagingen.

En u was klaar?

Mevrouw STUIVING (GroenLinks): Ik was klaar.

De VICEVOORZITTER: Mag ik u dan ook hartelijk feliciteren met uw *maidenspeech*? [Geroffel op de tafeltjes voor de *maidenspeech* van mevrouw Struiving.] We hopen ook nog heel lang gebruik te kunnen maken van uw energie. Laten we dat maar niet doen tot u 112 bent. Dan moet u hier nog heel lang rondlopen.

Goed. Dan gaan we naar meneer Hoogers en ik maak u erop attent dat dat geen *maidenspeech* is. Maar dat wist u al!

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Voorzitter, wat ons betreft is er in de commissie voldoende duidelijke geworden hoe de ambities en de prestatie-indicatoren in dit programma tot stand zijn gekomen. Ik denk dat ik alleen nog maar kan benadrukken op dit moment dat ambities op papier daadwerkelijk niet zorgen voor resultaten. Ik denk dat de heer Boer en mevrouw Struiving dat prachtig verwoord hebben in hun *maidenspeeches*.

Ik zou daarom het College nog wel op het hart willen drukken om in beeld te brengen wat er nu echt nodig is om daadwerkelijk resultaten te boeken. Een uitvoeringshorizon van drie jaar voor het Uitvoeringsprogramma is volstrekt onvoldoende. Volgens de ChristenUnie kan het College beter een aantal dingen kiezen, daar dan vol op inzetten en ook daadwerkelijk iets veranderen. Niet alleen in geld en mensen, maar ook in lobby en beïnvloeding. Volgens mij zijn wij afhankelijk van het geld van het Rijk en uit Europa. Wat gaan we daar dan mee doen? Hoe beïnvloeden we dat naar de wensen van Groningen? Ik denk een terugkerend thema voor een aantal onderwerpen vandaag.

En alleen dan kunnen wij volgens mij als Staten ook toetsen of we daadwerkelijk succesvol zijn, of er ook daadwerkelijk iets verandert. Zonder die specificering kunnen we namelijk ook dit programma een stuk dunner maken, namelijk op een A4'tje zetten: 'We volgen de landelijke en Europese lijn.' Dat scheelt ook een aantal fte's in de bezetting, denk ik.

Dan de moties die de BBB al heeft ingediend. Wij zijn tegen de motie voor het onderzoek naar SMR's en thorium. Niet omdat we tegen de techniek zijn. Als die zich bewezen heeft, kan die denk ik prima een onderdeel zijn van de energiemix, maar niet in Groningen. Dat hebben we volgens mij ook als Staten duidelijk uitgesproken. Ik denk ook dat steun voor deze motie een verkeerd beeld geeft, zeker naar Den Haag toe, waar we actief lobbyen om geen kernreactor hier te krijgen en sowieso geen kernenergie. Dus ik denk dat dat onverstandig is.

Dan denk ik dat ik voor een heel groot deel met de heer Nieboer van de BBB eens ben. Ik denk dat we een duidelijke businesscase moeten maken voor de investeringen. Het is mij alleen nog steeds niet duidelijk waarvoor we die MKBA nu zouden doen. Er staan geen concrete investeringen in het Uitvoeringsprogramma, er is geen concrete investering in de Provinciebegroting voorzien, er is alleen maar een fte-begroting. En dan wordt het denk ik een dure exercitie om dit te doen. Want dan moet je denk ik een heel brede onderzoeksscope hebben, dan moet je een heel groot bureau contracteren en dan zou ik zonde vinden van het geld. Dus daar zou ik wel een MKBA over willen voeren voordat we die investering doen.

Ik denk dat het wel helder was zo, voorzitter, tot zover.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Het stuk dat nu voor ons ligt, is eigenlijk beperkt door de keuzes die we natuurlijk gemaakt hebben in de Omgevingsvisie. Daar hebben wij piketpaaltjes geslagen en daar is ook voor bepaald hoe we in ieder geval de komende jaren moeten handelen. En daarnaast – dat komt straks ook aan de orde – hebben we beperkte invloed in die zin. Als het grote projecten betreft, dan gaat het Rijk erover. Maar we kunnen natuurlijk wel onze mening meegeven: dat was zostraks ook al gezegd.

Groningen is allereerst natuurlijk gewoon een energieprovincie en dat is gelegen in keuzes die een verleden zijn gemaakt. En uiteraard biedt dat ook kansen voor industrie, werkgelegenheid, innovatie en waterstof, maar het betekent ook iets voor de ruimtelijke en infrastructurele belasting. Voor Groninger Belang is daarom van belang wat de Groninger daarvoor terugkrijgt. Dat is voor Groninger Belang een harde voorwaarde. Er moeten voldoende voordelen tegenover staan.

Daarnaast is sturen op een zo goed mogelijke landelijke inpassing een voorwaarde. Daarom zetten we als Groninger Belang bij de *repowering* van windturbines in op minder windturbines, nu deze technisch verbeteren en steeds meer stroom opwekken. Om dezelfde hoeveelheid stroom op te wekken, kun je dus volstaan met minder windmolens.

Technische ontwikkelingen gaan snel en daar wordt ook al op ingespeeld volgens mij in het programma. Welke energievorm je ook neemt die voorbij is gekomen, overal zijn ontwikkelingen – in de commissie hebben we daar al over gehad. Daarom is het ook goed dat je regelmatig – in dit geval in ieder geval na vijf jaar – nog eens keer alles op een rij zet. Maar wij hebben ook kunnen lezen dat we met de hand aan de kraan werken. Zijn we nog op de goede weg? Zetten wij onze instrumenten en middelen op de juiste prioriteiten in? Dus eigenlijk hebben we wat ons betreft nu voor de kortere termijn, de eerste paar jaar, piketpaaltjes geslagen. Maar ik heb het in de commissie ook al gezegd: voor Groninger Belang is dit eerst een doorkijkje naar 2050 op basis van de huidige technieken. Maar gelet ook op die technische ontwikkelingen moet je breder kijken. Je moet op een gegeven ogenblik opnieuw gaan kijken wat de keuzes zijn, waar ik een keuze uit kan maken, wat de voordelen zijn en wat de nadelen zijn.

Wat betekent dat dan voor de prijs van energie? Nou ja, daar heeft CE Delft van gezegd: dat is een lastige. Want een-op-een is dat niet zo. Als je een keuze maakt voor een bepaalde opwekmethode, ja, dan zegt dat nog niet direct wat over de energieprijs. Eigenlijk de enige methode waarvan je wél weet dat die sowieso wat oplevert, is energiebesparing. Daar zijn wij dan ook voor en het is eigenlijk gezegd: er zijn toch ook veel inwoners die moeite hebben met het vinden van het juiste pad. Ik bedoel, er zijn regelingen genoeg wel, maar om die te vinden is niet altijd makkelijk. Daarom was dit wel verhelderend: ik zat vorige week bij de Fixbrigade. Dat was nou een club die met hun inzet door zeg maar klusjes achter de voordeur te doen met mensen die bekend zijn met de omgeving, achter de voordeur en misschien dat dat ook wel een insteek is om achter die voordeur te komen en te zorgen dat ook die mensen energie gaan besparen door isolatie.

Dan wil ik eigenlijk nog twee punten meegeven aan het College. Wij zijn op zich blij als Groninger Belang met die inzet op het vergroten van de deelname van inwoners en lokale organisaties aan energieprojecten. Hierdoor blijven de opbrengsten bij de inwoners en gaan die niet naar de grote energiebedrijven en ontwikkelaars.

En als laatste punt: voor zover we inzetten op warmtenetten, is wat Groninger Belang betreft voorwaardelijk dat onze inwoners helderheid krijgen over de financiële consequenties voor henzelf en zeker niet meer geld kwijt mogen zijn aan het warmhouden van hun huis.

De heer HIEMSTRA (VVD): Belangrijk onderdeel is natuurlijk de netcongestie. Die moet in 2035 zijn opgelost. Er is natuurlijk meer voor nodig dan het alleen te benoemen als een grote opgave in beleidsprogramma's, Uitbreiding, verzadiging van het net: daar begint het mee. En kijk vooral bij de rol van de provincie naar de interne processen en procedures: waar gaat de provincie over, waar gaat de provincie niet over. Dat is namelijk belangrijk in de hele netcongestieproblematiek.

Verder liggen er veel kansen bij slimme thuissystemen. Concreet voorbeeld is het opladen van de elektrische auto. Meestal plug je hem in als je thuiskomt en hij laadt op. Maar op het moment dat je niet tussen zes en negen uur 's avonds doet, dus als niemand dan die elektrische auto's oplaadt, dan hebben we al heel wat problematieken opgelost.

De focus in het Programma Energie ligt vooral op besparing: dat is inderdaad goed. Maar kijk ook vooral naar de uitdaging van duurzame opwek. Er is in de zomer sprake van veel overschot en in de winter een groot tekort aan duurzame opwek. Ook het elektrificeren en aardgasvrij maken van woningen zal dat eerder toenemen dan afnemen.

We hebben als VVD vragen gesteld over de brand bij het verdeelstation in Meeden. Kijk ook vooral naar eventuele uitval, mocht er iets misgaan in die verdeelstations.

In de commissie hebben we ook genoemd dat wij als VVD ook altijd voor meer zon op daken zijn. In onze provincie ligt natuurlijk ook veel potentie voor zon op dak. En nog steeds een aandachtspunt is de *repowering* van windmolens. Je hebt de *repowering* van windmolens, maar ook de *life extension*. Kijk daarvoor ook naar de eigenaren van de windmolen zelf: wat heeft hun voorkeur?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dit gaat eigenlijk over waar u het hiervóór over had: zon op dak. Want ik ben wel benieuwd wat we volgens de VVD kunnen doen om te zorgen dat we die zo snel mogelijk, daar waar zonnepanelen op daken, daar ook gaan leggen.

De heer HIEMSTRA (VVD): Nou, belangrijk is om dan te kijken vanuit de provincie. Kunnen we dan eventueel met regelingen daar wat stimuleren? Volgens mij zijn er ook diverse moties voor

energiegemeenschappen. Dus ja, we moeten gewoon meerdere dingen inzetten. Deels kan dat vanuit de gemeenten, deels vanuit de provincie. Dus er zijn eigenlijk meerdere sporen die daartoe leiden.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, zou het bijvoorbeeld ook een spoor kunnen zijn: elektriciteitsbedrijven uit de provincie, die dan de zonnepanelen aanlegt en dan vervolgens een soort verrekening doen?

De heer HIEMSTRA (VVD): Nee. Zoals we in de commissie al hebben aangegeven: een provinciale elektriciteitsbedrijf is volgens de VVD echt een gruwel die we links laten liggen.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Feenstra, hebt u nog een slotvraag? Of moet u even bekomen van het antwoord? (…) Meneer Hiemstra, gaat u verder.

De heer HIEMSTRA (VVD): Ja, ik kom net bij dat punt: provinciaal elektriciteitsbedrijf: daar zijn we inderdaad als VVD geen voorstander van. En dat was ook mijn woordvoering.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik denk dat deze woordvoering sommige mensen nog lang bijblijft. Goed. Mevrouw Feenstra, bent u er klaar voor? Ja. Ik geef graag het woord aan mevrouw Feenstra namens de SP.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Voorzitter, ik voorzie een t-shirt met als opdruk ‘Linkse gruwel’ aankomen.

Maar goed, ik wil u even mee terugnemen naar vrijdag 19 mei 2023. Want toen overhandigde onze fractievoorzitter Agnes Bakker van de SP ruim 12.600 handtekeningen uit de gehele provincie Groningen aan de BBB als grootste fractie van de coalitie. En deze handtekeningen symboliseerden de hoeveelheid steunbetuigingen voor het publiek maken van onze energie. Ik zie meneer Nieboer knikken: hij weet het nog.

En vooral Hélène en Michiel beroepen zich hierop. Hélène woonde in een woning van een woningcorporatie, maar die was niet geïsoleerd. Ze betaalde al jarenlange torenhoge energierekeningen van haar bijstandsuitkering. En Michiel doet de kachel niet meer aan. Hij is huiseigenaar met een huis voor scheuren, maar dit ligt nét buiten het aardbevingscontourgebied en hij zit gevangen in zijn huis. Hij kan er niet meer koken en hij heeft geen geld meer om de energierekening te betalen. Dus zit hij ’s winters met warme truien onder een deken. En dat gebeurt in een land tegelijkertijd waar de olies mil-jár-den winst maken. En dat geeft aan dat de machtsbalans kapot is.

Ik had goede hoop dat we weer wat van die macht terug zouden nemen. Dat de balans tussen wie verliest en wie wint beter zou worden. Dat we meer grip op de energieprijs zouden krijgen door te regelen dat deze huizen van Michiel en Hélène als eerste goed geïsoleerd gaan worden en zaken te bedenken zoals constructies waar zonnepanelen op daken geplaatst worden, zonder dat ze aangeschaft hoeven te worden door particulieren. Of dat ze zouden werken met verschillende prijsdifferentiatie, zoals de gedeputeerde van de BBB al eerder heeft toegegeven dat hij daarnaar zou kijken.

Maar we kunnen het niet vinden. Sterker nog, de provincie durft het niet aan. Het College vindt het een te groot risico om duurzame elektriciteit in publieke handen te nemen. Wij en 12.600 anderen vinden dat niet. Wij dringen er nogmaals op aan om vooral naar het maatschappelijk belang te kijken en niet te stoppen met creativiteit als er een financieel risico naar boven komt. Er wordt nu nog wat onderzocht. En wij stellen: durf te onderzoeken en creatief te zijn voor al die mensen die nu in de kou zitten.

En dan nog iets over participatie. De uitwerking van de participatieparagraaf, wat eigenlijk maar één zin is, kan echt veel sterker. De energietransitie kunnen we niet maken zonder draagvlak. Daarvoor zijn zeggenschap en winst voor de gemeenschap nodig en daarom een motie.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Voor mij ligt een motie met de briefhoofden van de SP, de Partij voor de Dieren, de Partij van de Arbeid, het lid Ten Hoeve, GroenLinks en Volt met als titel ‘*Noaber* energie: van streven naar borging’. Deze motie heeft als volgnummer 490 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in het Concept-Programma Energie 2026-2035 wordt gestreefd naar 50 procent lokaal eigendom bij energieprojecten, maar dat dit geen harde voorwaarde is;
- participatie bij energieprojecten niet vanzelf leidt tot daadwerkelijke zeggenschap of een structureel financieel voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap;

- de (concept-)participatieverordeningen van zowel de gemeenten als de provincie vooral procesgericht zijn en niet sturen op inhoudelijke doelen en standaarden;
- de provincie over uiteenlopende instrumenten beschikt – zoals de instructieregels ten aanzien van inspanningen in de Omgevingsverordening, grondpolitiek en maatschappelijke fondsen – maar onduidelijk is hoe deze instrumenten gezamenlijk ingezet kunnen worden om voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap en zeggenschap bij energieprojecten te bevorderen en te borgen;

Overwegende dat:

- de provincie Groningen vanuit haar verantwoordelijkheid voor de energietransitie een provinciaal belang heeft bij maatschappelijk draagvlak en een eerlijke verdeling van lusten en lasten;
- de energietransitie alleen duurzaam kan worden uitgevoerd als inwoners en omwonenden niet alleen de lasten, maar ook zeggenschap en voordelen ervaren;
- de opbrengsten van energieprojecten nu vooral bij commerciële partijen terechtkomen, terwijl publieke waarden als betaalbaarheid en een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten bij de energietransitie de boventoon zouden moeten voeren;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- in kaart te brengen welke provinciale instrumenten benut kunnen worden om lokale participatie, zeggenschap en voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap bij energieprojecten beter te bevorderen en te borgen en Provinciale Staten vóór de vaststelling van het definitieve Programma Energie 2026-2035 hierover te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt officieel onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dus zullen wij de moties die niet klimaatrechtvaardig zijn en afleidend zijn van de oplossingen die we nú kunnen implementeren, niet steunen.

En als laatste onderschrijven we het betoog van de PvdA. Alleen is Bernie Sanders wel een socialist.

De VICEVOORZITTER: Dat laatste lijkt me een leuke discussie voor tijdens de borrel.

Mevrouw Buigel, voor D66.

Mevrouw BUIGEL (D66): Kent u dat gevoel? Je zit in een vliegtuig, het vliegtuig schudt heen en weer, je houdt je stoel, mensen worden wat onzeker en er wordt al snel gesproken: ‘Moeten we niet terugkeren? Vliegen we wel door? Komt dat wel goed? Waar gaan wij heen?’

En volgens mij is het soms ook het gevoel dat we krijgen bij de energietransitie. We willen dat het verandert, er is klimaatverandering, oorlog. Waar willen we heen? Gaan we terug? Gaan we terug naar fossiele energie? Gaan we door met de gaswinning? Of kiezen we ervoor om vooruit te kijken? Duidelijk maken waar we naartoe willen en waarin we toekomstbestendige keuzes maken?

Juist dat zoeken we in het Programma Energie. Het is logisch dat we gebonden zijn aan de Omgevingsvisie, maar binnen die kaders moeten we ook keuzes maken. Hoe gaat ons energiesysteem op lange termijn eruitzien? En wie gaan we die transitie vormgeven? Welke koers kiezen hierin?

Wat D66 betreft doen we dat samen met onze inwoners, maar ook maatschappelijke organisaties en lokale bedrijven, waarbij wij hen nadrukkelijk ondersteunen. Je moet deze initiatieven immers aanmoedigen. Denk hierbij aan energiecoöperaties, energiegemeenschappen, warmtegemeenschappen, wijkcoöperaties: er zijn een heleboel. En juist zij zijn een deel van de oplossing voor de dilemma’s die in dit programma worden geschetst. Maar lokaal eigendom ontstaat niet vanzelf. De Tweede Kamer stemde ermee in om voor een periode van vier jaar 20 miljoen euro uit te trekken om juist deze initiatieven ook te stimuleren. Dit geld wordt ingezet om de betrokkenheid van inwoners bij de energietransitie te verhogen. Met de ruimte voor energiecoöperaties, ook in de kabinetsvisie en de middelen, kunnen de doelen van de energietransitie ook sneller gerealiseerd worden.

Voor lokale energiecoöperaties zitten ook vaak de grootste risico’s niet in de exploitatie, maar in de ontwikkelfase. Vooronderzoeken, vergunningen, juridische procedures kosten veel tijd, geld, kennis en dat is voor veel lokale initiatieven lastig op te brengen. Daarom hebben wij in de commissie ook gevraagd aan het College of zij niet willen nadenken over hoe we deze initiatieven beter kunnen ondersteunen. Niet alleen met mooie woorden in het programma, maar ook met concrete ondersteuning in de fase waarin projecten daadwerkelijk van de grond gaan komen. De gedeputeerde gaf toen al aan dat dit een interessante gedachte was. En daar zijn we blij mee. Maar als we werk

willen maken van lokaal eigendom en onze inwoners daarbij goed willen betrekken, dan moeten we daar ook een stap in zetten. En daarom dienen wij ook de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik heb hier een motie voor me liggen met de briefhoofden van D66, het CDA, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Volt, de ChristenUnie, de Partij voor de Dieren en de VVD met als titel ‘Goede ondersteuning voor resultaat’. Deze motie heeft als volgnummer 491 en eindigt met de volgende uitspraak van Provinciale Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- de provincie Groningen streeft naar 50 procent lokaal eigendom bij energieprojecten;
- in het Concept-Programma Energie 2026-2035 is opgenomen dat de provincie onderzoekt hoe energiegemeenschappen en andere vormen van lokaal eigenaarschap kunnen worden versterkt;
- energiegemeenschappen een belangrijke rol kunnen spelen bij lokale opwek, opslag, energiedelen en energiehubs;

Overwegende dat:

- kennisuitwisseling en het delen van succesvolle werkwijzen lokale initiatieven kunnen helpen om sneller en effectiever tot uitvoering te komen;
- ondersteuning in de ontwikkelfase kan bijdragen aan het realiseren van de ambitie van 50 procent lokaal eigendom;

Spreken uit:

- te verkennen hoe energiecoöperaties, energiegemeenschappen, warmtegemeenschappen en wijkcoöperaties binnen de kaders van de staatssteunregels beter kunnen worden ondersteund in de ontwikkelfase van projecten;
- daarbij specifiek te onderzoeken hoe kennisdeling, het verspreiden van *best practices*, procesondersteuning en waar mogelijk juridische en organisatorische ondersteuning kunnen worden versterkt;
- samen met gemeenten, de Groningse Energiekoepel en andere relevante partners te bevorderen dat opgedane ervaringen en succesvolle voorbeelden actief beschikbaar worden gemaakt voor nieuwe initiatieven;
- te onderzoeken hoe lokale opwek van energie in de vorm van energiecoöperaties, energiegemeenschappen, warmtegemeenschappen en wijkcoöperaties een oplossing kan bieden voor Dilemma 3 uit het Programma Energie;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, wij hebben een motie en die motie gaat over lokaal gebruik van duurzame energie in onze eigen provinciegebouwen. Onze gedachte hierbij is: ‘goed voorbeeld doet goed volgen’. We vragen om meer zonnepanelen op de daken van provinciegebouwen en we vragen om contract met lokale duurzame leveranciers van zonne-energie. Dit is duurzaam en zonnepanelen zijn prima te recyclen. Er staat in Frankrijk een fabriek die dat voor de volle 100 procent doet en het levert bovendien CO2-winst op.

Dit is een enorm verschil met kernafval, waarvoor helemaal geen duurzame oplossing is. Dit meld ik ook graag om nog even aan te geven dat we mede daarom ook niet die MKBA willen. Want. ook al wil je het beperken tot de kosten. dan hoort dit er ook allemaal bij. Ik herhaal dat bij thorium de radioactiviteitstijd wordt verkort tot 300 jaar, maar dat is nog steeds het ver vooruitschuiven van het probleem. Bovendien is de straling radioactiever dan bij lichtwatercentrales. Het afvalprobleem wordt helemaal niet kleiner. Daarbij komt nog de vraag waarom wij zouden beginnen aan de bouw van nieuwe centrales, als we nog niet helemaal weten wat het afbreken met zich meebrengt. Tot slot helpen we de Werelderfgoedstatus van de Waddenzee om zeep als we doorgaan met kerncentrales in de Eemshaven. Kortom, we zijn van mening dat er een eind moet komen aan kerncentrales, welke soort dan ook.

En hier de motie.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik heb hier een motie voor mij die de titel draagt ‘Benut meer lokale energie’. De briefhoofden erop zijn van de Partij voor de Dieren, de SP, D66 en de ChristenUnie. Deze motie heeft als volgnummer 492 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in het Programma Energie wordt benoemd dat meer daken met zonnepanelen bedekt kunnen worden;
- er nog ruimte is op daken van provinciegebouwen;
- de provincie deels grijze stroom inkoopt van ENECO met groencertificaten;
- er meerdere projecten zijn (bijvoorbeeld Grunneger Power) die lokale duurzame energie aanbieden;

Overwegende dat:
- de provincie een voorbeeldfunctie heeft;
- het rendement van zonnepanelen hoger wordt als de combinatie met (sedum)planten wordt gemaakt;
- biodiversiteit daar ook mee wordt bevorderd;
- afname van lokale energie de lokale economie steunt;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:
- te verkennen welke daken van alle provinciegebouwen meer zonnepanelen, al dan niet in combinatie met sedum en grasdak, gelegd kunnen worden;
- te verkennen of voor alle provinciegebouwen alleen contracten kunnen worden afgesloten met lokale en duurzame energieproducenten;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Energiebeleid moet in de eerste plaats zorgen voor betaalbare, betrouwbare en beschikbare energie voor onze inwoners en bedrijven. Beleid primair gericht op obsessieve en eenzijdige nadruk op wind, zon en waterstof is geen constructief energiebeleid, omdat dat beleid gericht is op onrealistische klimaatambities. Elektrificatie van onze samenleving, voorzitter, is schadelijk voor de netcapaciteit en onze economie.

Voorzitter, kernenergie dient dan ook onderdeel te worden van de toekomstige energiemix. Niet per se met een kerncentrale in Groningen – en dat zeg ik er dan maar meteen even bij om de gebruikelijke interrupties te voorkomen, ook vanwege de tijd, voorzitter.

Voorzitter, laat in hemelsnaam uiteindelijk niet de klimaatdoelen, maar betaalbaarheid, leveringszekerheid en economische ontwikkeling leidend zijn bij de verwerking van dit programma. Graag zou ik daar een reflectie op willen van het College. Ik hoop dat dat gebeurt.

Mevrouw RUTGERS (CDA): In de commissievergadering hebben we al uitgebreid gesproken over het Programma Energie. Het CDA steunt de inzet op isolatie, energiebesparing en netcongestie.

Maar op één punt hebben wij fundamentele problemen. 'Problemen'? Grote zorgen: laat ik het zo zeggen. Waar komt onze energie in de toekomst vandaan? Het College benoemt aan het begin van het programma terecht dat de veranderende geopolitieke situatie op dit moment aan de orde is. Energiezekerheid is belangrijker dan ooit. Maar vervolgens missen wij het antwoord op wat dat dan voor Groningen betekent. Hoe zorgen wij voor voldoende betrouwbare en betaalbare energie? En hoe voorkomen we dat we afhankelijk blijven van anderen? Het College zet zwaar in op de aanlanding van wind op zee. Maar als dat tegenvalt, ontbreekt het plan B. En dat is wat het CDA betreft te kwetsbaar.

Als we vandaag hadden moeten stemmen over dit programma, hadden we niet kunnen instemmen met het onderdeel over opwek, omdat er wat ons betreft nog geen volwaardige strategie ligt. Onze belangrijkste wens van vandaag is daarom: College, maak met urgentie duidelijk hoe we in onze toekomstige energievraag gaan voorzien. Welke opwek hebben we nodig en wat is ons plan B als wind op zee onverhoopt achterblijft?

Daarom dienen wij de motie 'Werk maken van toekomstige energieopwekking' in. Deze motie roept het College op om richting 2035 alsnog met die strategie en met alternatieven te komen.

De VOORZITTER: Hier voor mij ligt een motie van het CDA., GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de SP, Volt, het lid Ten Hoeve, D66 en de ChristenUnie, met als titel 'Werk maken van toekomstige energieopwekking'. Deze motie heeft als volgnummer 493 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:
- in het Programma Energie 2026-2035 inzet op een betrouwbare, betaalbare, beschikbare en toekomstbestendige energievoorziening;
- het College daarbij streeft naar een brede en toekomstbestendige energiemix;
- voor hernieuwbare opwek op land de huidige RES-doelstelling van 5,7 terawattuur een belangrijke basis vormt;

- het programma voor toekomstige grootschalige opwek steunt op de aanlanding van wind op zee;

Overwegende dat:

- de vraag naar energie naar verwachting sterk blijft toenemen;
- Groningen niet alle energie die het gebruikt, zelf kan en hoeft op te wekken;
- voor een programma dat richting geeft aan de periode 2026-2035, duidelijker moet zijn over hoe de provincie ook buiten de RES-periode werk maakt van voldoende toekomstige energieopwekking;
- afhankelijkheid van één ontwikkeling, zoals wind op zee, kwetsbaar is wanneer deze ontwikkeling vertraagt of minder capaciteit oplevert dan voorzien;
- een betrouwbare energievoorziening vraagt om tijdige keuzes, omdat de ontwikkeling van nieuwe energieopwekking en de benodigde infrastructuur meerdere jaren kunnen duren;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- een strategie uit te werken voor energieopwekking in Groningen richting 2035 aanvullend op de huidige plannen;
- daar de verschillende realistische mogelijkheden voor aanvullende opwek en de rol die de provincie daarin kan spelen, in beeld te brengen;
- daarbij expliciet uit te werken welke alternatieven beschikbaar zijn wanneer de voorziene aanlanding van wind op zee vertraagt of onvoldoende blijkt om in het toekomstige energievraagstuk te voorzien;
- Provinciale Staten uiterlijk in januari 2027 te informeren over de voortgang;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer NIEBOER (BBB): Ik heb even een vraag aan afgevaardigde van het CDA. Hebt u zelf ook een idee waar we de energieopwekking van gaan doen? Heeft het CDA daar ook een idee over?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Volgens mij is het niet van belang wat het idee is van mij of van het CDA, maar moeten we heel duidelijk aangeven aan het College: kom met een plan B. Dan kunnen we het bespreken. We hebben hier in deze commissie en de Staten al heel vaak gezegd: zoek nou heel breed uit wat de mogelijkheden zijn. En het antwoord moet dan vanuit het College komen.

De heer NIEBOER (BBB): Ik vind het antwoord eigenlijk onvoldoende. De meeste partijen hier hebben wel ideeën waar ze hun energie vandaan willen halen. Kijk ik naar het landelijke CDA, dan is men daar bijvoorbeeld ook wel voor invoering van een vorm van kernenergie. Zou het misschien ook nog iets zijn voor het CDA om daar in ieder geval over na te denken en het mee te nemen in de toekomstige brede energiemix?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja, ik begrijp heel goed waar de heer Nieboer met zijn vraag namens de BBB naartoe wil. Ik denk niet dat dat een heel terechte vraag is om die nu op dit moment hier met elkaar te bespreken. Wij zeggen tegen het College: jullie zetten nu in op wind op zee. Wat is plan B als dat onverhoopt een probleem oplevert? En laten we het dan met elkaar over dat plan B hebben.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik heb eigenlijk een vraag over met name het tijdspad. Zonet werden eigenlijk nog maar net dit jaar de piketpaaltjes geslagen, daar is een programma op geënt. Dus we hebben het eigenlijk helemaal ingekaderd. Nu wordt toch om een bredere blik gevraagd en een brede inventarisatie. Maar hebt u dan daar ook een tijdspad bij? Eigenlijk zou ik 1 januari al eens willen weten hoe het ermee staat. Maar goed, we gaan ergens tegen die tijd ook horen of er überhaupt bijvoorbeeld een kerncentrale. Ja, dan liggen de puzzelstukken al weer totaal anders. Maar hebt u een tijdspad?

De VICEVOORZITTER: Ik niet, maar misschien mevrouw Rutgers wel.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja, wij hebben heel duidelijk aangegeven: neem niet te veel tijd om na te denken over een plan B. Daar hebben we inderdaad een datum bij geprikt begin 2027. We kunnen niet stoppen met nadenken over een plan B. Dus de oproep aan het College in die motie is: ga daarmee aan de slag.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou ja, even aanvullend op dat 'ga daarmee aan de slag'. Zegt u dan: we willen over twee eigenlijk weer gewoon eens opnieuw dan alles bekijken, nadat die

inventarisatie heeft plaatsgevonden? Ik zoek nog even naar een concreet tijdspad. Want we zouden dan het College op pad sturen met een opdracht en op 1 januari geven ze dan de tussenstand. Maar is er een tijdspad waarvan u zegt dat het klaar moet zijn en we dan weer opnieuw gaan kijken?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Nou, ik ben een beetje zoekende naar het antwoord waar de heer Bakker naar zoekt, wat wij precies wil weten. Het is mij niet duidelijk in de vraagstelling wat u bedoelt.

De VICEVOORZITTER: Meneer Bakker krijgt de gelegenheid om zijn vraag anders te formuleren en dat gaat niet van zijn hoeveelheid interrupties af.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Goed. Dank u wel, voorzitter.

Ik bedoel eigenlijk: de inkt is nog maar net droog, dus we zijn op pad. We hebben eigenlijk nog maar net dit jaar gezegd: hierbinnen moet u blijven en we ontwikkelen er hier een plan voor. Ja, en nou zijn we direct nu alweer bezig om te zeggen: oké, dat was een half jaartje geleden, maar het is nu alweer anders. Ik snap het, ik ben het ook helemaal met mevrouw Rutgers eens dat we het straks allemaal in beeld moeten brengen. Maar is er ook echt een datum waarvan u zegt: 1 januari is een tussenstapje, maar dan wil ik dat het klaar is.

Mevrouw RUTGERS (CDA): De toelichting van de heer Bakker heeft mij de helderheid nog niet verschaft waar u nou echt naar op zoekt bent in mijn beantwoording. Ik loop straks even naar u toe en kom er in tweede termijn op terug.

We hebben één motie ingediend over de energieopwekking en we hebben er nog een. En die gaat over de energiearmoede. Want juist mensen die de ondersteuning het hardst nodig hebben – we hebben daar anderen ook al over gehoord – worden ondanks de bestaande regelingen niet altijd goed bereikt. Kijk, daarom moeten we de regelingen die er zijn, waaronder Nij Begun, beter voor deze huishoudens kunnen inzetten. En daarom dienen we samen met onder andere GroenLinks, de Partij van de Arbeid en de SP de motie ‘Gerichte aanpak energiearmoede’ in. Want daarmee willen we beter in beeld krijgen wie nu buiten de boot valt en hoe we juist deze huishoudens wél kunnen bereiken. Ik kan me voorstellen dat mensen dan denken: hé, gaat de provincie dan op de stoel van de gemeenten zitten? Nee, want ik vind juist dat we hier met elkaar in moeten optrekken.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik begreep dat dit een samengevoegde motie was van het CDA en GroenLinks. Klopt dat?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Dat klopt.

De VICEVOORZITTER: Oké. Ik heb hier een motie met de briefhoofden van het CDA, GroenLinks, de Partij van de Arbeid, de SP, het lid Ten Hoeve, D66 en de Partij voor de Dieren, met als titel ‘Gerichte aanpak energiearmoede’. Deze motie heeft als volgnummer 494 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in het Programma Energie 2026-2035 inzet op een betrouwbare, betaalbare, beschikbare en toekomstbestendige energievoorziening;
- energiearmoede in meerdere Groninger gemeenten bovengemiddeld voorkomt;
- energiearmoede niet alleen samenhangt met de hoogte van de energierekening, maar ook met inkomen en de energetische kwaliteit van woningen;
- met onder andere de isolatieaanpak van Nij Begun (maatregel 29) al omvangrijk wordt geïnvesteerd in het verlagen van energiegebruik en energielasten van woningen;

Overwegende dat:

- juist huishoudens die financieel het meest kwetsbaar zijn, niet altijd vanzelfsprekend gebruikmaken van bestaande regelingen;
- financiële draagkracht, bekendheid met regelingen, vertrouwen in de overheid en de complexiteit van aanvragen daarbij een rol kunnen spelen;
- alleen het beschikbaar stellen van regelingen daarom niet garandeert dat huishoudens die ondersteuning het hardst nodig hebben, daadwerkelijk worden bereikt;
- het wenselijk is om bestaande middelen en regelingen zo effectief mogelijk te benutten voordat nieuwe instrumenten worden ontwikkeld;
- provincie, gemeenten, Rijk en de partners binnen Nij Begun ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheden een bijdrage kunnen leveren;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- in kaart te brengen welke groepen huishoudens ondanks bestaande landelijke, gemeentelijke en Nij Begun-regelingen onvoldoende worden bereikt bij de aanpak van energiearmoede;
- daarbij specifiek te onderzoeken welke financiële, praktische en sociale drempels ervoor zorgen dat de kwetsbare huishoudens geen gebruikmaken van bestaande ondersteuning;
- samen met gemeenten en de partners binnen Nij Begun te onderzoeken of bestaande regelingen en ondersteuning gerichter kunnen worden ingezet voor deze huishoudens, waaronder een actieve en laagdrempelige benadering waarin het fysieke domein en het sociale domein samenwerken;
- Provinciale Staten hierover uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren, inclusief eventuele voorstellen voor aanvullende provinciale inzet;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw REININK (Volt): Voorzitter, Volt heeft weinig vertrouwen in het Programma Energie dat vandaag voorligt. Na de commissievergadering Volt is eigenlijk één vraag blijven hangen: draagt de provincie Groningen met dit programma daadwerkelijk voldoende bij aan het behalen van onze klimaatdoelen? Want het programma spreekt over een betrouwbare, betaalbare en toekomstbestendige energievoorziening en dat zijn wat ons betreft natuurlijk belangrijke doelen. Maar uiteindelijk is de energietransitie geen doel op zichzelf. We doen dit omdat we onze uitstoot moeten verminderen en omdat klimaatverandering nu al gevolgen heeft voor onze provincie, voor onze inwoners en voor toekomstige generaties. En juist daarom mist Volt in dit programma de urgentie. De provincie schrijft zelf dat Nederland in 2050 klimaatneutraal wil zijn. Het programma moet daar volgens de provincie aan bijdragen. Maar tegelijkertijd wordt er vooral vooruitgekeken tot 2035 en ligt er alleen een uitvoeringsprogramma voor de komende jaren.

Voorzitter, waar is de ambitie van Groningen zelf? Waar spreekt de provincie uit welke bijdrage zij concreet wil leveren aan het halen van de klimaatdoelen? Wij horen in dit programma vooral wat er allemaal samen met gemeenten, het Rijk, netbeheerders en andere partijen moet gebeuren. En natuurlijk is die samenwerking noodzakelijk, maar samenwerken mag wat Volt betreft nooit betekenen dat niemand meer verantwoordelijkheid heeft voor het maken van moeilijke keuzes.

Want Groningen heeft de ruimte om keuzes te maken. We kúnnen ervoor kiezen om meer duurzame energie op te wekken. We kúnnen ruimte bieden aan wind en zon waar dat verantwoord kan. We kúnnen ervoor kiezen om bestaande windlocaties optimaal te benutten. We kúnnen investeren in energiebesparing en isolatie. En we kúnnen ervoor zorgen dat onze energie-infrastructuur klaar is voor de toekomst. Maar dan moeten we die keuzes wel durven maken.

We zien een programma waarin een brede energiemix wordt genoemd, maar waaraan niet de politieke duidelijkheid wordt gegeven die erbij hoort. De provincie noemt wind- en zonne-energie als onderdeel van de energiemix, maar tegelijkertijd blijft de ruimte daarvoor beperkt, wordt *repowering* vooral ingezet als pleister en wordt veel verantwoordelijkheid bij anderen neergelegd. En dat vindt Volt problematisch.

Maar voor Volt gaat de energietransitie niet alleen over elektriciteit, infrastructuur en economische groei. Het gaat ook over de mensen die vandaag hun energierekening al moeilijk kunnen betalen. In de provincie Groningen is de energiearmoede nog steeds het hoogste van Nederland en in dit programma lezen we onvoldoende terug wat de provincie gaat doen om dit tegen te gaan. Dus daarom hebben we de motie van het CDA ook van harte mede ingediend.

Tot zover, voorzitter.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, even om te beginnen. In tegenstelling tot de PVV hebben wij twee *maidenspeeches* gehoord. En beide collega's complimenteren wij met hun speech. Beiden. Waarvan akte.

Voorzitter, het Programma Energie bevat veel mogelijkheden, erg veel mogelijkheden. Maar te weinig duidelijke keuzes. Wat wil Groningen nu eigenlijk zelf? Hoeveel energie-infrastructuur, opslag, elektrolyse en aanlanding vinden wij nog verantwoord? En waar ligt voor Groningen de grens? GS wijst daarbij vaak naar het Rijk, TenneT, Enexis, gemeenten en marktpartijen. Natuurlijk zijn we van die partijen afhankelijk, maar die afhankelijkheid ontslaat GS niet van de verantwoordelijkheid om zelf een visie te hebben op wat Groningen wil, kan en aanvaardbaar vindt.

Groningen is geen leeg gebied waar steeds nieuwe infrastructuur wordt ontwikkeld. Die ruimte is ook nodig voor wonen, werken, natuur en leefbaarheid. Als Groningen ruimte beschikbaar stelt voor de energievoorziening van Nederland, moeten we ook kunnen uitleggen wat de Groningers daar zelf aan hebben. Wij vragen geen blauwdruk tot 2035, maar van een provinciebestuur mag wel worden

verwacht dat het een richting kiest, voorwaarden stelt en aangeeft waar de grens ligt. Dat gebeurt wat ons betreft in dit voorstel onvoldoende. En daarom zullen wij tegen stemmen.

De heer EPEMA (FvD): Het Concept-Programma Energie begint met een vraag: hoe zorgen wij ervoor dat alle Groningers ook in de toekomst kunnen rekenen op een betaalbare, betrouwbare, beschikbare en toekomstbestendige energievoorziening? Inderdaad, de provincie heeft immers in voorgaande stukken al aangegeven dat de huidige energievoorziening eigenlijk niet voldoet. Wind- en zonne-energie zijn niet altijd voldoende beschikbaar of we zorgen juist voor netcongestie. Ook hebben windturbines een terugverdienperiode van een aantal jaren en we weten dat er behoorlijk veel afval van komt. Alleen al bij de slijtage van de wieken komt er 240 gram materiaal per turbine vrij. Per turbine! Dat is fors. Dat wij als Staten wel praten over kernafval, maar niet of nauwelijks over het afval van de vele honderden windturbines in Groningen, is vrij bijzonder.

Naast vragen over gezondheid rijzen er ook vragen over betaalbaarheid. Inwoners geven nu al aan dat de energierekening nauwelijks te betalen is. Ook over het warmtenet horen we al dat de kosten vaak hoger uitvallen dan gas, ondanks het doel om het even betaalbaar te houden.

Het document stelt dat er wordt ingezet op een brede energiemix, maar het is eigenlijk nog vrijwel dezelfde energiemix als enkele jaren geleden. FvD vindt dat Groningen een daadwerkelijk brede energiemix verdient. Een van de mogelijke energievormen is kernenergie. Deze levert zeer veel energie en op een relatief rendabele manier. Terwijl van de 2.219 ton zonnepanelen die ingezameld worden, slechts 46 ton wordt gerecycled, heb je vooral met een *small marginal reactor* veel meer winst en minder afval. En ongeacht wat sommigen beweren, kan een kerncentrale prima aardbevingen doorstaan. Zo kan hij algauw 7 op de Schaal van Richter aan. Het is wat FvD betreft dus praktisch en redelijk om op kernenergie in te zetten, zeker als het een oplossing kan bieden voor netcongestie.

Dan ons gasstandpunt. U weet al wat ik ga zeggen. We begrijpen natuurlijk wel dat we het Groningse gasveld niet verder gaan gebruiken – dat vind ik zelf persoonlijk eigenlijk ook niet zo erg. Maar, van al het gas afgaan is wat mij betreft iets totaal anders. De meerderheid van de bevolking wil ook helemaal niet van al het gas af. Dat is ook niet praktisch, want we blijven waarschijnlijk nog jarenlang enigszins afhankelijk van gas, of het nou uit Nederland komt of het buitenland. Maar door de keuzes van de *mainstream* partijen zijn we steeds afhankelijker geworden van het gas uit het buitenland. Maar dat gas wordt steeds duurder vanwege geopolitieke instabiliteit. En vervolgens zie je reclamezuilen van bepaalde zuilen waarop staat: ‘Dure energie, hè?’ Ja, goh! Dat komt door jullie eigen keuzes.

Samengevat wil FvD een daadwerkelijk brede energiemix. Inzetten op energievormen die veel energie opleveren, op een praktische en rendabele manier zonder vooruitzichten op 2050 of later. Onze *start-ups* hebben nu een betaalbare toekomst nodig, niet later.

Dank u wel.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Omwille van de tijd alleen trefwoorden bij mij. Geen kernenergie. Plan B van het CDA steunen wij. Wind op zee in combinatie met waterstof: oké. Inzetten op energiebesparing. Groene daken: zoveel mogelijk zonnepanelen op daken. En aandacht én oplossingen voor energiearmoede.

Tot zover.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, mevrouw Ten Hoeve. Ik heb net uit betrouwbare bron begrepen dat gedeputeerde Van Dijken graag een half uur schorsing wil. Want er is nog een aantal moties onderweg. Nou kunnen we twee dingen doen: we kunnen een half uur schorsen, of we kunnen kijken of we de mondelinge vragen die zijn gesteld, terwijl de gedeputeerde zich voorbereidt, nu laten stellen. Maar ik kijk u even aan of u dat prettig vindt of niet. Ja? Ik kijk ook even naar het College of ik hen niet in een onmogelijke positie breng. (…) Ik zie een instemmend geknik, dus dan gaan we nu tussendoor de mondelinge vragen doen.

En ik maak u er ook graag op attent dat de motie over X, die wij hebben aangekondigd na de lunchpauze, straks weer wordt uitgedeeld, zodat u straks als u de moties bespreekt op het Programma Energie, ook gelijk even mee kunt nemen in de bespreking. Ik zie meneer De Grooth heel moeilijk kijken. De vorige keer staakten de stemmen. Dus dat betekent dat daar in de eerstvolgende Statenvergadering over gestemd moet worden. Ik zie een punt van orde bij meneer Hoogers.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, om misschien wat energie te besparen: stel, de mondelinge vragen zijn afgerond binnen het half uur schorsing, kunnen we de motie alsnog meteen in stemming brengen?

De VICEVOORZITTER: We gaan even kijken hoever we komen. Ik neem de suggestie mee in het hoofd.

Mondelinge vragen

De VICEVOORZITTER: Laten we dan beginnen met de mondelinge vragen en die worden gesteld door mevrouw Ten Hoeve. (…) Ja, wij hebben een aantal vragen en die gaan over het onderwerp handhaving bij RWE, Nedmag en overige industriële afnemers van grondstoffen, vanwege de actualiteit geschetst in Zembla en berichtgeving in de kwaliteitskrant NRC, geïnitieerd door Comité Schone Lucht. Hieruit blijkt dat er een subsidie wordt verleend voor het verbranden van duurzaam hout, terwijl niet traceerbaar is waar de bomen gekapt worden. Het lid Ten Hoeve komt drie vragen met betrekking tot de vergunningverlening, handhaving en certificering van grondstoffenstromen en materie die al langer de aandacht heeft vanwege Nedmag.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): De eerste vraag. Is de provincie Groningen het met het lid Ten Hoeve, gezien wat er nu aan het licht is gekomen over de biomassabijstook door RWE, dat eveneens bij Nedmag en afvalverwerkende bedrijven de vergunningverlening moet toezien op de aard en samenstelling van de grondwaterstoffen die de poort binnenkomen? Zo ja, hoe ziet het College het voor zich de handhaving vorm te geven? Zo nee, waarom wil het College handhaving en vergunningverlening niet betrekken op de grondstoffenaanvoer?

Vraag twee. Gelet op dat in de RWE-misstand rond biomassabijstook ook is gebleken dat certificerende instanties nagelaten hebben, de aard, herkomst en samenstelling van de grondstoffenaanvoer transparant te maken, kan het College het met ons eens zijn dat ook de certificering onder de vergunningverlening en handhaving dient te vallen? Zo nee, waarom niet?

Vraag drie. Is het College het met ons eens dat de vergunningverlening en handhaving herzien dienen te worden op beide bovenstaande thema's c.q. grondstoffenaanvoer respectievelijk certificering en dat deze certificeringsrapportages openbaar worden gemaakt? Zo nee, waarom niet?

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank voor de gestelde door het lid Ten Hoeve. Excuus, ik heb mijn jasje op de kamer laten liggen, dus ik doe het even zonder colbert. Ja, daarom ook even dit voorafgaand, naar aanleiding van de door u gestelde vragen omtrent RWE en de berichtgeving in Zembla omtrent de biomassa.

Ik ga de vragen niet helemaal herhalen, want dat hebt u net keurig verwoord. Op vraag één kunnen we als College het volgende antwoord geven. Nee, wat bij RWE speelt, is niet te vergelijken met bedrijven als Nedmag of de afvalverwerkende bedrijven. Bij RWE is niet de emissie na water en lucht uit de aangevoerde biomassa en/of de eventuele milieubelasting voor de omgeving, maar de herkomst van de biomassa een *issue*. Voor het stellen van de eisen over de herkomst van de biomassa hebben wij geen bevoegdheid als provincie. Het betreft namelijk de voorwaarden uit de versterkte subsidie door het Rijk, zoals ook in de krantenartikelen valt te lezen. Dus normaliter zal de subsidieverstrekkende instantie hierop moeten toezien. Met Nedmag zorgt de samenstelling van de grondstof, onder andere dolime, voor bezwaarlijke emissies. Bij afvalverwerkende bedrijven zijn er wel voorschriften gesteld aan de ingaande stromen.

Dan uw vraag twee. Bij bijstook van biomassa van RWE: certificering is al onderdeel van de vergunningverlening en handhaving. Steekproefsgewijs controleert de Omgevingsdienst Groningen of een gecertificeerd bedrijf zich aan de eisen van de certificering houdt. Bij geconstateerde afwijkingen meldt de ODG dit aan de certificerende instantie, in dit geval de Nederland Emissie Autoriteit (NEA), en worden de geconstateerde overtredingen conform de Landelijke Handhavingsstrategie Omgevingswet (LHSO) aangepakt.

Dan uw vraag drie: vergunningverlening en handhaving. Het College vindt het niet nodig om de vergunningverlening en handhaving te herzien. Zoals eerder gezegd is GS niet verantwoordelijk voor de herkomst van de biomassa. We zijn niet voor het openbaar maken van certificeringsrapportages. Er zijn zeer veel verschillende certificaten. Het opvragen van rapportages voor alle certificaten en deze te publiceren, is een zeer grote administratieve belasting voor onze ambtelijke ondersteuning. Het gaat om honderden rapportages die moeten worden opgevraagd en waar per certificaat aan een bedrijf moet worden opgevraagd of ze bezwaar hebben tegen publicatie, inclusief de mogelijkheid voor bezwaar en beroep. Dit zal leiden tot een grote stukkenstroom inclusief bezwaar en beroep, die door de hoeveelheid ook niet tot transparantie zal leiden. Mede gelet op de

uitkomst van het rapport “Horizon’ raad het College het af om de certificeringsrapportages openbaar te maken.
Dat was het.

De VICEVOORZITTER: Ik kijk even naar mevrouw Ten Hoeve. Geen behoefte aan andere vragen?
Dan moet ik nog even rondkijken of er andere partijen zijn die nog vragen hebben. (…) Dat is niet het geval. Goed, dan hoeft er geen tweede termijn te komen. Meneer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou nog wel even een tweede termijn willen. Dan kan kort.

De VICEVOORZITTER: Ja, het is niet zozeer een tweede termijn. Bij mondelinge vragen werkt het zo dat de indiener een vraag kan stellen en dat andere partijen dan, als ze dat willen, ook vragen kunnen stellen. Dus mocht u dat graag willen, dan mag dat hier kort als u daar behoefte aan hebt. Ja? Dan mag u nu hiernaartoe komen. Want verder heeft er niemand vragen. (…) Meneer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nee, voorzitter, ik wil even terugkomen op de *maidenspeech* van mevrouw Struiving. Of mag ik Els zeggen? Jawel, hè? Goed. Die vond ik hartstikke mooi. En dat wil ik toch even zeggen. Die *maidenspeech* van Els kon tippen aan die Ard [Statenlid Boer] van de PvdA. Het is goed dat jullie de volgende periode wellicht straks in een PRO-fractie komen. En als dat niet mocht lukken – want jullie vullen elkaar wel aan – dan noemen jullie mijn naam maar.

De VICEVOORZITTER: Goed. Volstrekt buiten de orde, maar in deze unieke situatie aanvaard.
Goed, dan deed de heer Hoogers zojuist eigenlijk een beetje een ordevoorstel, namelijk om de motie van Volt over X zometeen gelijk in stemming te brengen. Maar daarvoor kijk ik wel rond in de zaal of er mensen zijn die zeggen: we willen dat niet nu of we willen eerst even een korte schorsing. In dat geval wil ik graag handen zien. Ik bij de meneer De Boer in ieder geval een hand omhoog gaan.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik zou in ieder geval even mijn voltallige fractie weer hier willen hebben. Dus in ieder geval daar even tijd voor.

De VICEVOORZITTER: En hoe lang hebt u daar ongeveer voor nodig?

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik denk vijf minuten.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, ik was te laat met het pasje. Maar ik was daarnet ook te laat met aanvullende vragen nog – om de chaos groter te maken. Aanvullende vragen op de mondelinge vragen.

De VICEVOORZITTER: Dat zijn vragen die u nog hebt op basis van de mondelinge vragen die door het lid Ten Hoeve zijn gesteld? Ik sta dat heel kort toe, maar houd het alstublieft heel kort. Ja, meneer Wenneger is in de zaal. Dus dan mag u dat hier komen doen. En dan gaan we daarna vijf minuten schorsen, zodat iedereen zich voor kan bereiden op de stemming over de motie van Volt.
Mag ik de volledige aandacht voor mevrouw Feenstra van de SP? Dank u wel.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, het zijn twee verduidelijkende vragen op basis van de antwoorden die de gedeputeerde gaf. De eerste vraag is: als het gaat om die rapportages, gaat dat dan om de ISO-certificatierapportages? Want dat zijn er volgens ons niet zo veel. Bedoelt de gedeputeerde alle rapportages?En de tweede vraag is: ik begreep het niet helemaal. Als wij een vergunning afgeven, stellen we dan helemaal geen eisen aan wat er in zo’n oven gaat? Of zeggen we dan: dat regelen we dan met de subsidieverstrekker? Dat begrijp ik gewoon niet. Misschien dat de gedeputeerde dat nog even uit kan leggen.

De VICEVOORZITTER: Ja, de eerste vraag klinkt overigens vrij technisch, maar we gaan even kijken hoever de gedeputeerde komt.

De heer WENNEGER (gedeputeerde): Dank ook voor de gestelde vragen door mevrouw Feenstra.
Nou, ik gaf volgens mij het volume aan: meerdere honderden. Dus dat impliceert eigenlijk dat het in de volle breedte onze interpretatie was dat het om alle certificaten ging. Dus de duiding daarvan waar we terug moeten naar het bedrijf in het kader van de publicatie ja of nee en wat we eventueel op

welke manier moeten produceren. Dus ‘honderden’ impliceert gewoon alles: dat was onze karakterisering van de vraagstelling.

Dan uw vraag over de bijstook, het certificering. Ja, deze vraag wasecht puur even toegespitst op biomassagebruik bij RWE. En wij hebben de vraagstelling daar ook op gefocust. U vraagt nu een aantal dingen over emissie en of wij dat controleren. Dus ik wil, als het technisch moet, dat echt even navragen als u dat soort dingen wilt weten.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Nee, het zijn mondelinge vragen. Dus mocht u andere vragen willen stellen, dan hebt u uiteraard de gelegenheid om daar andere doeleinden voor in te zetten. Maar ik zie u nee schudden, dus dat is niet het geval.

Dan krijgt u nu de beloofde schorsing van vijf minuten voordat we gaan stemmen over de motie... (…) Zijn wij compleet? Ja, desondanks schors ik even kort, zodat de fracties kunnen overleggen. Vijf minuten.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Goed, ik heropen de vergadering.

Ja, vijf lange minuten. Maar ik heb mevrouw Reinink de gelegenheid gegeven om iets langer te schorsen, zoals aangegeven.

H. Stemming over motie 467 ‘eX-odus’ (Volt, stemmen staakten op 1 juli jl.)

De VICEVOORZITTER: We hebben ondertussen een motie voor ons liggen waarbij de vorige keer de stemmen staakten. Op het moment dat de stemmen staken – met andere woorden, als de stand gelijk is – dan wordt die motie tijdens de eerstvolgende Statenvergadering opnieuw in stemming gebracht. Zo werkt dat in dit huis. En op het moment dat de stemmen deze keer weer zouden staken, dan betekent dat dat de motie definitief verworpen wordt. Dus dat die niet nog een keer op de agenda komt te staan.

We hebben zojuist een korte schorsing gehad waarin partijen zich nog even konden beraden op het stemgedrag en we gaan kijken of dat heeft geleid tot wijzigingen in het stemgedrag ten opzichte van de vorige keer. Ik wil de motie ‘eX-odus’ met volgnummer 467 van de indieners Volt, de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de ChristenUnie, de Partij voor het Noorden, de Partij van de Arbeid en het lid Ten Hoeve – tenzij er nog stemverklaringen zijn – graag in stemming brengen. Mevrouw Benjamins?

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, voorzitter, deze motie is natuurlijk vóór de zomer in stemming gebracht, waarbij wij tegen hebben gestemd vanwege het feit dat het College zou komen met een communicatie- en kanalenstrategie voor ál onze social media. Wij vinden deze motie toch wel wat beperkend. U zult dat zien aan ons stemgedrag.

De VICEVOORZITTER: Die *cliffhanger* nemen we mee. Zijn er anderen die nog een stemverklaring hebben? Dat is niet het geval.

Dan gaan we, als de techniek er klaar voor is, over naar de stemming. (…) Zouden de leden nog niet gestemd hebben, dat alsnog willen doen? (…)

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, mag ik nog een stemverklaring afgeven?

De VICEVOORZITTER: Nee, die stemverklaringen hebben we nu echt gehad. Ja. Dus er zijn twee opties... Ja, goed. [Rumoer in de Statenzaal] (…) Mag ik wat orde in de zaal? Ook bij het ‘hoekje Bernie’? Goed.

De stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de SP, één lid van D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de VVD, het andere lid van D66, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Daarmee zijn er 21 stemmen voor en 21 stemmen tegen en daarmee is de motie verworpen omdat het dus de tweede keer is dat we hem in

stemming brengen en het de tweede keer is dat de stemmen staken. Dus de motie zal niet nog een keer in stemming worden gebracht.

Dan zijn we nu in afwachting van gedeputeerde Van Dijken en we hopen het debat over ongeveer over tien minuten à een kwartier weer te hervatten. Dus ik schors tot half zes.

[Schorsing]

2.E. Statenvoorstel: Concept-Programma Energie 2026-2035 *(vervolg)*

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering bij het debat over het Concept-Programma Energie 2026-2035 en ik vraag uw aandacht voor de gedeputeerde, mevrouw Van Dijken. Het woord is aan u.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Dank u wel, Statenleden, voor al uw input. We hebben natuurlijk uitgebreid eerder gepraat over het Programma Energie. Ik zal zo proberen alle vragen te beantwoorden en we hebben ook best wel een bergje met moties ontvangen. Dus die zal ik zometeen ook beantwoorden, zo veel mogelijk. Maar ik heb alles met aandacht gelezen en gehoord en al uw opmerkingen neem ik ter harte.

Ik zou eerst graag beginnen met de vraag van de PVV. U wilt graag een reflectie op het idee om haalbaarheid en betrouwbaarheid boven de klimaatdoelen te stellen. Ja, de klimaatdoelen en betrouwbaarheid en betaalbaarheid van energie zijn natuurlijk allemaal belangrijk. Alleen, wij hebben ons te houden aan de Klimaatwet en de klimaatdoelen die daarin staan. Wij stellen kaders aan een betaalbare en betrouwbare energievoorziening en binnen die kaders, die u ook hebt vastgesteld, valt dit Programma Energie.

Dan ga ik graag naar de moties. De eerste motie nummer 486 was van de BBB en dat ging over het onderzoek naar SMR's en thorium. Ja, het College ontraadt deze motie. De motie verzoekt het College om onderzoek naar SMR- en thoriumtechnologie op te nemen in het Programma Energie, maar in de door uw Staten op 27 mei vastgestelde Omgevingsvisie wordt de vestiging van kerncentrales uitgesloten en ook de opslag van kernenergie. Het Programma Energie is opgesteld binnen de kaders van de Omgevingsvisie. Dus ja, wij kunnen daar niet van afwijken. Op zich erkennen wij wel het belang van innovatie in de energietransitie, ontwikkelingen en dat innovaties op het gebied van alle energie, waaronder SMR's en thorium, worden gevolgd en verkend. En daar is bij ons toch wel echt een grens zeg maar.

Dan had ik motie 487: die ging over die maatschappelijke kosten-batenanalyse. Ja, ook die motie ontraden wij omdat wij van mening zijn dat deze al voldoende is behandeld bij het onderzoek van CE Delft. Dus het lijkt ons dubbel werk. De motie verzoekt om een onafhankelijke kosten-batenanalyse of een brede maatschappelijke doorrekening te doen vanuit het Programma Energie. Ja, en dat is voor ons echt te breed om dat als uitgangspunt te nemen. Bij de totstandkoming van het programma heeft CE Delft verschillende scenario's en de bijbehorende effecten doorgerekend en die staan ook echt in dat programma.

De kaders die wij hebben, zoals de Omgevingsvisie, hebben zij daarbij als uitgangspunt genomen omdat die ook weer richtinggevend zijn voor het Programma Energie. En ja, wij beschikken al over een onafhankelijke analyse van de gevolgen van de verschillende scenario's binnen de door uw Staten vastgestelde kaders. Wij zien onvoldoende meerwaarde in het opnieuw laten uitrekenen van de brede maatschappelijke opties, met alle denkbare opties van de energiemix als uitgangspunt. Een dergelijke exercitie vergt veel tijd en significante middelen die niet opwegen tegen de realistische bruikbaarheid en de inzichten die het mogelijk zou opleveren.

En dan nog een kanttekening: wij gaan niet helemaal over de prijs van energie. Het is niet een-op-een door te rekenen wat wij precies in Groningen doen, voor de individuele Groninger betekent in de portemonnee. De uiteindelijke energiekosten worden in grote mate bepaald door landelijke en Europese regelgeving, marktontwikkelingen, energieprijzen, netwerktarieven en fiscale keuzes. Dus provinciale doorrekening kan slechts uitsluitsel geven over de toekomstige rekening voor Groningse inwoners en bedrijven en dan maar een heel klein beperkt stukje daarvan. Dit omdat wij natuurlijk alleen maar over een klein stukje van die prijs gaan.

Motie 488 'Koudste huizen eerst en écht bereikt' gaat over energiearmoede, toch? O ja, dit gaat over de isolatieaanpak van Nij Begun. Ook deze motie ontraden wij, omdat hij oproept tot iets wat wij al doen en daarmee is hij overbodig. Wij omarmen wel de inhoud. Samen met onze partners werken wij al aan alle zaken die in deze motie worden genoemd. Daarbij willen we wel benadrukken dat wij ons bewegen in een complex speelveld. Snelle en eenvoudige oplossingen zijn vaak niet

voorhanden. Vanuit het isolatieprogramma wordt extra geld voor ondersteuning geboden voor huishoudens met een verzamelinkomen tot 140 procent van het sociaal minimum. Tegelijkertijd zien we ook dat dit extra geld niet voldoende zou zijn om alle uitdagingen op te vangen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de aanvullende programma's om doelgroepen met een laag inkomen te ondersteunen. Via verschillende regelingen beschikken zij over aanvullende middelen om hierop in te zetten. De gemeente Pekela laat bijvoorbeeld zien hoe zo'n aanpak succesvol vorm kan krijgen. Het zijn dus ook de gemeenten die bepalen hoe en waar zij die extra inspanningen gaan leveren om mensen met een laag inkomen te bereiken en te activeren.

De heer BOER (PvdA): Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat ze de inhoud van de motie wel omarmt en dat de gemeenten ook een rol spelen. Dus ik snap heel goed dat de provincie niet op de stoel van de gemeenten moet gaan zitten, want dat past ook gewoon niet. Dus dat is allemaal prima. Maar kan ik dan wel van de gedeputeerde een toezegging krijgen dat ze samen met de rest van de provincie zich wil inspannen, op alle plekken waar de provincie actief is als het gaat over die maatregelen van Nij Begun en isolatieaanpak, om erop toe te zien dat we beginnen op de juiste plek: mensen die in nood verkeren en die isolatie harder nodig hebben dan andere mensen?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ik kan toezeggen dat wij de resultaten voor doelgroepen met een laag inkomen beter in beeld gaan brengen. En hierover rapporteren we uiteraard.

De heer BOER (PvdA): Ja, dat vind ik nog niet helemaal voldoende. Ik hoop er toch op dat de gedeputeerde iets meer inzet erop wil tonen en wil mikken op de momenten waarop de provincie aan zet is en meebepaalt en meepraat over de inzet van isolatie. Dat dit ook een onderwerp van gesprek is waar de provincie actief op drukt.

De VICEVOORZITTER: Kan de provincie daar actief op drukken, gedeputeerde?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, wij kunnen daar actief op drukken – ja, 'drukken' klinkt een beetje raar – maar in ieder geval meepraten met de gemeenten. Neemt u daar genoegen mee? Dus we kunnen het bij de gemeenten onder de aandacht brengen, we kunnen meepraten. En ja, 'drukken' is niet echt onze positie zeg maar.

De heer BOER (PvdA): Ik hoor de gedeputeerde zeggen dat ze dit onder de aandacht brengt van de gemeenten en de inhoud van de motie omarmt, dus daar neem ik genoegen mee.
Dank u wel.

De VICEVOORZITTER: Kunnen we daarmee de toezegging noteren dat dit door de gedeputeerde onder de aandacht wordt gebracht bij de gemeenten?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, dat kunt u.

De VICEVOORZITTER: Dan wordt die toezegging bij dezen genoteerd. Gaat u verder.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Motie nummer 489 'Ruimte voor energiegemeenschappen'. Ook deze ontraden wij. Dat gaat over landschappelijke inpassing en over de Omgevingsvisie. Ja, wij vinden deze motie niet uitvoerbaar. Er wordt hier gevraagd om af te wijken van de door u vastgestelde Omgevingsvisie en het Programma Energie is, zoals u weet, ondergeschikt aan de Omgevingsvisie. Dus ja, wij kunnen daar gewoon niet aan meewerken. Deze afwijkingsmogelijkheden moeten gewoon vallen onder de kaders van de Omgevingsvisie en dat kan bij een programma niet.

De VICEVOORZITTER: Voordat u verdergaat, zie ik een hand omhoog gaan bij mevrouw Feenstra. Is dat een punt van orde?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, nog even om precies te zijn over de toezegging. Eerder hoorden we de toezegging dat er geïnventariseerd gaat worden en dat hoorde ik u niet noemen. Dus ik vroeg mij af of dat wel in de toezegging komt.

De VICEVOORZITTER: Goed dat u navraagt. Het eerste stond al genoteerd en het tweede is daaraan toegevoegd. En anders kunnen we altijd nog naluisteren wat er gezegd is. Bedankt dat het u vraagt.
Gaat u verder.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Dan motie nummer 490 ‘Van streven tot borging’. Ja, die moeten we ontraden en vooral de tijdsdruk is voor ons het grootste probleem. Wij voeren een analyse uit naar de mogelijkheden om lokale initiatieven financieel beter te ondersteunen. Over dit traject bent u reeds geïnformeerd in de brief over het provinciale elektriciteitsbedrijf. Maar het is naar verwachting niet haalbaar om de uitkomsten van deze analyse mee te nemen vóór de vaststelling van dit Programma Energie. Hij is al wel in uitvoering, wij zullen u informeren zodra die er is. Naar verwachting is dat begin 2027. Dus eventuele maatregelen adviseren wij deze te betrekken bij de uitvoering van het Programma Energie en niet vóór de vaststelling.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, dan moet ik naar mijn mede-indieners. Maar als we dan dat stukje eruit schrappen, kan het College dan deze motie wél aan de Staten overlaten?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, dan wel. Maar het gaat om de tijdsdruk. Dus we willen het wel graag doen, maar binnen twee weken lukt dat niet.

Dan motie 491 ‘Goede ondersteuning voor resultaat’. Er wordt opgeroepen tot kennisuitwisseling en het delen van succesvolle werkwijzen. We hebben het er inderdaad een keer eerder over gehad bij het handboek voor energiecoöperaties. Kennis delen is een goed idee. Echter, wij blijven – nogmaals – binnen de kaders van de Omgevingsvisie. Dus oordeel Staten. Het meeste wat erin staat, doen wij al. Maar als dit mag lezen als dat wij ons aan de kaders die in de Omgevingsvisie gesteld worden, houden, dan vind ik het prima om te kijken of we ergens nog een stapje extra kunnen doen. Dus deze motie is oordeel Staten.

Dan motie 492 ‘Benut meer provinciedaken’. Dit gaat erover dat er nog meer zonnepanelen op onze daken geplaatst zouden kunnen worden. Ja, wij zijn het eens over het doel dat deze motie moet dienen. Wij vinden dat wij als overheid ook een voorbeeldfunctie hebben in duurzaamheid. Daarom doen wij ook heel veel op dit vlak. Wij ontraden wel deze motie, omdat hij weer tot iets oproept wat wij al doen. De provincie heeft vier gebouwen die geschikt zijn voor zon op dak. Deze hebben al of krijgen in de nabije toekomst grote zonne-energie-installaties op het dak. Het gaat hierbij om het provinciehuis, het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis, het Steunpunt Roodehaan en het Kantoor Blauwestad. Verdere uitbreiding is verkend, maar dat is zonder meer mogelijk en daarom is die motie overbodig. Wij omarmen de inhoud, maar de motie kunnen wij niet steunen.

Wat ik wel wil zeggen, is dat ik niet precies weet wie onze leverancier van stroom is. Want daar kon ik niet zo snel achterkomen. Wat ik wel weet, is dat het groene stroom is. Dat contract is voor groene stroom. Op 9 en 10 oktober is er een open dag voor ons nieuwe Steunpunt Roodehaan en u bent allen van harte welkom om te kijken hoe mooi dat is geworden.

Mevrouw VISSER (PvdD): Wij hebben gisteren even iets over die groene stroom nagevraagd, maar dat blijkt deels grijze stroom te zijn, via ENECO met groencertificaten. Dus daar zouden we toch héél graag wel wat beters voor willen hebben.

De VICEVOORZITTER: Kan daar wat beters voor komen?, hoor ik stiekem als vraag tussendoor.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij hebben vast een contract met dat bedrijf. Mag ik daar anders later op terugkomen? Want ik zie dat het groen is met certificaten en voor de wet geldt dat als groene stroom. Maar ja, ik ben eerlijk gezegd niet precies op de hoogte van wat het verschil daartussen is en wat u van mij wilt. Dus als u het goed vindt, kom ik daar later op terug bij u.

De VICEVOORZITTER: En is ‘later’ nog tijdens het debat of op een andere manier?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Nee, op een andere manier.

De VICEVOORZITTER: Op een andere manier. Dan is het misschien goed om daar dan...

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): We moeten eerst precies kijken welk contract wij hebben en wanneer dat afloopt. Daar heb ik nu geen technische antwoorden op.

De VICEVOORZITTER: En wanneer komt u daar dan wél op terug richting de Partij voor de Dieren?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Dat weet ik niet.

De VICEVOORZITTER: Zou u daar aan het einde van het debat wellicht antwoord op kunnen geven? Dan weet ook mevrouw Visser ook ongeveer waar ze aan toe is. Goed.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja.

Dan motie 493 'Werk maken van toekomstige energieopwekking'. Ja, het Programma Energie hebben we vier beleidsdoelen geformuleerd waarin we in de periode tot aan 2035 werken aan het energiesysteem van de toekomst. Nogmaals, de kaders van de door uw Staten vastgestelde Omgevingsvisie zijn daarbij als uitgangspunt meegenomen. Een van die doelen ziet op het komen tot een brede toekomstbestendige energiemix. Belangrijke prioriteiten zijn daarbij het behalen van de RES in 2030, met grootschalige opwek door middel van zon en wind op land, de inzet van aanlanding wind op zee, het stimuleren van zon op dak en het opschalen van waterstof en groengasproductie. En daarmee is in feite onze strategie voor wat betreft de energieopwek tot en met 2035 een gegeven.

De komende periode werken we door middel van in het programma geformuleerde uitvoeringsactiviteiten én in samenwerking met de diverse partners hard aan de te realiseren doelen, juist ook omdat u, zoals u zelf aangeeft, de ontwikkeling van nieuwe energieopwekking en de benodigde infrastructuur meerdere jaren kan duren. In uw motie vraagt u in feite om bij de vaststelling van het Programma Energie al een aanvullende strategie uit te werken voor wat betreft de energieopwek, met daarin de aanvullende opwekopties en alternatieven bij vertraagde aanlanding of onvoldoende aanlanding van wind op zee. Ja, we willen dit toch ontraden. Wij vinden dat wij flexibel en adaptief genoeg bezig zijn om te kunnen inspelen op technologische, geopolitieke en sociaal-economische ontwikkelingen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik hoor het betoog van de gedeputeerde. Wij hebben heel duidelijk gevraagd om een plan B als wat we nu met elkaar mogelijk gaan vaststellen, niet meer haalbaar is. Dus dat is niet dat er een andere strategie komt of een andere richting. Maar wat als er bijvoorbeeld heel concreet een kink in de kabel komt bij de aanlanding van wind op zee?

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook een vraag, mevrouw Rutgers?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja. Vanuit welk perspectief wil het College dan handelen als plan A niet lukt? Hoe ziet een plan B er dan uit? En hoe wordt daar tot een plan B gekomen?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij hebben grootschalige opwek van wind op land: de RES. Wij hebben grootschalige zon op land: ook de RES. Wij zijn bezig met de warmtetransitie. We weten nog niet of dat door kan gaan of op welke manier dat doorgaat. Maar ook daar wordt hard aan gewerkt. Wij werken hard aan de opwek van extra groene stroom. We zijn bezig om te kijken of wij met waterstof iets kunnen doen in onze energiemix. Ja, volgens mij hebben we het al over besparing gehad: zo veel mogelijk energie proberen te besparen, zodat je het ook niet hoeft op te wekken. Dus we zetten in op besparing van energie door middel van isolatie voor een groot gedeelte. Ja, dat is ons plan B, maar dat is eigenlijk ook plan A. We doen alles wat we kunnen binnen de kaders die we hebben. We maken ook niet echt een keuze van dingen die we niet willen, behalve kernenergie. Verder doen we eigenlijk alles wat er mogelijk is binnen de gestelde kaders.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Even ter verduidelijking. Ik hoorde gedeputeerde zeggen: we gaan die RES halen, dus hoeven we niet na te denken over een plan B. Over de periode tussen 2030 en 2035 gaan we later nadenken en dan gaan we ook daar een plan A voor maken en geen plan B. Klopt dat?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Het traject na de RES: daar gaan wij met onze *stakeholders* en partners over praten en hoe dat dat eruit gaat zien, weten wij nog niet. Daar kan ik nog geen toezeggingen over doen.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Rutgers, ten slotte.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik begon mijn vraag met: we gaan het RES-bod halen, dus we hebben in dat opzicht nu geen plan B nodig. Kan de gedeputeerde nog even bevestigen of dat klopt?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Alle signalen wijzen erop dat wij de RES gaan halen.

Motie 494: die gaat over energiearmoede. Wij vinden het tegengaan van energiearmoede erg belangrijk en omarmen dan ook de boodschap van deze motie. Juist in Groningen, waar de gevolgen van de gaswinning nog altijd voelbaar zijn, voelt het wrang dat energiearmoede juist hier nog veel

voorkomt. Daarom hebben wij in onze Leefbaarheidsvisie de ambitie opgenomen dat in 2035 het aandeel Groningers dat aangeeft moeite te hebben om de energierekening te betalen, moet zijn gehalveerd. Energiearmoede is een structureel probleem dat geen snelle oplossing kent. De hoogte van de energieprijs, het inkomen van de huishoudens en de energetische kwaliteit van de woningen zijn alle drie van belang. Ja, en op de eerste twee hebben wij geen invloed. Op de laatste hebben wij natuurlijk wel invloed als provincie, dus daar zetten wij ook maximaal op in.

In het Programma Energie doen wij dat aan de hand van het beleidsdoel 'maximale energiebesparing'. Het isolatieprogramma van Nij Begun levert hieraan een grote bijdrage. Het doel is om in 2035 alle Groningse huizen geïsoleerd te hebben. Huishoudens met een inkomen tot 140 procent van het sociaal minimum kunnen aanspraak maken op 100 procent vergoeding van de energiemaatregelen. Aanvullend zijn er nog allerlei initiatieven die ook in de motie worden benoemd: energiecoaches, wijkklusteams, energiefixers en de Fixbrigade. Gemeenten staan aan de lat om de aanpak verder vorm te geven en kunnen daarvoor ook geld krijgen van het Rijk via een specifieke uitkering voor de aanpak van energiearmoede. Energiearmoede staat ook hoog op de agenda van Groningse gemeenten. De motie 'Gericht aanpak energiearmoede' roept op, in kaart te brengen welke groepen en huishoudens nog onvoldoende worden bereikt.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, voorzitter, ik hoor de gedeputeerde stukken uit het programma voorlezen. Maar ik vraag me af wat dit College nou echt wil – misschien wel vanuit het hart – om dit probleem, dat écht een probleem is, op te lossen.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij blijven de samenwerking zoeken met gemeenten. Wij kunnen in de uitvoering niet op de stoel van de gemeenten gaan zitten. Wij blijven zoeken naar verbeteringen die de aanpak van energiearmoede effectiever en doelmatiger maken. We werken daarbij samen met de gemeenten. Wij zijn zelf niet *in the lead*. En als daar een aanvullende maatregel voor nodig is of daar een aanvullende hulpvraag uit voortkomt, dan is het Flexteam Warmte beschikbaar om gemeenten daarbij te helpen en waar nodig hen te verbinden aan bestaande initiatieven. Dus vanuit het Programma Nij Begun wordt u als Staten hierover geïnformeerd en er wordt ook gerapporteerd specifiek over de mate waarin inwoners met een laag inkomen bereikt worden. Kunnen we daar wat mee? Dus de gemeenten zijn *in the lead*.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Daarnet, voorzitter, zei de gedeputeerde dat als zij tafel zit, zij in gesprek kan. En mijn vraag is: wat gaat u nu in dat gesprek neerleggen? En met welke overtuiging en welke vraag gaat u dit probleem neerleggen bij die gemeenten?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Vanuit de vraag hoe je de energiearmoede zo snel mogelijk oplost. Volgens mij is dat de vraag waar wij allemaal een antwoord op willen hebben. En dan is het isoleren van huizen de kortste klap. Want de gasrekening is het grootste gedeelte van de energierekening in totaal. Dus als wij kunnen bereiken met het isoleren van tochtige huizen dat mensen daardoor gewoon minder geld kwijt zijn aan hun energierekening, ja, dan is dat natuurlijk de beste optie. En daar gaan wij samen met de gemeenten ons voor inzetten.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Feenstra, tot slot.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Tot slot. Dan hoop ik dat de gedeputeerde ook aangeeft dat we dan prioriteit moeten leggen bij die huishoudens die nu tegen een muur aanlopen.

De VICEVOORZITTER: Ik hoor daar geen vraag in, mevrouw Feenstra. Wilt u die alsnog stellen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Kunt u dat aan uw gloedvolle betoog toevoegen?

De VICEVOORZITTER: Ik keur het goed. Gedeputeerde Van Dijken.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, de inkomensgroepen die het het hardste nodig hebben, moeten wij het eerste helpen. Dat ben ik met u eens.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik hoor de gedeputeerde inderdaad zeggen dat wij niet op de stoel van de gemeenten zitten. De gemeenten moeten gebruikmaken van de mogelijkheden die er zijn: eens. Volgens mij hebben wij in ons betoog ook aangegeven dat dat ook zo hoort. Maar wat doet de provincie om gemeenten te helpen om goed in kaart te krijgen welke doelgroepen niet voldoende

bereikt worden? En welke middelen en welke mogelijkheden heeft de provincie dan om gemeenten daarin te ondersteunen en de urgentie daarvan duidelijk te maken? Wat doet de provincie?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij hebben mensen die hen kunnen helpen bij het Flexteam Warmte. Dus wij leveren menskracht via mensen die mee kunnen denken in oplossingen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Dat is een heel praktische uitvoering van de mogelijkheden die er zijn. Maar ik ben meer op zoek naar het antwoord op het volgende. Als u bestuurlijk aan tafel zit bij die gemeenten, wat wordt dan gedaan om gezamenlijk in kaart te brengen hoe je nou de doelgroep bereikt die het ontzettend hard nodig heeft, maar niet zichzelf meldt? Wat doet de provincie om duidelijk te krijgen wie het zijn, waar ze zitten, maar vooral ook hoe je als provincie én gemeenten samen die groepen bereikt? Wat kun je dan doen?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, de gemeente heeft natuurlijk beter in kaart waar precies de slecht geïsoleerde huizen staan. Die hebben dat beter in kaart dan wij. Wij hebben geen gegevens over waar mensen met lage inkomens wonen, waar mensen met hoge inkomens wonen. Dus de gemeenten zijn hier *in the lead* en wij kunnen ze op alle mogelijke manieren faciliteren, ondersteunen, meehelpen met allerlei aanvragen van subsidies eventueel. Maar wij zijn niet *in the lead* om het echt letterlijk uit te voeren. Ja, die gemeenten hebben gewoon die gegevens: die hebben wij niet. Dus de gemeenten zijn in dit geval *in the lead* en wij kunnen de gemeenten proberen te ondersteunen.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Rutgers, hebt u nog een slotvraag?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Tot slot. Waaruit bestaat dan concreet op bestuurlijk niveau die hulp die aangeboden wordt?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij hebben overleg. Wij hebben overleg met gemeenten. Wij proberen gemeenten te helpen. Wij proberen gemeenten te faciliteren en de gemeenten gaan over het hele Nij Begun-verhaal. Nou ja, niet helemaal... Vanuit Nij Begun moeten de gemeenten dat uiteindelijk doen. Wij doen Nij Begun samen met de gemeenten. Nij Begun gaat niet alleen over de gemeenten die alleen in het aardbevingsgebied zitten, het gaat over de hele provincie. Die subsidies gaan ook over de hele provincie. Die subsidies gaan over mensen met een laag inkomen: die kunnen dus een vergoeding krijgen voor het isoleren van hun huis. Wij gaan daar niet over, de gemeenten gaan daarover. Maar we kunnen de gemeenten wel helpen om te ondersteunen als er een hulpvraag komt vanuit de gemeenten naar ons toe.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Waarom is dit dan een prioriteit voor dit College als de gemeente erover gaat?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Nou, mag ik hier anders op terugkomen in de tweede termijn?

De VICEVOORZITTER: Dat kan. Heeft de heer Hoogers nog andere vragen?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Legio. Maar die volgen op het antwoord van de gedeputeerde, denk ik.

De VICEVOORZITTER: Ja. Goed.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Vanuit het Programmateam Isolatieaanpak ondersteunen wij de gemeenten in het behalen van hun doelstellingen op het gebied van isolatie. Wij doen ambtelijk de overleggen, wij praten met gemeenten, wij delen, kennis, wij delen ervaringen, wij delen goede voorbeelden met elkaar. Dus onderling overleg proberen wij ook met elkaar aan tafel bepaalde projecten te bespreken over wat bijvoorbeeld werkt en wat niet goed werkt. Dus dat kunnen wij als provincie doen. Wij zoeken mee naar oplossingen voor knelpunten waar gemeenten tegenaan lopen. Dat doen wij als provincie. Wij faciliteren en wij ondersteunen. Vraagstukken over projectmatige aanpak: waar lopen jullie tegenaan? Heb je ambtelijke capaciteit tekort? Dat soort dingen kunnen wij doen. Maar de gemeente is uiteindelijk *in the lead* als het gaat om het isoleren van huizen, want wij hebben daar de gegevens voor. Die hebben wij niet.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Maar dit College legt een uitvoeringsprogramma aan ons voor waarin meetbare kernprestatie-indicatoren zijn voorgelegd en een begroting van 1 miljoen per jaar voorligt. Als dit een verantwoordelijkheid is van de gemeenten en wij moeten controleren of dit College daadwerkelijk zijn taken doet en zijn resultaten gaat behalen, waarom heeft deze gedeputeerde dan niet een subsidieregeling met dit doel voor gemeenten om samen te werken? Waarom moeten wij een miljoen per jaar vrijmaken voor een ongewis, onmeetbaar instrument? Want het ligt bij de gemeenten en dat zei de gedeputeerde wel binnen haar plan.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ik weet dat niet, ik kom daar later op terug.
Volgens mij heb ik dan alle moties gehad. Dat was de laatste: 494. Ja. Ik heb alle moties gehad.

De VICEVOORZITTER: Ik hoor van de gedeputeerde dat ze alle moties heeft behandeld. Ik kijk even de zaal rond of er nog andere vragen zijn voor de eerste termijn. Dat is niet het geval. Dan sluit ik… Meneer Hoogers? Een punt van orde?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik heb nog één vraag, voorzitter. Aangezien ik het antwoord krijg in de tweede termijn, wilt u dan mijn interrupties schrappen als zijnde gebruikt?

De VICEVOORZITTER: Nou ja, u hebt wel twee vervolgvragen gesteld. Maar wij zijn coulant.
Dan sluit ik formeel de eerste termijn. Dan gaan we zometeen een half uur schorsen voor het diner, voordat we verdergaan met de tweede termijn.
Eén praktische vraag: mocht u ergens een zilveren *slash* metalen pen gezien hebben die niet van u is, loop dan even naar meneer Epema toe, want hij is die pen kwijt.
Ik schors de vergadering voor een half uur.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Voor de mensen die meekijken, hier en thuis: we zijn nog steeds aan het debatteren over het Concept-Programma Energie en wij hebben net de eerste termijn afgerond. Ik zie dat de gedeputeerde hier gaat staan, maar hebt u nog aanvullingen op de eerste termijn? Die is officieel gesloten. (…) Ja. [Gedeputeerde Van Dijken gaat weer zitten.]
We krijgen zometeen eerst de tweede termijn van de Staten. Wie heeft daar behoefte aan? Dan zie ik toch nog flink wat handen omhoog gaan. Dan stel ik voor om dat weer in de reguliere volgorde te doen. En bij die reguliere volgorde kijk ik eerst naar de heer Nieboer. Hebt u behoefte aan een tweede termijn? Dat is niet het geval. Bij de heer Boer van de Partij van de Arbeid zag ik wel een hand omhoog gaan. Dan mag u deze kant op komen. En dat maak ik u erop attent dat u deze keer wél onderbroken mag worden tijdens het debat.

De heer BOER (PvdA): Ik was net ook al lang genoeg aan het woord geweest, maar ik wou in de tweede termijn nog even bedanken voor alle gegeven antwoorden en de toezegging die de gedeputeerde gedaan heeft. En ik wil de rest van de Staten meedelen dat ik daarom motie 488 aanhoud en niet in stemming breng.
Tot zover.

De VICEVOORZITTER: Voordat ik dan mevrouw Struiving het woord geef, merk ik dat het best gehorig is in de zaal. Zouden we wat aandacht mogen voor de collega's? Dank u wel.
Mevrouw Struiving.

Mevrouw STRUIVING (GroenLinks): Ja, wat betreft motie 489 'Ruimte voor energiegemeenschappen' houden wij die aan.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Motie 490 trekken wij in. Daarvoor komt een nieuwe motie in de plaats waar het tijdsaspect is uitgehaald, zodat die oordeel Staten kan worden, zoals de gedeputeerde beloofd heeft.

De VICEVOORZITTER: Nogmaals in de herhaling: motie 490 is ingetrokken. Daarvoor in de plaats komt een nieuwe motie met nummer 495 van dezelfde indieners als voorheen, met als titel '*Noaber* energie: van streven naar borging (2)'. Deze motie eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:

‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- in het Concept-Programma Energie 2026-2035 wordt gestreefd naar 50 procent lokaal eigendom bij energieprojecten, maar dat dit geen harde voorwaarde is;
- participatie bij energieprojecten niet vanzelf leidt tot daadwerkelijke zeggenschap of een structureel financieel voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap;
- de (concept-)participatieverordeningen van zowel de gemeenten als de provincie vooral procesgericht zijn en niet sturen op inhoudelijke doelen en standaarden;
- de provincie over uiteenlopende instrumenten beschikt – zoals de instructieregels ten aanzien van inspanningen in de Omgevingsverordening, grondpolitiek en maatschappelijke fondsen – maar onduidelijk is hoe deze instrumenten gezamenlijk ingezet kunnen worden om voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap en zeggenschap bij energieprojecten te bevorderen en te borgen;

Overwegende dat:

- de provincie Groningen vanuit haar verantwoordelijkheid voor de energietransitie een provinciaal belang heeft bij maatschappelijk draagvlak en een eerlijke verdeling van lusten en lasten;
- de energietransitie alleen duurzaam kan worden uitgevoerd als inwoners en omwonenden niet alleen de lasten, maar ook zeggenschap en voordelen ervaren;
- de opbrengsten van energieprojecten nu vooral bij commerciële partijen terechtkomen, terwijl publieke waarden als betaalbaarheid en een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten bij de energietransitie de boventoon zouden moeten voeren;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- in kaart te brengen welke provinciale instrumenten benut kunnen worden om lokale participatie, zeggenschap en voordeel voor omwonenden en de lokale gemeenschap bij energieprojecten beter te bevorderen en te borgen en Provinciale Staten hierover te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze nieuwe motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen en de nieuwe versie ontvangt u allen zometeen.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ja, heel kort. Even aanhakend op het debat met het CDA over de motie over de toekomstige energieopwek. Daarop zei de gedeputeerde zei dat we op dit moment geen plan B hebben en dat plan A eigenlijk al plan B is. Ook als ik kijk naar de RES, horen wij soms weleens signalen dat wij dat niet gaan halen. Dus ik vraag mij eigenlijk af of, wanneer wij zeker weten dat we het gaan halen of niet, het dan niet al te laat is als we het dan niet halen? Dus mijn verzoek is toch aan het College om wel te komen met een plan B.

En over de gesprekken over het Rijk over na 2030: GS moet daar toch ook al wel een idee bij hebben wat daar de inzet op is en wat ze daar nou uit willen halen. Wat wordt dan de visie voor na 2030 voor de provincie? Daarom moet wat ons betreft het College hier ook nog wel duidelijkheid over geven. Dus graag een reactie daarop.

Mevrouw VISSER (PvdD): Graag benutten we deze tweede termijn voor een nieuwe motie over de grijze provinciestroom die niet echt groen is. We willen graag duurzame opwek stimuleren. Dan moeten we geen groene label op grijze stroom plakken. In Groningse huishoudens wordt ook gekeken aan de keukentafel naar pogingen om een bewust te maken. Laten we dat voorbeeld als provincie al goed geven.

Dus bij dezen een nieuwe motie.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dat is een motie met als titel ‘Van sjoemelstroom naar groene stroom’. Deze motie heeft de briefhoofden van de Partij voor de Dieren en de SP, heeft als volgnummer 496 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- de provincie ook grijze stroom met een groen prijslabel inkoopt;

Overwegende dat:

- dit eigenlijk sjoemelstroom is;
- de provincie met haar eigen vastgoed, voorzieningen en inkoopbeleid een voorbeeldfunctie heeft en zo veel mogelijk bijdraagt aan de energietransitie en de klimaatdoelstellingen;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- een plan van aanpak op te stellen waarmee het gehele elektriciteitsverbruik van de provinciale organisatie volledig bestaat uit daadwerkelijk groene stroom;
- jaarlijks aan de Staten te rapporteren over de voortgang van dit plan en de herkomst van de ingekochte elektriciteit;

En gaat over tot de orde van de dag.'

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Wij hebben gevraagd om een plan B voor als ergens een kink in de kabel komt. Daar hebben we geen geruststellend antwoord op gekregen. Dat betekent dus dat wij motie 493 in stemming gaan brengen. D66 refereerde er net ook al aan: de gedeputeerde zei overtuigend dat we de RES gaan halen. Maar ook wij krijgen signalen – en dan noem ik bijvoorbeeld Seawag en de gemeente Midden-Groningen – dat het halen van het RES-aanbod nog wel best eens in gevaar kan komen. En stel dat dat zo is, laten we dat ons dan overkomen? Of hebben we aan de voorkant een plan B? Dit plan loopt tot 2035, maar het programma geeft eigenlijk alleen inzage tot 2030. Wat betekent dat en waar moeten we dan nog op inzetten nu?

Dan over energiearmoede, voorzitter – en dan sluit ik af. De gedeputeerde gaf heel duidelijk aan met gemeenten in gesprek te zijn. Maar voelt zij ook daadwerkelijk namens het College de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om die groep die de wegen niet weet om gebruik te maken van de mogelijkheden die er zijn, te benaderen? Voelt het College daar een gezamenlijke verantwoordelijkheid? En hoe vullen ze die in? Dat zijn vragen waar wij graag nog een antwoord op willen.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan kijk ik nog even verder of er behoefte is aan woordvoering bij de overige fracties. Geen behoefte? Dan gok ik dat de gedeputeerde graag in ieder geval even die nieuwe motie wil bekijken. Dus ik schors de vergadering voor vijf minuten.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering voor de tweede termijn van het College. Maar dat ga ik niet doen voordat het volledig stil is in de zaal. (…) Dank u wel, het woord is aan de gedeputeerde. Gaat uw gang.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Een vraagje van D66 en eigenlijk ook van het CDA: wanneer weten we of we de RES gaan halen? En als we niet gaan halen, zijn we dan niet te laat? Wij monitoren ieder jaar de voortgang van de RES. Mochten er signalen zijn dat wij de RES niet gaan halen, dan gaan wij met de gemeenten hierover in gesprek. En inderdaad, ik heb in de pers ook dingen gehoord. Maar volgens de officiële kanalen en bij ons op de Energietafel, waar we met elkaar overleggen, heb ik nog niks gehoord over gemeenten die het niet gaan halen of niet meer willen meewerken. Dat kunt u ook terugzien op de website van de RES.

En dan de inzet na 2030: het plan B waar u naar verwijst. Ja, wij zetten juist in op die brede energiemix. Wij hebben juist de brede energiemix, zodat wij niet van één bron afhankelijk zijn. Ja, en daarom is dat plan B niet nodig. Onze inzet is om tijdig vóór het aflopen van de RES te herijken waar we als regio staan en proactief tot een gedragen aanpak te komen. En het Rijk zal hierin de komende tijd ook een vervolg uitwerken en wij zullen samen met de regionale partners en het Rijk optrekken in de vervolgstappen. Ja, ik kan nu gewoon geen voorschot nemen op hoe die gesprekken gaan. Ik bedoel: dat komt nog. Dat wordt nu opgestart, die gesprekken met het Rijk en daar kan ik nu nog geen uitspraken over doen.

De Partij voor de Dieren had een motie en het duurde even langer, want wij hadden die motie zelf pas als laatste. Dat was wel een beetje jammer. Maar het energiesysteem van de totale organisatie van de provincie moet groen zijn. Ja, oordeel Staten. Weet je? We kunnen onderzoeken hoe we dat in de toekomst mee kunnen nemen in de nieuwe aanbesteding, maar op dit moment zitten we gewoon vast aan een contract. Dat werkt net als bij u thuis: zodra het contract afgelopen is, kunnen we in overleg gaan over wat we gaan doen met onze nieuwe energievoorziening.

Dan: voelt het College – want u zei 'de gedeputeerde' – de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om die kwetsbare groep te benaderen? Ja, uiteraard voelen wij die verantwoordelijkheid. Onze doelstelling is in 2035 dat alle huizen geïsoleerd zijn. In het bevingsgebied wordt 100 procent vergoed, buiten het bevingsgebied wordt 50 procent vergoed, behalve bij mensen met een laag inkomen. Dat is dan tot 140 procent van het sociaal minimum: bij die mensen wordt ook alles 100 procent vergoed. Samen met de gemeenten halen wij alles uit de kast om deze doelstelling

te bereiken. Wij vinden het gewoon heel belangrijk dat energiearmoede zo veel mogelijk beperkt wordt in onze eigen provincie. Gemeenten hebben de adressen in beeld en acteren daar ook actief op.

Dat is de Isolatieagenda van Nij Begun. In die Isolatieagenda zitten dertien Nij Begun-gemeenten én de provincie: wij zitten daar dus gezamenlijk, ook met woningbouwcorporaties, op om samen hard te werken aan die doelstelling. De zogenaamde ontzorgingsaanpak voor de doelgroep die niet zelf gebruikmaakt van een subsidieregeling, zit daar ook in. Die heeft daar een belangrijke rol in. De gemeenten sturen die aanpak aan in hun gemeente. We kijken samen welke aanpakken succesvol zijn, wat we kunnen overnemen, of we op koers liggen voor de doelstelling. Dus wij faciliteren, wij ondersteunen, wij helpen de gemeenten. Wij nodigen ze uit, wij zitten samen met hen aan tafel en wij proberen zoveel mogelijk kennis uit te wisselen en van elkaar te leren om die doelstelling met z'n allen te gaan behalen. En ja, het is een ambtelijk overleg, het is een bestuurlijk overleg: het is een heel intensief programma. Het is enorm belangrijk en dit loopt ook al een tijdje.

Tot zover, voorzitter.

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja. Mag ik dan vragen om een toezegging om het onderzoek richting de volgende aanbesteding en hier aan het eind van het jaar met een terugkoppeling te komen?

De VICEVOORZITTER: Klopt het dat die toezegging gaat over wat er in die motie 496 staat?

Mevrouw VISSER (PvdD): Ja, dat klopt helemaal.

De VICEVOORZITTER: Ja, oké. Gedeputeerde.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Nee, want u hebt een motie ingediend. Dus ik vind dat wij als Staten daar dan met z'n allen over moeten stemmen.

Mevrouw VISSER (PvdD): Dan gaan we dat doen.

De VICEVOORZITTER: Goed. Dan zie ik dat er verder geen vragen meer zijn. Ik kijk even rond. Zijn er nog mensen die nog een korte schorsing willen voorafgaand aan het stemmen na het afsluiten van de tweede termijn? Wie wil dat wel? Dan wil ik even handen zien. Ik zie een hand omhoog gaan bij de fractie van GroenLinks. (…) Nee, dat was een signaal naar de overkant. Nee, is dat niet het geval? Goed. Het is maar goed dat de mensen thuis niet kunnen zien wat voor bijzondere handbewegingen ik allemaal zie bij meneer De Boer als het gaat over het zwaaien naar de overkant – voordat we allemaal roddels krijgen. Met de nadruk op 'zwaaien'. Goed.

Dan kijk ik even rond of er mensen zijn met de behoefte aan een stemverklaring. Ik zie dat dat het geval is en begin deze keer bij meneer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Nou, mooi. Dank u wel, voorzitter.

Voorzitter, motie 494. Een grote meerderheid van onze inwoners wordt geconfronteerd met energiearmoede en een onderzoek daarnaar is wat ons betreft contraproductief. Dus: geen steun.

Motie 495: veel van hetzelfde. Wind op land zijn we aan het afzweren. Wind op zee is een kwestie van tijd. *Mind my words!* Ook geen steun.

Motie 496, voorzitter, is een obsessief en ideologisch pleidooi voor een eenzijdige energietransitie, die niet in het belang is van onze inwoners. Dus ook geen steun.

Dank u wel.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ondanks dat de motie ontraden is, gaan we voor stemmen voor het SMR- en thoriumonderzoek. Onderzoek: dat is waar het bij ons om draait. Want we willen actief dat daar alles gemonitord wordt, dus ook dit.

Wat betreft de toekomstige energiemix en het onderzoek daarnaar hebben we toch het idee gekregen van het College dat zij daar actief mee bezig zijn. Dat sterkt ons voldoende in ons vertrouwen. Daarom zullen we niet meestemmen met motie 493.

En eigenlijk heeft het College ons ook overtuigd – want dat is voor ons ook wel een belangrijke – van de aanpak van de energiearmoede. Maar omdat eigenlijk door het College daar al volop op wordt ingezet, is wat ons betreft voldoende. Daarom zullen we ook niet voor motie 494 stemmen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Volgens mij hadden wij over de eerste twee moties in de eerste termijn al aangegeven wat we gaan doen.

Verder zullen we alle moties steunen die de uitkomsten van dit programma tot concreetheid leiden, steunen. Dat zijn er nog een aantal. En nogmaals, ook de oproep aan het College dat dus de concreetheid voor ons centraal staat en die lijkt wat ons betreft nog echt achter te blijven.

Tot zover.

De heer HIEMSTRA (VVD): Een stemverklaring bij motie 486 over SMR en thorium. Ja, voor ons wordt het al voldoende toegelicht in het programma op pagina 64: ook inderdaad het volgen en verkennen van andere energietechnieken. Wat ons betreft is de motie overbodig.

De heer ZWART (PvhN): Ook motie 486: de leden van de Partij voor het Noorden hebben duidelijk aangegeven dat als er geen draagvlak voor een kerncentrale, het onderzoek ook niet nodig is. Vandaar dat ik hiertegen zal stemmen.

Mevrouw REININK (Volt): Ik heb het nummer even niet. Maar wat betreft de motie over thorium: die is wat ons betreft ook overbodig, dus daar zullen wij tegen stemmen.

De VICEVOORZITTER: Dan kunnen we zometeen beginnen met stemmen.

Dat doen we als eerste over motie 486 ‘Onderzoek SMR en thorium’. (…) Mevrouw Bosman van de BBB is niet meer aanwezig. [Daarnaast bleek uit de stemmingen ook nog een ander lid van de BBB-fractie afwezig te zijn.] Ik sluit de stemming. Voor de motie hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de PVV en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Daarmee is de motie verworpen met 17 stemmen voor en 24 stemmen tegen.

En dan kunt u nu stemmen over motie 487 ‘Onafhankelijke MKBA’. (…) Ik sluit de stemming. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, de PVV en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Daarmee is de motie verworpen met 13 stemmen voor en 28 stemmen tegen.

Motie 488 ‘Koudste huizen eerst, en écht bereikt’ is aangehouden.

Motie 489 ‘Ruimte voor energiegemeenschappen’ is aangehouden.

Motie 490 ‘*Noaber* energie: van streven naar borging’ is ingetrokken.

Gaan we naar motie 491 ‘Goede ondersteuning voor resultaat’. (…) Meneer Akloe, wilt u ook nog even uw stem uitbrengen? Ja. (…) Ik sluit de stemming en ga ze toch allemaal even voorlezen. Voor de motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP. D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden, Forum voor Democratie en het lid Ten Hoeve. Tegen heeft gestemd de PVV en daarmee is motie 491 aangenomen met 39 stemmen voor en 2 stemmen tegen.

Gaan we naar motie 492 ‘Benut meer lokale energie’. (…) Ik sluit de stemming. Voor deze motie hebben gestemd de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En daarmee is de motie verworpen met 10 stemmen voor en 31 stemmen tegen.

Dan gaan we naar motie 493 ‘Werk maken van toekomstige energieopwekking’. (…) Ik sluit de stemming. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd Groninger Belang, de PVV en Forum voor Democratie. Daarmee is de motie aangenomen met 35 stemmen voor en 6 stemmen tegen.

Dan zijn wij bij motie 494 ‘Gerichte aanpak energiearmoede’. (…) Ik sluit de stemming. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En daarmee is deze motie aangenomen met 24 stemmen voor en 17 stemmen tegen.

Gaan we naar motie 495 ‘*Noaber* energie: van streven naar borging (2)’. (…) Ik sluit de stemming. Het was nog even wachten op de woordvoerder energie van de BBB, maar inmiddels zijn alle 41 aanwezige stemmen geteld. Voor de motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de VVD, de PVV en Forum voor Democratie. Daarmee is de motie aangenomen met 36 stemmen voor en 5 stemmen tegen.

En dan komen we aan bij de laatste motie 496 ‘Van sjoemelstroom naar groene stroom’... van dit agendapunt. (…) Ik sluit de stemming. Voor de deze motie hebben de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. En daarmee is deze motie aangenomen met 30 stemmen voor en 11 stemmen tegen.

Over het voorstel zelf gaan we niet stemmen. Want de Staten konden alleen wensen en bedenkingen meegeven en hebben dat volop gedaan. Daarmee sluiten we dit agendapunt af

Benoeming tot fractievertegenwoordiger, de heer M. Kolthof (Partij voor de Dieren)

De VICEVOORZITTER: Dan gaan we zometeen door een ander agendapunt, namelijk een beëdiging en daarin is er een dubbelrol. Ik ga zometeen wat voorlezen, ondertussen kan de heer Kolthof naar beneden komen en dan gaat de Commissaris zometeen formeel de beëdiging doen. Na die beëdiging neemt hij ook gelijk mijn plek in. Mocht u het niet kunnen volgen, geen probleem. We leggen het zometeen allemaal nog een keer uit.

Dames en heren, we kunnen vandaag een oude bekende verwelkomen, terug in ons midden. Niet als Statenlid, maar wel als fractievertegenwoordiger namens de Partij voor de Dieren, de heer Kolthof. Hij is al Statenlid geweest, zelfs in dezelfde periode. Maar ook dan geldt dat er gewoon weer onderzoek moet worden gedaan naar de geloofsbrieven. Dus dat geldt ook voor de heer Kolthof. En de leden van de commissie, de heer Meijer als voorzitter, de heer Epema en de heer Feitsma, hebben dit onderzoek op zich genomen. En ik geef zometeen graag het woord aan de voorzitter van die ad-hoccommissie. Het woord is aan de heer Meijer.

De heer MEIJER (voorzitter commissie onderzoek geloofsbrieven): De commissie heeft onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd. De commissie is tot de volgende conclusie gekomen. Dat de heer Kolthof op de kandidatenlijst stond bij de gehouden verkiezingen van de leden van Provinciale Staten. De heer Kolthof heeft geen onverenigbare openbare betrekkingen en is in het bezit van de Nederlandse nationaliteit en is woonachtig in de provincie Groningen. De commissie is van mening dat niets in de weg staat voor de heer Kolthof om tot fractievertegenwoordiger te worden benoemd.

Tot zover.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dan staat er op mijn annotatie dat ik de bode moet verzoeken om de heer Kolthof binnen te leiden. Maar de heer Kolthof staat al aan de andere kant van de zaal, dus hij mag deze kant op lopen en dan geef ik ondertussen de *hand-held* microfoon aan de voorzitter. (…) En mag ik de leden van de Staten vragen om te gaan staan?

De VOORZITTER: U hebt aangegeven, meneer Kolthof, dat u de eed wilt afleggen en ik lees u zometeen de tekst voor. Dan antwoordt u met ‘zo waarlijk helpe mij God almachtig’ met ondertussen uw wijsvinger en middelvinger van uw rechtervinger in de lucht. Ik lees voor: *‘Ik zweer dat ik, om tot fractievertegenwoordiger benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd. Ik zweer dat ik om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik zweer dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als fractievertegenwoordiger naar eer en geweten zal vervullen’*. [Hierna neemt de voorzitter de eed af bij de heer Kolthof, waarna hij is benoemd als fractievertegenwoordiger voor de Partij voor de Dieren. Applaus.]

Ik denk dat de voorzitter wel zou willen schorsen? Ja, de vergadering is geschorst.

[Schorsing]

F. Statenvoorstel: Participatieverordening provincie Groningen

De VICEVOORZITTER: Ja, u zult het toch nog één agendapunt met mij als voorzitter moeten doen. Want de Commissaris is hierbij ook woordvoerder namens het College, dus excuses daarvoor.

Dan gaan we nu hebben over de Participatieverordening. Zullen we het bij maximaal drie interrupties houden per fractie? Ja? Goed. Een aantal fracties heeft aangekondigd een amendement in te willen dienen bij deze verordening. Mag ik even de handen zien van de partijen die met een amendement komen? Ik zie het lid Ten Hoeve en ik zie de heer Van Kesteren en ik zie mevrouw Reinink. Dat zijn er drie in totaal? Of hebt u een punt van orde? Mevrouw Reinink.

Mevrouw REININK (Volt): U vroeg om amendementen, maar wij hebben een motie.

De VICEVOORZITTER: Oké, goed. Dan heb ik twee amendementen en één motie. Zullen we die dan even als eerste doen en dat we daarna het reguliere rijtje afgaan? Is daar bezwaar tegen? Nee?
Zullen we dan beginnen bij het lid Ten Hoeve?

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Lieve mensen, de kranten voorspellen dat 2026 het warmste jaar gaat worden, het warmste jaar uit ons leven. En elk jaar wordt het duidelijker dat we kunnen spreken van klimaatverandering. Het wordt duidelijk, nu zoveel mensen toch maar die airco aanschaffen om de hete dagen – ik hoorde uit de mond van de gedeputeerde vier à vijf hittegolven – een beetje goed door te komen. Beter dan airco's zijn de grote vriendelijke reuzen die we buiten tegenkomen: bomen. Bomen die het door de langdurige droogte moeilijk hebben om hun kroon fris, groen en vol te houden. Of om zich staande te houden bij enorme windstoten wanneer ze vol in het blad zitten en omgaan in groten getale.
Onder datzelfde gesternte wordt het Betonbos radicaal gekapt. Er had beter gekeken kunnen worden hoe monumentale bomen zouden passen in een woonwijk. Met wat meer moeite voor de projectontwikkelaar was het mogelijk geweest om voor de toekomstige bewoners van de stadshavens hittestress te voorkomen en had de huidige omwonenden een betere gezondheid gehad en hadden ze niet zo onder stress geleden door met lede ogen hoe hun groene airco's en de leefwereld van dieren *rücksichtslos* neergemaaid werden.

De VICEVOORZITTER: Sorry dat ik u even onderbreek, maar u weet dat we met de Participatieverordening bezig zijn?

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Jazeker! Ja.

De VICEVOORZITTER: Oké, goed. Gaat u verder.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Wat leuk!
Waarom is het zo moeilijk om de natuur mee te nemen in plannen en moeten er zoveel rechtszaken gevoerd worden en voorlopige voorzieningen aangevraagd worden, terwijl we weten dat we eigenlijk meer bomen zouden moeten planten om CO2 op te nemen? En we weten tegelijkertijd dat monumentale bomen, dus oude bomen, deze functie beter vervullen dan compensatieboompjes – als ze al geplant worden.
'Groen denken, grijs doen.' Dat was een spreuk die op de enorme tegels gekalkt werd in het Sterrebos. Wanneer de natuur aan tafel had gezeten, waren de onnodige graszerken niet in het Sterrebos gelegd. Ons oudste bos in Stad zou gekoesterd moeten worden. Maar nee, het meest groene college stelt plannen niet bij, terwijl deze tegels er liggen, bedacht vanuit het plan uit 2014. Vanuit een landschapsidee, terwijl het nu gaat om het redden van het vege lijf.
Dit is een context van waaruit dit amendement geschreven is. Ik zal de toelichting bij het amendement 'Natuur(lijk) aan tafel' hierbij nog met jullie delen en hoop van harte dat wij de natuur, die ons voedt, beschermt en gezond houdt, aan tafel uitnodigen. Zal ik de toelichting nog voorlezen?

De VICEVOORZITTER: Ja, maar dat gaat wel van uw spreektijd af en uw betoog lijkt tot nu toe van een heel andere orde dan het onderwerp waar we het over hebben vandaag. Dus leest u dan maar even uit het amendement voor.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ja, ik zal het even toelichten.
Wie mag er eigenlijk meepraten als er besluiten over onze leefomgeving worden genomen? Participatie gaat over wie een stem heeft. Wij regelen dat vandaag voor de inwoners, bedrijven en organisaties. Maar is één betrokkene die hier altijd bij de deur staat. Die de grootste belangen heeft bij alles wat wij hier op deze plek beslissen. Die niet kan inspreken, geen bezwaar kan maken, geen handtekening kan zetten. Die internationale beweging heet: de rechten van de natuur. De natuur heeft geen juridische stem aan tafel, maar ondervindt wel de gevolgen van keuzes. Van belang is dat bij het

participatiebeleid onderzocht wordt hoe de belangen van de natuur structureel kunnen worden meegewogen als volwaardig onderdeel van wie hier een stem verdient. Niet als wens in een bijlage.

De Groningse Participatieverordening 2026 is als volgt gewijzigd. Aan de lijst van belanghebbenden zijn natuurbelanghebbenden en natuurvertegenwoordigers toegevoegd. Dat is een onafhankelijke deskundige of persoon of instantie die bevoegd is om de belangen van natuurbelanghebbenden in participatieprocedures te behartigen. En dan gaat het om onderwerpen die mogelijk ecologische effecten hebben. Met ‘onafhankelijk’ wordt dan bedoeld dat deze persoon of organisatie zonder aansturing van een bestuur handelt en ook geen direct belang heeft bij de uitkomst.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik kom zo bij u, mevrouw Benjamins. Ik geef nog even aan dat het amendement met volgnummer 73 de titel heeft ‘Natuur(lijk) aan tafel’ en is ondertekend door mevrouw Ten Hoeve van de fractie lid Ten Hoeve en mevrouw Feenstra van de SP. Het amendement maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw Benjamins, het woord is aan u.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, voorzitter, ik merk inderdaad dat dit voor mijn gevoel echt even buiten de orde ging. Maar ook het feit dat het college van de Stad hier werd genoemd. Ik denk: we moeten ons wel even houden aan dat we ons eigen bestuur hier ter verantwoording roepen en niet het bestuur van de Stad. Is mevrouw Ten Hoeve dat met mij eens?

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik heb er inderdaad over nagedacht of ik het bestuur van de Stad hierbij kon noemen. Het is het geval geweest dat de provincie inderdaad handhaving heeft moeten toepassen op de projecten aldaar. Is het verstandig geweest? Het spreekt wel tot de verbeelding, want het Sterrebos en ook het Betonbos zijn zaken die ons hier heel erg hebben beziggehouden. Juist ook het Betonbos, omdat het Betonbos het eerste project was dat onder de Omgevingswet inderdaad lijdend voorwerp was en ons ontvallen is op deze manier. Dit doordat er niet genoeg participatie aanwezig was en via vovo’s, voorlopige voorzieningen, rechterlijke procedures bij de Raad van State...

De VICEVOORZITTER: Zullen we de verantwoording voor het gemeentebestuur voor het gemeentebestuur laten en het hier wel bij het provinciale bestuur houden? We zitten nu een beetje op de scheidslijn.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Ik vind het goed, ik vind het goed.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik zou graag de tip willen meegeven aan lid Ten Hoeve dat deze uitweiding niet bijdraagt aan draagvlak creëren hier.

De VICEVOORZITTER: Daarin heb ik geen vraag gehoord. Dus als u dat niet wilt, hoeft u geen antwoord te geven.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Nou, ik heb het gehoord en ik neem het ter kennisgeving aan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, over het amendement ‘Aantoonbare Groningse binding maatschappelijke partijen’. Naar aanleiding van juridische en bestuurlijke aandachtspunten die vanuit de provinciale organisatie naar voren werden gebracht, heeft de PVV het amendement aangepast. De kern van het door PVV, BBB en Forum voor Democratie in te dienen amendement is nu dat maatschappelijke organisaties niet op voorhand worden uitgesloten, maar dat bij hun betrokkenheid inzichtelijk wordt gemaakt welke binding zij hebben met Groningen. Het betreft het gebied en/of hoe die binding is meegewogen.

Wat de PVV betreft draagt dit bij aan een transparant participatieproces zowel voor onze inwoners als voor Provinciale Staten, omdat duidelijk wordt gemaakt wie aan tafel zit en waarom. Voorzitter, dit amendement draagt hieraan bij en is wezenlijk voor een transparant en correct participatieproces. Laat u overtuigen!

Tot zover.

De VICEVOORZITTER: Ik heb hier een amendement van de PVV, de BBB en Forum voor Democratie. De titel van dit amendement met volgnummer 74 is ‘Aantoonbaar Groningse binding maatschappelijke partijen’ en het maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Ik lees het dus niet

voor, omdat het gaat om een amendement, maar het leidt wel tot een interruptie van mevrouw Feenstra. Gaat uw gang.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, voorzitter, de PVV vraagt om verantwoording waarom maatschappelijke organisatie aan tafel zitten. Maar geldt dat dan ook niet voor bedrijven? Zou daar geen verantwoording moeten zijn, waarom die uitgenodigd worden?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, voorzitter, dat zou in principe kunnen en dat is ook aan de interpretatie van het College van dit amendement. De Provinciale Staten en inwoners hebben heel veel baat bij wie er aan tafel zit en wie betrokken worden bij beleid. Want daar hebben we vaak ook vragen over: tijdens ons spreekuur komen er mensen die zich afvragen waarom ze geen invloed hebben. Nou, dan zeg ik: 'Dat heb je wel.' Maar dit amendement draagt daaraan bij: meer transparantie wie aan tafel zit en wat zij voor invloed hebben.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Maar, voorzitter, waarom staat er dan specifiek 'maatschappelijke organisaties'? Waarom staat er niet 'organisaties'?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Wij hebben voor die woordkeuze gekozen omdat in de regel vaak maatschappelijke organisatie hier kind aan huis zijn en daar willen wij meer transparantie in hebben. Bedrijven hebben vaak het idee dat zij weinig invloed hebben en dat ze worden geconfronteerd met de ene maatregel na de andere. En dat is waarom we dat weggelaten hebben. Bedrijven zitten hier niet dagelijks aan tafel.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Feenstra, tot slot.

Mevrouw FEENSTRA (SP): De Verenigde Bedrijven van het Chemiepark Delfzijl zitten hier regelmatig aan tafel. Is dat dan een maatschappelijke organisatie?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Bedrijven die voor werkgelegenheid zorgen, hebben een maatschappelijke taak en dat kun je ook zien als een maatschappelijke organisatie. Ja, ik weet dat dat in uw beleving niet het geval is. Want 'alle bedrijven maken winst over de rug van inwoners en van gewone mensen'. Nou, wij denken daar duidelijk en fundamenteel anders over.

De VICEVOORZITTER: Ik vind helemaal niks en laten we geen welles-nietes over en weer doen. Ja.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Voorzitter, ik probeerde helder te krijgen wat precies de PVV onder maatschappelijke organisaties verstaat en waarom het woordje 'maatschappelijk' daarbij moet.

De VICEVOORZITTER: Ja. En die vraag hebt u gesteld en daar hebt u een antwoord op gekregen. Dat hoeft het niet wenselijke antwoord te zijn dat u wilt, maar het is wel het antwoord dat de PVV geeft.

Goed. Dan kijk ik naar mevrouw Reinink van Volt. Die had een motie in de aanbieding.

Mevrouw REININK (Volt): Voorzitter, voor Volt is participatie meer dan een vinkje dat gezet moet worden voordat we een besluit nemen. Participatie gaat over verbinding, vertrouwen en zeggenschap. Juist in een tijd waarin onze samenleving steeds meer verdeeld raakt en het vertrouwen in onze overheid onder druk staat, moeten we ervoor zorgen dat inwoners niet alleen worden geïnformeerd over besluiten, maar ook echt de mogelijkheid krijgen om mee te praten, mee te werken en waar mogelijk mee te beslissen. De Participatieverordening is daarom wat Volt betreft een belangrijk onderdeel van onze provinciale democratie.

Maar, voorzitter, participatie begint al voordat iemand überhaupt aan tafel zit. Want hoe weet een inwoner dat er een mogelijkheid is om mee te praten? Waar vind je die informatie? Wanneer kun je reageren? En op welke manier wordt er vervolgens iets met jouw inbreng gedaan? Want wie niet wordt bereikt, kan ook niet participeren.

Daarom vinden wij het belangrijk dat communicatie geen bijzaak is, maar een voorwaarde voor goede participatie. In de stukken wordt terecht het belang van een duidelijke, tijdige en inclusieve communicatie benoemd, maar Volt vindt dat het ook concreet moet worden gemaakt. En daarom komen wij met de volgende motie.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik heb een motie voor mij met de titel ‘Wie je niet bereikt, spreekt niet mee’ van Volt, de Partij voor de Dieren, D66, de SP, Groninger Belang en de ChristenUnie. Deze motie heeft als volgnummer 497 en eindigt met de volgende oproep aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- participatie een proces is dat tijd, moeite en zorgvuldigheid kost;
- de Participatieverordening de spelregels voor participatie in de provincie Groningen vaststelt, verduidelijkt wat onder participatie verstaan wordt en hoe inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven en andere betrokkenen bij besluitvorming betrokken worden;

Overwegende dat:

- het doel van de Participatieverordening is om transparantie, duidelijkheid en zorgvuldigheid te waarborgen bij de ontwikkeling van provinciale plannen en besluiten;
- communicatie over participatie essentieel is over het gehele proces en via verschillende communicatiekanalen die aansluiten bij verschillende leefwerelden van mensen;
- tijdige, duidelijke en inclusieve communicatie bijdraagt aan het betrekken van burgers bij participatieprocessen en een toegevoegde waarde heeft;
- burgers via verschillende mediavormen informatie kunnen verkrijgen, zoals via traditionele en sociale media;

Roept het College van Gedeputeerde Staten op om:

- vooraf een communicatiestrategie te ontwikkelen ter aanvulling op de Participatieverordening, waarbij aandacht wordt gegeven aan communicatiemogelijkheden voor en met doven en slechthorenden;
- in de ontwikkeling van de communicatiestrategie een kader voor duidelijk, begrijpelijk en toegankelijk taalgebruik (bijvoorbeeld gebruik van B1-niveau) te ontwikkelen;
- bij het ontwikkelen van de communicatiestrategie en de kaders voor het taalgebruik samen te werken met de Jongerenadviesraad Groningen (JAR) om het perspectief en kennis van jongeren in te zetten;
- in het participatieverslag de communicatie vooraf, tijdens en na het proces te evalueren en te toetsen op de gestelde taalkaders;

En gaat over tot de orde van de dag.’

Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw REININK (Volt): We vragen het College om vooraf een communicatiestrategie te ontwikkelen die onderdeel wordt van de Participatieverordening. Daarmee moet er aandacht zijn voor de verschillende doelgroepen en verschillende manieren waarop inwoners informatie tot zich nemen. Niet iedereen leest dezelfde krant, gebruikt dezelfde social media of is digitaal even vaardig.

Ook hierin is de kansengelijkheid en toegankelijkheid van informatie voor ons ontzettend belangrijk. Inwoners met een beperking mogen niet achter worden gesteld in het participatieproces. Daarom vragen wij specifiek aandacht voor communicatie die ook toegankelijk voor doven, slechthorenden of mensen met een visuele beperking.

Met deze motie zetten wij daarom niet alleen in op meer communicatie, maar op een toegankelijke provinciale democratie. Daarnaast vinden wij het belangrijk dat jongeren een duidelijke plek krijgen in de participatie van onze provincie. Want de keuzes die wij vandaag maken, hebben de meeste invloed op deze generatie en de generatie die nog gaan komen.

Dus, voorzitter, voor Volt is het simpel. Iedereen moet een mogelijkheid hebben om zich gezien, gehoord en gewaardeerd te voelen. Participatie is pas echt participatie als mensen weten dat ze kunnen meedoen, begrijpen hoe ze kunnen meedoen en vervolgens ook zien wat er met hun inbreng gebeurt.

Dank u wel.

De heer WIEGMANS (BBB): Ik houd het kort. Zoals ik in de commissie al gezegd heb, zijn we zeer tevreden over de verordening.

Alleen, we hebben nog een los eindje uit het debat over de bodem. Eigenlijk een open vraag: wie er bepaalt er nu in de voorbereidingsfase van een project of van een programma welke partijen daar aan tafel mogen zitten? Is dat GS? Is dat PS? Is dat de ambtelijke organisatie? Of mogen mensen zelf zeggen: ‘Nou, ik heb hier verstand van en ik meld me in de voorbereidingsfase aan’, waarbij men allerlei mogelijke informatie verzamelt? Hoe werkt dat als we nu naar de verordening kijken?

Dat was mijn vraag. Dank u wel, voorzitter.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, ik weet van uw oproep dat we geen gebruik hóéven te maken van onze spreektijd. Maar goed, dat is aan dovemansoren gericht wat ons betreft.

Als Groninger Belang vinden wij participatie van onze inwoners belangrijk en daarom is het goed dat het nu wettelijk wordt vastgesteld. Maar participatie is een veelomvattend begrip en is bedoeld om onder anderen burgers te betrekken bij de planvorming en draagvlak te creëren. Dan moet vooraf wel duidelijk zijn welke vorm van participatie bedoeld wordt. Welke invloed is precies mogelijk? Meepraten over de invulling, advies of nog verdergaand: kunnen we het project nog afblazen? In het verleden is er rond het begrip 'participatie' te veel ruis ontstaan. Er was te veel onduidelijkheid onder burgers wat participatie nu werkelijk betekende, hetgeen veel frustraties heeft opgeleverd.

De Participatieverordening biedt een leidraad, zo hebben we begrepen. Per proces bekijken, beslissen hoe we de participatie vorm willen gaan geven. Of dat we daarvan afzien: dat kan ook nog. Dat lijkt ons een goede zaak, gelet op de verscheidenheid aan processen waar het om gaat. Daar moet je maatwerk kunnen toepassen. En alhoewel we er als PS van uitgaan dat GS met voorstellen gaat komen, zien wij ook een duidelijke rol voor Provinciale Staten. Volgens mij is dat vorige keer ook gezegd in de commissie. Wij met z'n allen bepalen hoe de participatie eruitziet – althans, zo heb ik het begrepen.

Positief, ten slotte, vinden we ook dat de jeugd betrokken wordt bij de participatie. Want het gaat tenslotte ook om hun toekomst en dan is het ook goed dat ze kunnen meepraten. Wat we de vorige keer in de commissie nog wel hebben meegegeven: schakel je ze meer in, dan moet je ze ook een beloning geven. Want we hebben het hier bij cultuur over *fair pay* – in goed Nederlands – gehad; dan moet je daar ook aan doen als je de jeugd inschakelt.

Wat dat betreft kijken wij positief naar deze ontwikkelingen uit en volgens mij ligt er dus voor ons ook een taak om te bewaken hoe we de participatie gaan vormgeven.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, met deze verordening gaat het College dus elke keer als er een programma gemaakt wordt, ook een participatieplan maken. Het is de leidraad in een verordeningspassage. Maar de afgelopen jaren heeft de participatieleidraad niet automatisch geleid tot betere participatie. Denk bijvoorbeeld aan de Oostpolder: er is nu zelfs een BBE opgericht. Denk aan de omwonenden van de Groote Polder aan Borgsweer. Denk aan Zoutkamp. Dat is zomaar een aantal voorbeelden waar de participatie niet goed is verlopen.

Deze procesverordening is dus niet een waarborg dat mensen zich meer gehoord voelen of dat er automatisch meer lokale democratie plaatsvindt – wat eigenlijk wel het doel is van deze verordening. Dus onze vraag is nog steeds: hoe gaat het College nu zorgen voor meer lokale democratie en zeggenschap? Kan het College nu bijvoorbeeld als beginsel hanteren dat het altijd uitgaat van de maximale mogelijkheden voor lokale democratie? We zijn echt benieuwd naar de reactie.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, de Partij voor het Noorden ziet deze Participatieverordening als een duidelijke verbetering. Er komt meer duidelijkheid vooraf, betere verslaglegging en meer aandacht voor de terugkoppeling aan inwoners: dat is winst.

Maar uiteindelijk gaat participatie niet over regels op papier, maar over vertrouwen. Inwoners moeten vooraf weten waarop zij werkelijk invloed hebben en achterwege kunnen zien wat er met hun inbreng is gedaan. Daarom vragen wij het College om in ieder participatieverslag duidelijk aan te geven welke voorstellen zijn overgenomen, welke niet en vooral: waarom wel of niet. Ook willen wij dat altijd gemotiveerd wordt wanneer van participatie wordt afgezien.

En dan de evaluatie. Waarom pas na vijf jaar? Daarmee slaan we feitelijk een hele Statenperiode over. De nieuwe Staten die in 2027 aantreden, kunnen deze verordening dan vier jaar lang niet op basis van een echte evaluatie bijsturen. Dat vinden wij te lang. Evalueer daarom na twee of na drie jaar. Echte participatie is pas geslaagd als inwoners niet alleen mogen meepraten, maar zich ook gehoord weten.

Dank u wel.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Zwart. Ik kijk even naar meneer Epema, Forum voor Democratie? Geen behoefte aan woordvoering. En het lid Ten Hoeve was al aan de beurt geweest.

Dus ik kijk even naar het College: is daar behoefte aan een schorsing? (…) Ik hoor vanuit de Collegebanken dat de amendementen nog onderweg zijn, dus we gaan zometeen sowieso even schorsen. Maar ik zie een punt van orde bij de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Naar aanleiding van een verzoek heb ik ‘maatschappelijke partijen’ in het amendement veranderd in ‘organisaties’. En wellicht kan dit partijen overhalen om dit amendement toch te steunen.

De VICEVOORZITTER: Ja. En u hebt dat nieuwe amendement klaar?

De heer VAN KESTEREN (PVV): Jazeker, ik heb het er even bij geschreven.

De VICEVOORZITTER: Dan ga ik een ‘eerste termijn-plus’ doen. Dan krijgt u de gelegenheid om het oude amendement in te trekken en het nieuwe amendement in te dienen. Dan kan het gelijk mee in de beantwoording van het College. (…) Het woord is aan de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja nou, ik heb het al bij het punt van orde gemeld. We hebben het amendement wezenlijk aangepast.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik hoor ook de heer Van Kesteren zeggen dat amendement 74 is ingetrokken en dat hij namens de PVV, de BBB en Forum voor Democratie een nieuw amendement indient met volgnummer 75 met ook een gewijzigde titel: ‘Aantoonbaar Groningse binding organisaties’. Ik zie dat er toch wel flink wat woorden zijn aangepast, zowel in het amendement zelf als de toelichting. Het gaat wel constant om dezelfde woorden. De woorden ‘maatschappelijke partijen zijn vervangen door ‘organisaties’ op alle plekken, maar ik geef het College even de gelegenheid om kennis te nemen van het nieuwe amendement.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Het woord is aan het College.

De heer PAAS (CdK): Met deze verordening – maar dat weet u ook – geven we invulling aan de wet, de Wet versterking participatie, en we geven meteen ook een juridische basis aan een participatiebeleid dat we al jaren geleden hebben vastgesteld. Mevrouw Feenstra zei het zonet een tikje lelijker, maar ze bedoelde het ongetwijfeld goed. Dus in die zin is het ook beleidsarm.

Dus iedereen die fantaseert dat deze verordening een perfecte wereld gaat creëren en nooit meer klachten over participatie oplevert, moet ik namens het College teleurstellen. Eerlijk gezegd denk ik dat iedereen dat ook wel weet. Voor ons is het uitgangspunt dat participatie een aanvulling is op de representatieve democratie – de Staten, dus – en Provinciale Staten houdt de eindverantwoordelijkheid. En eindverantwoordelijkheid ook voor de manier waarop wordt geparticipeerd. Dus de verordening geeft u als Staten juridische instrumenten. Provinciale Staten kan expliciet kaders stellen en kan ook zeggen dat zij de uitkomst van de participatie aanmerken als een zwaarwegend advies.

En het dient ook de transparantie: achteraf kunnen de Staten controleren wat er is gebeurd via het partipatieverslag. De heer Zwart stelde in de commissie de vraag, en zonet opnieuw, dat er op elke ingebrachte vraag, elke ingebrachte mening een expliciet antwoord komt en een betoog waarom dat al dan niet wordt overgenomen. Ik heb ook in de commissie gezegd dat dat afhangt van de intensiteit en de massa van de vragen en opmerkingen die komen. Dus naarmate er meer opmerkingen, vragen en bijdragen in de participatie komen – dus als je zegt dat de participatie kwantitatief is gelukt – zul je vaker zien dat het College ook uit noodzaak een beetje meer hoog-over antwoordt en zegt: ‘Deze typen reacties hebben we gehad en we hebben daar het volgende mee gedaan.’ Maar ook dat dient de transparantie.

Ik ben blij met de steun voor de verordening die bleek in de commissievergadering en die ook vanavond blijkt. Mevrouw Feenstra zegt: ‘Zet je nou in op de maximale mogelijkheden voor de lokale democratie.’ Dat is zo abstract geformuleerd dat je geneigd bent ‘ja’ te zeggen, want de lokale maar ook provinciale democratie is iets prachtigs. Maar die zullen we echt samen vorm moeten geven, zowel de maatschappelijke als de parlementaire. Dus ik heb in de commissie al gezegd dat het tamelijk beleidsarm is, maar dat het wel geformaliseerd is.

Nou, wat zit er dan allemaal in? Ik denk veel. Maar daar is een vraag over, geloof ik.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, ik moet even een goede vraag bedenken. Maar is het College ook met de SP eens dat een uitgangspunt of een beginsel hanteren niet automatisch betekent dat dat dogmatisch is, maar dat het wel een mooi uitgangspunt is?

De heer PAAS (CdK): Ja, voorzitter, op dit abstractieniveau vinden mevrouw Feenstra en ik elkaar wel. Ik heb het woord ‘dogmatisch’ niet in de mond genomen. En ik denk dat het goed is om vanuit uitgangspunten te werken en met uitgangspunten die dwars door het al bestaande participatiebeleid maar ook door deze verordening heen zitten. Dat is dat we maximaal open willen staan voor mensen die een bijdrage willen leveren aan onze discussie. Dus daarin verschillen het College en de SP-fractie denk ik niet van mening. Het kan best zijn dat wij elkaar in de uitwerking tegenkomen op verschillende wegen. Maar dat houdt de politiek ook interessant, denk ik.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Waar ik eigenlijk naar zoek, is een soort toezegging dat het een mooi beginsel is.

De heer PAAS (CdK): Het is meer een uitspraak dan een toezegging, geloof ik. Maar het is inderdaad een mooi beginsel dat je streeft naar maximale democratie.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Feenstra, tot slot.

Mevrouw FEENSTRA (SP): En dat is dus een uitspraak van het College?

De heer PAAS (CdK): Ik spreek hier namens het College.

Er zitten veel ingrediënten in waarvan het College denkt dat we elkaar daarin kunnen helpen. Dus Provinciale Staten stelt een verordening vast, maar is ook altijd in staat om een verordening weer te wijzigen als er onderdelen niet bevallen of aanscherping behoeven. De kaders vooraf: er staat nu heel scherp geformuleerd dat Provinciale Staten als Provinciale Staten bevoegd gezag is, maar anders kun je ook het College vragen wat zij hebben gedaan als bevoegd gezag. Het College komt nooit met de schrik vrij: dus de uitkomst als zwaarwegend aanmerken, randvoorwaarden meegeven, ook zonder zwaarwegend advies.

En als de heer Wiegmans dan vraagt: hoe werkt dat dan echt? Wie wordt uitgenodigd en wie niet? En wie bepaalt dat eigenlijk? Ik zou dan tegen de heer Wiegmans willen zeggen: dat bepalen de Staten. En daar waar het College bevoegd gezag is, denk ik dat het College altijd het voorstel zal doen aan de Staten en soms ook transparant zal zijn over de keuzes die het College zelf als bevoegd gezag heeft gemaakt. Maar de Staten krijgen altijd zicht op wat voor keuzes daarin worden gemaakt. Er is dus een extra terrein, zeg ik tegen iedereen die dat kritisch wil volgen – ik denk dat er daar in deze Statenzaal 43 van zijn – waarop je het College ook kritisch kunt volgen in de gemaakte keuzes. Waren dit wel de juiste keuzes? En ook in de amendementen alleen al is vandaag te zien dat daarin de smaken verschillen en mijn vermoeden is dat dat ook blijft.

Er zit ook standaard een controle in. Bij elk Provinciale Statenbesluit hoort verplicht een participatieverslag. Dat is overigens altijd op aanvraag natuurlijk te controleren. Als de Staten zeggen: wij willen deze of gene gedeputeerde eens vragen wat er nou precies is gebeurd met de participatie rondom dit of dat onderwerp – grondzaken, energie: er komen heel interessante dingen langs – dan is het ook mogelijk om te vragen wat voor werk het College dan daarin heeft gemaakt van de participatie.

De evaluatie is wettelijk verplicht na vijf jaar. De heer Zwart en ik hebben daar in de commissie ook over van gedachten gewisseld. En ik meende dat er in de commissie behoorlijke consensus was over de lijn dat je ook wel een beetje ervaring met de participatie moet hebben opgedaan om tot een evaluatie te kunnen komen. Dus die wettelijke termijn van vijf jaar is zo gek nog niet. Maar ik heb daarbij gezegd – en dat was een toezegging – dat als we onderweg dingen tegenkomen die ons niet bevallen, we dan ook kien genoeg zijn om tussendoor al te komen met een bijstelling. Ik meende dat daar behoorlijk veel draagvlak voor was in de commissie.

De heer ZWART (PvhN): Waar wij op een gegeven moment op uitkwamen, is dat zo nu en dan de Staten niet een evaluatie zouden kunnen krijgen, omdat die gewoon niet gemaakt is. Als je het één keer per vijf jaar doet: stel, dit gaat per 1 december in of per 1 januari – dat maakt me niet uit – en je rekent vijf jaar verder, ben je precíés één Statenperiode kwijt.

De VICEVOORZITTER: Mag ik u vragen om niet uw woordvoering in eerste termijn over te doen, maar een vraag te stellen?

De heer ZWART (PvhN): Nee, maar dat is het uitgangspunt geweest en het is wel belangrijk dat élke Staten ten minste één keer in de vier jaar die evaluatie zouden kunnen doen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Zwart, ik ga u nog één keer vragen om een vraag te stellen, anders moet ik u vragen om het te laten zitten.

De heer ZWART (PvhN): En daar wil ik graag een reactie op.

De VICEVOORZITTER: Meneer Zwart, ik ga u nog één keer vragen om een vraag te stellen, anders moet ik u vragen om het te laten zitten. U kunt ook gewoon zeggen: 'ik vraag om een reflectie op de eerste termijn', dan hoeft u niet uw betoog van de eerste termijn helemaal te herhalen.

De heer ZWART (PvhN): Ik vraag dus, voorzitter – dank u wel – een reactie op de vraag of het niet beter is om het één jaartje eerder te doen.

De heer PAAS (CdK): Wij denken van niet en ik heb in de commissie uitgelegd waarom dat is en zonet ook.

Dan over de stem van de natuur, waar mevrouw Ten Hoeve een amendement over heeft ingediend. Je kunt in de verordening opnemen dat de natuur een stem moet hebben. Ook in de commissie hebben we tegen elkaar gezegd: de natuur spreekt natuurlijk nooit zelf. Er is altijd iemand die dan vraagt om het woord te voeren namens de natuur. Ja, het komt voor bij overheden dat het inderdaad is ingevuld op het niveau van een verordening. Ik zou zeggen dat als Provinciale Staten bevoegd gezag is, Provinciale Staten bij een bepaald soort participatie, bij een bepaald soort plan kan zeggen wat zij hierbij vinden wat de aangewezen weg is. Dus ik zou het niet als algemene route in een amendement proberen te regelen.

En we hebben natuurlijk goede ervaringen met bestaande organisaties die dat eigenlijk heel behoorlijk doen. De Natuur- en Milieufederatie, Natuurmonumenten, het Groninger Landschap – de reeks is echt langer te maken – zeggen dat zij het op zich nemen om de spreekbuis van de natuur te zijn, de belangenbehartiger van de natuur te zijn. En dat doen ze zo goed en zo overtuigend dat we daar zelfs weleens last van hebben. Alles wijst dus op een vrij intensieve participatie op heel veel terreinen. Dus het kan al binnen de huidige verordening en dan kan Provinciale Staten zeggen: bij dit plan vinden we het belangrijk dat natuurorganisaties het woord voeren namens de natuur. Ik moet u namens het College ontraden om dat als algemeen uitgangspunt via een amendement in de verordening te zetten. Maar er is al vrijheid voor de Staten om die ruimte te nemen.

Dan een amendement waar ik me enorm op had verheugd, namelijk een amendement over de aantoonbare binding van de PVV. Dat is een interessante discussie: waar kom je vandaan? Hoeveel belang heb je eigenlijk? En kun je duidelijk maken wat je belang is? Ook in de juristerij is daar een enorme traditie in. Hoeveel belang heb je precies? En hoe specifiek moet je belang zijn om een belanghebbende te zijn? Dus ik wist in de commissie, zoals veel mensen wisten, dat het een lastig af te bakenen categorie is. Dus het bevoegd gezag moet eigenlijk al heel vaak per situatie beoordelen of er sprake is van binding.

Maar toen de heer Van Kesteren in de commissie aankondigde dat hij overwoog om een amendement in te dienen, hadden wij ons in het College verheugd op de poging van de PVV om de binding te operationaliseren in de tekst van een amendement. Ik was echt heel erg benieuwd – en het College met mij – hoe de PVV onder woorden ging brengen dat er sprake is van binding. U zag, voorzitter, dat in de laatste ronde er ook werd gesleuteld aan de tekst. Maar helaas, kenmerk van alle teksten die we tot nu toe hebben gehoord, is dat het probleem wordt uitbesteed. Want aan de definitie van 'maatschappelijke partij' wordt een vage norm toegevoegd: *'die een aantoonbare binding heeft met de provincie Groningen'*. Ja, dan geef je in feite de aardappels ongekookt terug. Want dan mag iemand anders bepalen wat dat dan is. En dat is hartstikke lastig.

Er is nog een ander probleem. Want als je rechtstreeks geraakt wordt, ben je belanghebbende in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Daarvoor is echt niet nodig dat je een binding hebt met Groningen. Tenzij je zegt dat het feit dat je geraakt wordt, een binding met Groningen veroorzaakt. Maar dan heb je er een taalkundig spel van gemaakt. Dat kan ook iemand zijn die buiten Groningen woont en die wel een belang heeft, bijvoorbeeld een statutair belang. En het is bestuurlijk gebruikelijk om de participatie ruim open te stellen, om daar niet al te krenterig in te zijn. Want als je daarin de deur probeert dicht te duwen, dan is er een dikke kans dat anderen die met geweld weer open te krijgen en dan heb je de participatie eigenlijk al verprutst. Participatie gaat over meedoen en niet over een bestuur of een bestuursorgaan dat je buiten de deur probeert te houden. Dus daarmee strijdt het amendement ook een beetje met het doel van de verordening. Al vind ik het wel een echt interessante discussie. Maar wij willen inwoners en andere betrokkenen bereiken en ik denk dat het verstandiger is om per geval in een plan te zeggen: deze categorieën participanten zouden we heel graag willen

uitnodigen om een rol te spelen in het participatieproces. Ik denk dat dat een verstandigere route is en ik ontraad daarom het amendement.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben even benieuwd naar de reflectie van de Commissaris op een specifiek punt uit de toelichting, waarin wordt aangegeven dat van het bevoegd gezag verlangd wordt dat vooraf in het participatieplan gemotiveerd wordt waarom een organisatie wordt betrokken en op welke wijze haar binding met Groningen, het gebied of het onderwerp daarbij is meegewogen. Volgens mij is dat precies de lacune die de Commissaris zelf schetst tussen het bevoegd gezag van GS, PS, de beschrijving ervan, de transparantie en uiteindelijk dus de afweging waarom wel of waarom niet.

De heer PAAS (CdK): Het College ziet heel veel in een route waarin vooraf wordt aangegeven wie met nadruk wordt uitgenodigd om te participeren. Dat doe je in je plan. Het College voelt weinig voor een route waarin per geval expliciet moet worden bepaald door iemand – want het College vermoedt dat veel werk daarvoor terechtkomt bij het College – op vaak aanvechtbare criteria wie er een belang heeft en wie heeft niet. Dat lokt dit amendement uit en daarom zijn wij daar geen voorstander van.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, dan wil ik toch de Commissaris dan nog een keer iets vragen. Want volgens mij is de definitie veel smaller dan de Commissaris haar nu uitlegt. De Commissaris stijgt op en zegt:'Goh, het lijkt mij onverstandig om op discutabele criteria eigenlijk mensen uit te sluiten.' De toelichting roept echter op tot wat anders, namelijk: beschrijf nou in dat plan – precies wat de Commissaris ook aangeeft – waarom organisaties worden toegelaten en wat de binding is. Dus volgens mij is dat precies de definitie die de Commissaris ook zoekt. Dus dan ben ik toch even benieuwd waarom...

De VICEVOORZITTER: Is dat dan de definitie die de Commissaris zoekt?, is de vraag. Gaat uw gang.

De heer PAAS (CdK): Het antwoord daarop, voorzitter, is 'nee', omdat het hier gaat om toelating. Ik heb het zonet namens het College met u gehad over uitnodigen. Dus als het College een plan schrijft en zegt: wij vinden deze en die en die categorieën interessant om expliciet uit te nodigen in het participatieproces, delen we dat ook met de Staten. Dan ben je een uitnodigende partij. Dit amendement heeft alle trekjes van het zo specificeren dat je deur hard dichthoudt voor bepaalde partijen en daar zou ik erg mee uitkijken.

De VICEVOORZITTER: Meneer Hoogers, tot slot.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, voorzitter, maar dan ben ik toch bang dat we langs elkaar heen praten. Want ik lees hier heel duidelijk dat de afweging wordt weergegeven. Dus het gaat er niet om de deur te gooien of maatschappelijke organisaties buiten te houden, maar volgens mij: beschrijven in het participatieplan en weergeven in het participatieproces wat de binding is en waarom er partijen aan het participeren zijn. Dus het gaat niet om het uitsluiten of tegenhouden. Maar ik ben benieuwd hoe de Commissaris dat hoort.

De heer PAAS (CdK): Het College denkt dat deze formulering een extra voorwaarde formuleert voor het domein van de participatie en de betrokkenen bij de participatie. Het is expliciet toegevoegd dat het moet gaan over partijen die een binding hebben met Groningen. Dat is een beperkende formulering en daar is het College geen voorstander van.

Dan over de bijdrage van mevrouw Reinink namens Volt. Die diende een motie in: 'Wie je niet bereikt, spreekt niet mee'. De bedoeling van de motie vindt het College buitengewoon sympathiek. Het is denk ik ook de aangewezen weg om in veel gevallen van tevoren goed na te denken over hoe je partijen via je communicatie bereikt. Toen ik zonet hier in het achteronder vroeg: is het behulpzaam als deze zou worden aangenomen?, toen kwam ik tot de overtuiging dat het beter is om met de Staten een gesprek te hebben – daar ben ik ook portefeuillehouder voor binnen het College – over hoe wij verstandig vormgeven aan ons communicatiebeleid dan – het is ook niet per se zo dat dat zo is, hoor – dat we dat ophangen aan het vaststellen van de Participatieverordening. Want het participatiebeleid is geen communicatiebeleid en het is een groot belang dat ook wel weer gekoppeld is aan participatie om veel mensen van uiteenlopende doelgroepen met uiteenlopende kernmerken allemaal te weten te bereiken.

Maar dan zou ik liever aan de Staten toezeggen – want dat is namelijk preciezer – dat we over de manier waarop we verschillende doelgroepen willen bereiken, wat we daarvoor in huis hebben en

wat onze strategie daarvoor is, met de Staten in gesprek zouden willen gaan, dan dat we nu een motie vasttimmeren met misschien wel net een onderwerp dat er weliswaar mee te maken heeft, maar er net niet over gaat. Dus ik zeg u graag toe – en ik hoop dat dat genoeg is – dat ik daarover graag met Provinciale Staten in gesprek zou willen.

De VICEVOORZITTER: Dat leidt tot een interruptie. Maar voordat ik mevrouw Benjamins daar de gelegenheid voor geef: ik merk dat het achter in de zaal best rumoerig is. Ik wil u vragen om toch de aandacht voor het debat. Op het moment dat u denkt: ik wil er toch even uit, dan kunt u ook altijd naar de gang of naar het atrium.
Mevrouw Benjamins.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Voorzitter, ik ben heel blij met de toezegging vanuit het College met betrekking tot de communicatiestrategie. Want daar vragen we al een paar jaar om, dus daar ben ik heel blij mee.
Maar misschien is het goed – want dat heb ik al eerder in deze zaal ook wel gezegd – om te zeggen dat er mensen zijn die communicatie gestudeerd hebben, die er heel veel van afweten hoe je mensen bereikt et cetera. Misschien is het wel goed om dan eerst een discussiestuk neer te leggen bij ons als Staten, inclusief de veelgevraagde kanalenstrategie die we graag zouden willen hebben over hoe we de inwoners bereiken, welke social media we gebruiken, zodat we dan het gesprek daarover kunnen hebben.

De heer PAAS (CdK): Voorzitter, op die manier heeft werkelijk alles met alles te maken. Want voor je het weet, hebben we inderdaad de socialmediakanalen daar ook bij betrokken en daar zijn we weer in de buurt van een motie die het net niet gered heeft zonet. En ik realiseer me dat we over al die onderwerpen met de Staten in gesprek moeten. Misschien staat mevrouw Benjamins mij toe dat ik even nadenk over wat de meest geschikte vorm om dat te doen. Dat we niet alles op één bult gooien en uiteindelijk tegen elkaar zeggen: zoek het maar uit.

De VICEVOORZITTER: Ik zie mevrouw Benjamins nadenken.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, mevrouw Benjamins moet ook af en toe nadenken, zeker als het zo laat is.
De suggestie van het College neem ik even mee nog. En ik zou wel willen oproepen om toch wel even daar in de totaliteit naar te kijken. Want ik denk dat communicatie – hoe presenteren we ons naar de buitenwereld? – een breed verhaal is. En het gaat inderdaad over welke informatie we met onze inwoners delen en hoe we ze in totaliteit bereiken. Dus dat zou ik nog even willen vragen aan het College.

De heer PAAS (CdK): Ik denk dat het goed is dat we daar gezamenlijk over nadenken en daar op een geordende manier over spreken. Ik denk dat de bespreking van de Participatieverordening, vlak voordat de Staten haar vaststellen, misschien niet het gedroomde moment is. Maar ik kom graag bij u terug met een voorstel hoe we over dit onderwerp op een geordende en gestructureerde manier kunnen spreken. Daar zetten we overigens dan de mensen die ervoor doorgeleerd hebben, graag bij in. Want die hebben we ook in dienst.

De VICEVOORZITTER: En op welke termijn komt dit voorstel vanuit het College?

De heer PAAS (CdK): Nou, wel binnenkort.

De VICEVOORZITTER: Ik hoor dat dat voorstel dit kalenderjaar in ieder geval nog bij ons komt.

De heer PAAS (CdK): Dat is wel heel snel, maar ik zal m’n best doen.

De VICEVOORZITTER: Oké. Maar vol vertrouwen.
Dan hebt u nog een interruptie van mevrouw Reinink.

Mevrouw REININK (Volt): Het College gaf net aan om het liever op een apart moment over de communicatiestrategie te hebben. We verwachten daar inderdaad, zoals D66 net al aangaf, wel een stuk bij. Maar kan ik dan ook aannemen dat onze andere punten, dus begrijpelijk en toegankelijk taalgebruik en de Jongerenadviesraad, daar ook in worden meegenomen?

De heer PAAS (CdK): Ja, ik kan mevrouw Reinink daarin op haar wenken bedienen. Als wij communiceren, dan streven we naar taalgebruik dat voldoet aan die eisen. Het kan ongetwijfeld altijd beter, maar dat is al de standaard, dat is al de norm.

Mevrouw REININK (Volt): Het is op dit moment zeker niet B1-niveau, dus wat mij betreft kunnen we daar nog zeker aan werken. Ziet het College dat ook zo?

De heer PAAS (CdK): Ik neem van mevrouw Reinink aan dat zij dat heeft vastgesteld en dan kunnen we daar gezamenlijk aan werken. Waarbij het meeste werk moet worden verricht vanuit het College.

De VICEVOORZITTER: We gaan opletten of het College communiceert op B1-niveau. Kijkt u met mij mee? Gaat u verder.

De heer PAAS (CdK): Nou, dan ben ik klaar, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: O. Helemaal goed.

Ik zie dat u in de eerste termijn geen vragen meer heeft. Dan kijk ik even rond of er nog partijen zijn die het woord willen voeren in de tweede termijn op dit onderwerp. Mag ik handen, duidelijke handen, zien van partijen die nog het woord willen voeren? (…) Ik zie alleen de hand van mevrouw Reinink. Dan geef ik haar graag het woord.

Mevrouw REININK (Volt): Op basis van de toezegging dat we op korte termijn een communicatiestrategie zullen gaan bespreken die er los van staat, zullen wij onze motie ‘Wie je niet bereikt, spreekt niet mee’ aanhouden.

De VICEVOORZITTER: Dat betekent dat motie 497 is aangehouden en daarmee houden we nog amendement 73 en amendement 75 over – voor de administratie. Amendement 74 is door de PVV ingetrokken en daar is een nieuwe versie voor gekomen.

Ik kijk nog één keer rond. Dat waren alle bijdragen in tweede termijn? Ik gok dat het College niet wil reageren op de aangehouden motie? (…) Nee. Goed.

Dan ga ik rondkijken of er stemverklaringen zijn en ik zie één hand de lucht in gaan van meneer Hoogers. Dat gaat over stemverklaringen? Dan begin bij u.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik wil graag een stemverklaring afleggen over amendement 75. Wij zullen voor dit amendement stemmen, omdat wij zowel in de woordvoering van de heer Van Kesteren horen als in de tekst lezen dat het over motivering weergeven en transparantie gaat. Dat is wat ons betreft het doel en ik ga ervan uit dat wij het College, wanneer zij daar een andere definitie voor heeft, voldoende wijsheid kunnen toedichten om daarmee om te gaan.

Bij amendement 73 zullen wij niet voor stemmen, voorzitter.

Mevrouw STOLK (PvdA): Amendement 73: hoewel we het heel sympathiek vinden, zijn wij het eens met wat de Commissaris namens GS aangaf, namelijk dat er genoeg maatschappelijke organisaties zijn die al voor die belangen opkomen en dat het zo kan binnen de huidige verordening. Dus daarmee gaan wij niet voor dit amendement stemmen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik wil het graag over amendement 73 hebben. Ik was eerst geneigd om voor te stemmen, want onze fractie gaat toch tegen stemmen. Want de uitleg die gegeven werd op het katheder, strookt niet met wat wij vinden.

Dank u wel.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Het gaat even over amendement 75. Wij zijn voor maximale transparantie. Maar wij vrezen wel dat dit amendement, evenals het College, een uitsluitende werking kan hebben en daarom zullen wij tegen dit amendement stemmen.

De heer FEITSMA (GroenLinks): Bij amendement 73 hebben wij eigenlijk hetzelfde idee als de PvdA. Wij zouden heel graag de stem van de natuur specifiek benoemd zien in de verordening, maar wij begrijpen dat de belangen van de natuur in principe al via de verordening binnen de participatie hun plaats hebben. Dus wij zullen dat amendement niet steunen.

Mevrouw REININK (Volt): Wat betreft amendement 73 sluit ik een beetje aan bij wat de rest al heeft gezegd. Wat ons betreft vallen de natuurbelangen zeker onder maatschappelijke organisaties en zijn ze dus al geborgd in het stuk.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ook kort. Amendement 73 ‘Natuur(lijk) aan tafel.’ Natuur vinden wij ook belangrijk, maar wij denken inderdaad dat zij ook voldoende geborgd is met de maatschappelijke organisatie die daar aan tafel zitten.

En amendement 75 lezen wij ook zoals de ChristenUnie het net uitlegde. Wij zeggen: begin bij partijen die worden uitgenodigd, uit te leggen waarom ze uitgenodigd zijn. Zo lezen wij het ook.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik kijk nog één keer rond of ik niemand gemist heb. Dat is niet het geval.

Dan gaan we stemmen en dan beginnen we met amendement 73 ‘Natuur(lijk) aan tafel’. (…) Ik sluit de stemming. Voor het amendement hebben gestemd de SP, de Partij voor de Dieren en het lid Ten Hoeve. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Daarmee is het amendement verworpen met 4 stemmen voor en 36 stemmen tegen.

Amendement 74 ‘Aantoonbaar Groningse binding maatschappelijke partijen’ is ingetrokken.

En dan gaan we door met amendement 75 ‘Aantoonbaar Groningse binding organisaties’. (…) Voor dit amendement hebben gestemd de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Daarmee staken de stemmen, want er zijn 20 stemmen voor het amendement uitgebracht en 20 stemmen tegen. Maar het heeft nóg een gevolg en dat is dat we niet kunnen stemmen over het besluit. Ik schors even kort de vergadering.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: [15 seconden later] ‘Dat is snel!’ Ja, we hadden in de voorbereiding al wat werk gedaan.

De verordening hoeft officieel pas in werking te treden op 1 januari aanstaande. Dus dat betekent dat we nog even de tijd hebben, formeel gezien. Het betekent niet dat we het uit hoeven te stellen. Het betekent dat we in de volgende Statenvergadering wederom gaan stemmen over dit amendement en dan stemmen we daarna ook over het voorstel. En net als bij de motie van vandaag geldt dat, op het moment dat de stemmen twee keer achter elkaar staken, een amendement of een motie automatisch verworpen is. Maar dat gaan we de volgende vergadering zien.

Motie 497 ‘Wie je niet bereikt, spreekt niet mee’ is aangehouden.

Ja, dan kan ik het draaiboek op dit moment weggooien, want we kunnen niet stemmen over dit voorstel. Maar ik kijk wel even naar de Commissaris: gaan we kort schorsen voor een voorzitterswissel? Ja?

Goed, dan schors ik de vergadering voor twee minuten.

[Schorsing]

G. Statenvoorstel: Groningse agenda voor Defensie *(motiedebat)*

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Wij vervolgen deze vergadering met het motiedebat over de Groningse Agenda voor Defensie. U weet inmiddels hoe dat werkt, een motiedebat.

Ik zou de heer Zwart willen uitnodigen om een motie in te dienen en toe te lichten.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, wij hebben in de commissie duidelijk gemaakt waar voor ons de grens ligt. Groningen kan bijdragen aan de veiligheid van Nederland, maar onze provincie is geen lege kaart. Ruimte voor defensie, energie, industrie en infrastructuur kun je maar één keer uitgeven. GS heeft zelf een concreet aanbod aan het Rijk gedaan, maar voor je gaat onderhandelen, moet je precies weten wat je wilt. Wat wil Groningen bereiken? Wat vragen wij terug en onder welke voorwaarden?

Precies daarom dienen wij deze motie in.

De VOORZITTER: Het is een motie van de Partij voor het Noorden en de Partij voor de Vrijheid. De titel is ‘Weet wat je wilt. Voor wat, hoort wat!’. Deze motie heeft als volgnummer 498 en eindigt met het volgende verzoek aan het College van Gedeputeerde Staten:
‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026,
Constaterende dat:

- Gedeputeerde Staten op eigen initiatief de Groningse agenda voor Defensie heeft opgesteld en aan het Rijk heeft aangeboden;
- Groningen daarmee een concreet aanbod doet op het gebied van onder andere ruimte, infrastructuur, kennis en economie;
- verdere gesprekken met het Rijk en Defensie volgen over de uitwerking ervan;

Overwegende dat:

- tegenover een duidelijk Gronings aanbod ook een duidelijke Groningse inzet moet staan;
- vooraf helder moet zijn wat Groningen wil bereiken, wat wij terugvragen en onder welke voorwaarden;
- daarbij niet alleen investeringen en kansen van belang zijn, maar ook de gevolgen voor inwoners, leefomgeving en maatschappelijk draagvlak;
- Provinciale Staten niet alle onderhandelingstactiek hoeft te kennen, maar wel de hoofdlijnen van de doelen, prioriteiten en strategie;
- Provinciale Staten hun kaderstellende en controlerende rol vóór en tijdens dit proces moet kunnen uitoefen;

Verzoekt het College van Gedeputeerde Staten om:

- vóór de inhoudelijke gesprekken met het Rijk, Provinciale Staten inzicht te geven in de Groningse wensenlijst, de voorwaarden en de hoofdlijnen van de strategie;
- daarbij duidelijk te maken wat Groningen tegenover zijn aanbod terug wil zien aan investeringen, kansen, concrete projecten, waaronder investeringen in de voor Defensie en Groningen noodzakelijke weg-, spoor- en vaarweginfrastructuur;
- aan te geven hoe inwoners, gemeenten en andere belanghebbenden worden betrokken en hoe maatschappelijk draagvlak wordt meegewogen;
- Provinciale Staten voorafgaand aan gesprekken en bij belangrijke ontwikkelingen in het vervolgproces tijdig te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.’
Deze motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer ZWART (PvhN): Wij willen vooraf duidelijkheid over de Groningse wensen, voorwaarden en strategie en over wat Groningen terug wil zien aan investeringen, kansen en concrete projecten. Want bij zo’n aanbod moeten we zelf het gevoel voorkomen dat Groningen wel veel op tafel legt, maar niet scherp heeft wat het daarvoor terugwil.
Dat was ‘m.

De heer VAN DIJKEN (gedeputeerde): Dank u voor de motie en daarin gestelde verzoeken met betrekking tot de Groningse Agenda voor Defensie. Gedeputeerde Staten heeft deze agenda opgesteld en aan het Ministerie van Defensie aangeboden. Dat past bij de uitvoerende rol van Gedeputeerde Staten. Wij nemen het initiatief voor de gesprekken met Rijk en Defensie en werken de mogelijkheden verder uit. Provinciale Staten heeft de kaderstellende en controlerende rol. U stelt de kaders, bewaakt de belangen van de inwoners, leefomgeving en het maatschappelijk draagvlak en controleert of Gedeputeerde Staten binnen die kaders handelt.
De motie: wij ontraden de motie. Waarom ontraden we die? Omdat het niet één groot gesprek is dat plaatsvindt met Defensie. De mogelijkheden zoals beschreven staan in de Groningse Agenda, worden elke keer doorlopend meegenomen. Wij sturen voorafgaand aan ieder gesprek niet aan ieder Collegelid met een andere bestuurder een lijstje naar Provinciale Staten. Dat is ook niet echt werkbaar en ook niet echt een mandaat voor GS.
Uiteraard wil het College iets terugzien van de eventuele toekomstige inspanningen die wij leveren voor Defensie. Uiteraard moet het iets opleveren voor Groningen. Dat blijft ons uitgangspunt. Maar de precieze invulling van investeringen, van kansen, van projecten en van eventuele compensatie maakt onderdeel uit van lopende en komende gesprekken. En daarvan is op dit moment nog niks concreet besproken. Ook het draagvlak van de betrokken partijen, zowel overheid als inwoner, vinden we uiteraard van belang. Vanzelfsprekend worden belanghebbenden betrokken wanneer er concrete plannen zijn. Daarvoor worden de processen doorlopen die daarvoor ingericht zijn.
Tot zover.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, dan ga ik beginnen met een compliment aan de gedeputeerde, die heel goed weet wat ze in Groningen kan aanbieden. Wij hebben ruimte, wij hebben wegen, wij hebben spoorlijnen, maar eigenlijk hebben wij niet zo veel waar Defensie wat mee kan. En als de gedeputeerde dan zegt, voorzitter, 'het moet íéts opleveren' of 'we willen er íéts voor terugzien', dan is de vraag niet zo gek wat dat 'iets' is. Want we hebben projecten genoeg in Groningen. We kunnen ze hier wel bedenken.

Maar wat wij willen weten, is of het een onderdeel vormt van het gesprek dat gevoerd wordt met bijvoorbeeld Defensie. Wij hebben de N33. Wij hebben projecten in de Eemshaven. Wij hebben een spoorlijn die misschien doorgetrokken wordt van Veendam via Delfzijl naar de Eemshaven. Dat zijn concrete projecten die we eigenlijk meegenomen zouden willen zien. En wat wij willen zien van de gedeputeerde, is dat ze bij deze zaken ook *out of the box* denkt.

Dank u.

De VOORZITTER: Ik heb begrepen dat de heer Van Kesteren nog ver moet reizen vandaag. Ik zou nu hem als eerste het woord willen geven en daarna de gebruikelijke volgorde.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Tijdens de commissievergadering kregen wij van het College te horen dat er richting het Rijk en Defensie nog geen concrete Groningse plannen op tafel zijn gelegd. Maar, voorzitter, die plannen zijn er wel degelijk. Denk eens aan het volledig verdubbelen van de N33 tussen Zuidbroek en de Eemshaven. Denk aan betere spoorverbindingen richting de Eemshaven, zodat deze strategische haven ook per spoor goed bereikbaar is. En denk aan de oostboog bij Veendam waarmee een rechtstreeks spoorverbinding richting Duitsland mogelijk wordt. Plannen voor het verbeteren van de bereikbaarheid in de provincie Groningen en de ontwikkeling van de Eemshaven, die ook interessant is voor Defensie.

Onze provinciale infrastructuur en de Eemshaven zijn van strategisch militair belang en dus van nationaal belang. Voorzitter, daar moet de lobby vanuit Groningen naar het Rijk in Den Haag en eventueel Brussel op gericht zijn: een wederzijds verlanglijstje.

Drie vragen. 1) Waarom wacht het College met het onder de aandacht brengen van concrete projecten als we allang weten welke infrastructurele investeringen Groningen nodig heeft? 2) Is het College bereid, de N33, de spoorverbinding met de Eemshaven en de oostboog bij Veendam expliciet onderdeel te maken van gesprekken met het Rijk en Defensie? 3) Voorzitter, het uitgangspunt is dat Defensie Groningen nodig heeft. Het College moet toewerken naar een win-winsituatie waarbij Den Haag gaat investeren in strategische en militaire infrastructuur, waardoor tegelijkertijd de bereikbaarheid die Groningen al jaren nodig heeft, ook op peil wordt gebracht.

Tot zover, dank u wel.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Voorzitter, de twee woordvoerders vóór mij hebben al een glashelder wensenlijstje weergegeven: dat zal de ChristenUnie niet herhalen.

Wat wij nog wel willen benadrukken – en dat lezen we ook in de motie – is dat participatie en leefbaarheid eigenlijk verlengstukken zijn in het kader van dit thema. In de zin van: participatie gaat om 'wat vind je ervan?', terwijl leefbaarheid veel eerder gaat over 'wat boeit het, wat levert het op?'. En juist door voor te sorteren op projecten die Groningen en de Groningers zelf iets opleveren en dat op voorhand kenbaar maken aan het Rijk zelf, lijkt het ons als fractie van de ChristenUnie dat je scherp hebt als Groningen wat het doet voor de leefbaarheid en voor het Rijk. Ook dat willen ze dus. We kunnen ons eigenlijk niet voorstellen dat het niet behulpzaam is aan beide kanten om scherp te hebben wat we nou precies willen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou, het is evident dat Defensie in de toekomst aan de slag gaat en dat de provincie nu kansen ziet voor onze industrie, onderwijs en infrastructuur, kunnen wij onderschrijven. Als dat maar in nauw contact gaat met de gemeenten. Zoals de Agenda ook aangeeft, moet daarbij sprake zijn van een zorgvuldige ruimtelijke inpassing en maatschappelijk draagvlak. Nou, we zijn eens een rondje langs die gemeenten gegaan – althans, de gemeenten waar de meeste dingen moeten gebeuren – en die zeggen: wij zijn inderdaad hartstikke goed betrokken bij deze Agenda. Sterker nog, zij hebben samen meegeschreven.

De VOORZITTER: U bent op dit moment door uw spreektijd heen. Ik zie dat u nog maar weinig tekst over hebt. Dus zou u snel tot een afronding willen komen?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja.

En daarmee wil ik eigenlijk maar zeggen: de gemeenten beschouwen dit ook als een goed startpunt en hebben eigenlijk het wensenlijstje al meegegeven. En volgens mij staat dat gewoon in het *bidbook*. Misschien dat ik nu de woordvoering voor de gedeputeerde doe... [De gedeputeerde zegt vanuit het Collegevak: “Ga vooral zo door!”] ‘Ga vooral zo door’, hoor ik nu. Dan krijg ik misschien ook extra spreektijd, begrijp ik dan? Waarschijnlijk niet. Dan laat ik het hierbij, voorzitter.

De VOORZITTER: Ik zie dat de gedeputeerde u graag bonusseconden had willen geven. Ja.

Ik kijk naar de VVD. Is daar behoefte aan woordvoering? Dat is het geval. Ik geef het woord aan mevrouw Brilstra.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ik ga het heel kort houden, het is al laat.

Wij kunnen ons vinden in de woordvoering van de PVV en van de ChristenUnie. De VVD vindt het een goed *bidbook*. Ook gezien de huidige geopolitieke situatie is het noodzakelijk dat Nederland investeert in defensie. Een sterkere krijgsmacht vraagt om meer mensen en materieel, maar ook om meer ruimte en goede infrastructuur. Wij vinden het daarom goed dat Groningen niet afwacht, maar zich proactief richting het Rijk opstelt en laat zien wat onze provincie te bieden heeft.

Voor de VVD zit de kracht van dit *bidbook* vooral in de koppelkansen. Investeringen in Defensie kunnen tegelijkertijd bijdragen aan een betere bereikbaarheid van onze maritieme maakindustrie, het MKB, innovatie en de samenwerking met kennisinstellingen. Zo kunnen noodzakelijke investeringen in onze veiligheid ook de economische ontwikkeling en brede welvaart van Groningen versterken.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, voorzitter, onze fractie is tegen militarisering. Wij willen dan ook op geen enkele manier meewerken aan de uitverkoop van onze provincie. Het is namelijk geen gratis geld. Wij betalen dat zelf.

Wij steunen dus ook niet een eventuele inzet en daarom ook niet de motie.

Mevrouw VISSER (PvdD): De Agenda heet nu ‘*bidbook*’: dat is duidelijk. Hierin geeft de provincie aan wat ze Defensie kan bieden. Dit is niet vrijblijvend. Wij maken ons ernstig zorgen over de gevolgen van deze aanbiedingen voor de natuur en de inwoners van Groningen. Het antwoord op de bezorgde vragen is steeds dat die vragen voorbarig zijn, omdat er geen nog geen uitgewerkte plannen zijn.

Maar in de Agenda worden wel degelijk gebieden genoemd zoals de Eemshaven en Noord-Groningen en heel specifiek het oude NAVO-depot in Ter Apel, het stationsgebied van Veendam et cetera. Dit alles wordt voorgesteld aan Defensie zonder in te gaan op gevolgen voor natuur, bewoners en klimaatdoelen en zonder PS-mandaat. Dat maakt de Agenda politiek, juridisch en procedureel zwak.

Het aanbieden van een open verkenning zonder in te gaan op dergelijke ecologische randvoorwaarden, terwijl de provincie verantwoordelijk is voor natuur, rustgebieden en leefomgeving, is in onze ogen dan ook een dode mus. Natuurtoetsen zijn voorbarig, maar randvoorwaarden moeten juist vastgelegd worden vóórdat projectplannen ontwikkeld worden.

Wij hebben dan dus nog vragen tot slot over de randvoorwaarden. Is het College bereid om natuur op te offeren voor grond voor Defensie? De tweede vraag hoeft niet, die is al beantwoord. De laatste is: vindt het College de negatieve effecten op het bereiken van klimaatdoelen acceptabel?

Tot zover.

De heer EPEMA (FvD): FvD kijkt graag met een praktische blik naar Defensie. Het is natuurlijk goed als de bedrijvigheid verbetert, maar voor ons betekent Defensie dat het vooral moet gaan over de verdediging van ons grondgebied. De Eemshaven veranderen in een civiel-militair knooppunt van Noord-Europa met de nadruk op *host nations support* voor operaties in het buitenland, is van een totaal andere orde. Dan gaat het niet meer om nationale defensie, maar trek je het van nationaal naar internationaal.

Laten we eerlijk zijn: dat is geen neutrale bijdrage aan onze soevereiniteit of weerbaarheid, dat is een bewuste keuze om Groningen dieper te verankeren in een geopolitieke strategie en verdere militarisering. Groningen wordt klaargestoomd als logistieke hub en oefenhub voor militaire mobiliteit, troepen en materieel. De Marnewaard krijgt amfibische oefeningen en meer helikopterverkeer enzovoort. Dit alles onder het motto van leefbaarheid, maar dit zal natuurlijk alleen maar meer geluidsoverlast opleveren, meer militaire bewegingen en Groningen maakt zichzelf tot strategisch doelwit.

Dat gaat de vrede niet dichterbij brengen. Elke stap in de richting van verdere militarisering vergroot de spanningen en bemoeilijkt diplomatie. Groningen daarmee belasten is volgens ons niet

goed. Echte veiligheid begint wat ons betreft bij een krijgsmacht die ons grondgebied verdedigt en onze eigen soevereiniteit.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): U hebt het erover dat wij een doelwit worden als Groningen. Maar u weet toch wel dat de Eemshaven sowieso altijd al een strategisch doelwit is? Dus dan is het toch beter dat we hier dan Defensie hebben zitten? Ja, via de voorzitter, sorry.

De VOORZITTER: De heer Epema. En zullen we zeggen: twee interrupties maximaal bij dit onderwerp? Jawel, hè? Ja. Ik bedoel voor iedereen samen, hè? De heer Epema.

De heer EPEMA (FvD): Ja, ik kan er de logica op zich wel van inzien dat het altijd al een doelwit zou kunnen zijn. Maar het wordt wel meer een doelwit, denk ik, als wij echt internationale operaties gaan uitvoeren in plaats van dat we het bij ons eigen grondgebied houden.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Ja, dan ga ik toch even één vraag stellen aan Forum voor Democratie. ‘Zou kunnen zijn’: tijdens de Tweede Wereldoorlog was de Eemshaven ook echt wel een doelwit. Dat realiseert u zich wel?

De heer EPEMA (FvD): Ja, absoluut, dat begrijp ik zeker. Ja.

FvD steunt vredesbesprekingen, zodat beide kanten in de oorlog teruggaan naar normaliteit. Dat is niet slechts in het belang van een stabiel en vredig Europa, het is ook in het belang van de veiligheid en welvaart van Nederland en Groningen. Het is niet extreemrechts wat ons betreft om te willen dat de inwoners van beide kanten in een conflict in leven blijven en vrede kennen. Het is niet extreem om escalatie, die kan uitmonden in een wereldoorlog, te willen voorkomen. Prioriteer niet escalatie of een potentiële wereldoorlog, prioriteer vrede en diplomatie.

Mevrouw RUTGERS (CDA): De strekking van de motie van de Partij voor het Noorden en de PVV gaat het CDA te ver, maar wij hebben er wel veel begrip voor. Want hetzelfde ongemak voelen wij ook, zeker toen wij in de commissievergadering een keiharde ‘nee’ kregen op het verzoek om meer inzage in de Groningse wensen- en kansenlijst.

Maar we zijn het met de gedeputeerde eens die net aangaf: het moet wel werkbaar zijn. En een strategie kan inderdaad gevoelig zijn. Maar voelt dit College ook de breedgedragen behoefte vanuit de Staten aan iets meer richting? En is het College het met ons eens dat een uitgestrekte hand toch echt twee kanten op werkt? Kan het College een stukje tegemoetkomen aan de vragen die er leven in PS over zijn inzet in de gesprekken met het Rijk en Defensie?

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan zijn wij bij mevrouw Ten Hoeve, die geen behoefte heeft aan woordvoering.

Dan zijn we weer terug bij het College. De gedeputeerde zegt: ‘vijf minuten schorsing’. Ik schors de vergadering vijf minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef het woord namens het College aan gedeputeerde Van Dijken.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Nogmaals een algemene opmerking. We zijn heel blij dat u alles met zoveel interesse hebt gelezen. En ik wou specifiek Groninger Belang danken voor het rondje langs de gemeenten. Wij hebben écht ons best gedaan om met alle gemeenten zowel ambtelijk als bestuurlijk gewoon goed op één lijn te zitten. Daarom heeft het ook best wat tijd gekost voordat dit boekje klaar was. Met alle gemeenten goed op één lijn zitten om echt iets aan te bieden of echt iets af te spreken, waarbij zij ook betrokken zijn en waar zij het ook mee eens zijn. Je kunt wel zomaar iets gaan aanbieden en vervolgens heb ik dan de burgemeesters aan de lijn: ‘Nou, provincie, daar zijn we niet zo blij mee.’ Dus dat hebben we écht proberen te voorkomen door heel goed vooraf met iedereen in overleg te gaan.

Dan de opmerking van de Partij voor het Noorden: het lijstje waar u om vraagt. Ja, ik verwijs dan bijvoorbeeld naar pagina 12 waarin staat: *‘Wij willen samen de noodzaak en de mogelijkheden onderzoeken van dual use van bestaande en toekomstige infrastructuur in Groningen, in het bijzonder de mogelijk aan- en afvoer van materieel en middelen via het spoor. Wij willen samen met Defensie en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat verder onderzoek naar de verwachte*

verkeersbehoefte en de effecten daarvan. Wij willen met Defensie kijken hoe we bij het regulier beheer en onderhoud beter rekening houden met de toekomstige behoeften van Defensie.'

Dus dat is ons lijst, ons wensenlijstje. Als al die grote materialen over onze N33 moeten bijvoorbeeld, dan is het ook wel handig dat er gewoon goed onderhouden wordt daar. De PVV noemde ook de N33. Die staat elf keer in de Agenda. Wij proberen de plannen die wij hebben, onder de aandacht te brengen bij Defensie, juist om een win-winsituatie te creëren. Wij willen graag onze provinciale doelen kunnen realiseren en eventueel versnellen met behulp van Defensie. En er bestaat geen schaduwlijstje.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, ik zou de gedeputeerde willen vragen of de wens om het goed onderhouden van de wegen belangrijk is voor Defensie of voor de inwoners van Groningen. Maar wat de vraag zou kunnen zijn van GS met dit boekje, is: zou u de weg willen verdubbelen? Zou u een aquaduct willen betalen? Zou u spoor willen aanleggen, zodat we niet alle over het bestaande spoor moeten doen? Want we hebben niet zo veel wat dat betreft. Kan de gedeputeerde daar alstublieft op reageren, voorzitter?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Ja, koppelkansen inderdaad. Als Defensie aan wegenonderhoud doet, rijden wij daar zelf uiteraard overheen. U noemt de N33 – of de PVV noemde die N33. Die staat elf keer in de Agenda. Dus wij denken daar echt over na: de koppelkansen. Als wij dan inderdaad onderhoud nodig hebben, ja, dan maakt het mij niet uit of dat nou door IenW wordt betaald of door Defensie: als we de wegen maar krijgen. We willen er zelf ook overheen rijden. Wij willen onze provinciale doelen realiseren en dan het liefst of eventueel met behulp van Defensie. En dan wel met aandacht tussen economische ontwikkeling en leefbaarheid, om daar een goede balans tussen te hebben.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter. de gedeputeerde zou ik willen vragen: vraagt u letterlijk om een verdubbeling van de N33 tussen Appingedam en de Eemshaven? Letterlijk. Als Defensie wil komen, willen wij de N33 verdubbeld hebben naar de Eemshaven toe.

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Op dit moment hebben wij dat niet letterlijk gevraagd.

De VOORZITTER: De heer Zwart, ten slotte.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter, dit is eigenlijk een heel gemiste kans, op het moment dat je dus terrein aanbiedt, een haven aanbiedt, een spoorlijn aanbiedt en niet denkt: ik wil ook graag die N33 verdubbeld hebben. De gedeputeerde praat over koppelkansen, maar koppelkansen hoor je uit te spreken. Waarom is dat niet gebeurd?

Mevrouw VAN DIJKEN (gedeputeerde): Wij hebben projecten uitgezocht, we zijn bij Defensie in gesprek gegaan om te kijken of wij projecten krijgen die bij ons passen. En natuurlijk gaan we dan in overleg over hoe wij dingen gaan inpassen en wat wij daarvoor nodig hebben. Op dit moment hebben wij nog geen concrete opdrachten. Zodra wij die hebben, gaan wij alsnog met Defensie in gesprek en dan gaan wij kijken wat ervoor nodig is. En uiteraard, als er een weg wordt aangelegd, dan gaan wij daar als Groningers natuurlijk zelf overheen rijden.

Die concrete projecten: wij hebben dit boekje geschreven. Dit is een manier om met Defensie aan tafel te komen om te kijken of wij projecten krijgen die bij onze provincie passen. Wij willen ons graag actief opstellen, zodat ons niet van alles overkomt. Daarvoor hebben wij dit *bidbook* gemaakt. De plannen die wij hebben en die hierin staan, zijn gewoon lopend beleid. Dus wij zoeken koppelkansen en proberen of we iets los kunnen krijgen bij Defensie wat bij ons past.

En dan de vraag – ik dacht van de ChristenUnie – over leefbaarheid. Ja, wat is dan de verbetering van de leefbaarheid? Nou, stel je voor dat hier extra defensiepersoneel komt wonen, dan kan dat extra werkgelegenheid opleveren. Dat kunnen bijvoorbeeld voorzieningen in stand blijven. Als je allemaal gezinnen deze kant op krijgt en die gaan in een dorpje wonen, dan heb je de kans dat de scholen daar meer kinderen krijgen bijvoorbeeld. Dus vooral voor de gemeenten is dat natuurlijk hartstikke handig als je goed opgeleid personeel deze kant op krijgt, dat ook bij ons gaat wonen.

Partij voor de Dieren: is het College bereid om natuur op te offeren voor Defensie en vindt het College negatieve effecten op de klimaatdoelen acceptabel? Ja, nogmaals: wij hebben op dit moment nog geen concrete plannen. Zodra die concrete aanvragen er komen, dan worden de daarvoor geldende procedures doorlopen. Dat betekent dus dat de vergunningaanvraag moet worden doorlopen en daar staan inderdaad ook natuureisen in. Dat betekent dat er altijd een afweging op

maat komt, waarbij er grote aandacht is voor de natuur en waarbij er eventueel, indien nodig, ook compensatie komt.

Dan het CDA. Voelt dit College de behoefte van PS om meer richting of duiding te geven en kunnen wij daaraan tegemoetkomen? Ja, wij begrijpen dat u die behoefte hebt. Een lijstje precies maken van wanneer we wat met Defensie gaan bespreken, kan uiteraard niet. We willen wel aanbieden dat, mochten er echt concrete vorderingen zijn, we dat uiteraard middels een Stateninformatiesessie met u kunnen delen. Maar ja, wij kunnen niet alle onderhandelingen zomaar op tafel leggen. Ja, dat kan nou eenmaal niet.

Dus samengevat: eigenlijk is ons wensenlijstje het beleid dat wij hebben. De N33 is natuurlijk onderdeel van dat wensenlijstje. We proberen de plannen die we hebben, onder de aandacht te brengen bij Defensie, juist om een win-winsituatie te creëren, waarbij we onze provinciale doelen kunnen realiseren en eventueel versnellen met behulp van Defensie. Er is geen schaduwlijstje dat u niet kent en ik hoop echt dat wij hiermee al uw vragen hebben beantwoord. Ja, en ik dank u ook voor uw betrokkenheid.

De VOORZITTER: Dank u wel. Ik bedank u daar ook voor!

Zijn we daarmee aan het eind van de bespreking gekomen? Ja?

Dan zijn we toe aan de hamerstukken. (…) O! (…) Het is meteen een bende weer... Ja. Ja? Zullen we toch de motie maar doen dan?

Ik heb een motie met nummer 498 ‘Weet wat je wilt. Voor wat, hoort wat!’ en ik kijk even rond of er behoefte is om daar een stemverklaring over af te leggen. Dat is het geval. Bij de Partij van de Arbeid, bijvoorbeeld.

De heer HONSELAAR (PvdA): Wij kunnen de overwegingen van de gedeputeerde volgen ten aanzien van deze motie. Wij zullen daarom ook tegen deze motie stemmen.

Verder zijn wij blij met deze Agenda en het *bidbook* zoals het er nu ligt.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Wij kunnen ook de redenering van het College volgen en zullen ook tegen de motie stemmen.

Daarbij wil ik nog even iets rechtzetten. Ik had het net over de Eemshaven, maar ik bedoelde de haven van Delfzijl.

De VOORZITTER: Want de Eemshaven bestond nog niet in de Tweede Wereldoorlog: dat viel mij ook op. Ja.

De heer Epema.

De heer EPEMA (FvD): Hoewel we tegen meer militarisering zijn, kunnen we de strekking van de motie eigenlijk wel steunen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Anderen nog? Nee? Eenmaal, andermaal... Dan zal de rest van de duidelijkheid komen uit de stemming.

En die gaat nu plaatsvinden, let maar op! U kunt stemmen. (…) Heeft iedereen gestemd? Ik zeg het even een beetje zoekend...? Ja, het is zo. Dan sluit ik de stemming en deel u de uitslag mee. Voor deze motie hebben gestemd de ChristenUnie, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Maar daartegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en het lid Ten Hoeve. Dan is de uitslag: 6 stemmen voor en 31 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Dat is het eind van dit agendapunt en dan zijn we toe aan de hamerstukken. Ik wou daar zonet al naartoe, maar dat was inderdaad te snel.

4. Hamerstukken

A. Statenvoorstel: Principebesluit provinciale bijdrage ijsvoorzieningen Kardinge

Mevrouw BENJAMINS (D66): Graag wil onze fractie genoteerd hebben dat wij het Statenbesluit na het commissiedebat zo interpreteren dat wij als voorwaarde stellen dat bij de aangegeven voorkeursvariant de gemeente bepalend is. Dus uitgaan van een 400-meterbaan en een voldoende grote ijshal erbij voor ijshockey- en shorttrackwedstrijden.

Dank u wel.

Mevrouw BRINKMAN-OUDMAN (ChristenUnie): Ja, in lijn ook met wat zojuist D66 aangaf. In de commissievergadering verhaspelde ik per ongeluk onder andere het woord ‘400-meterbaan’ voor ‘400-meterbad’. Dankzij de toezegging van het College en de aanpassing weten we in elk geval nu precies waar we naartoe gaan en dat is geen 400-meterbad. Dus ik ben heel tevreden hiermee.

De VOORZITTER: Wij dachten dat u trainde voor een triatlon, maar dat is dus niet waar. Nee.
Mevrouw Bakker.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, wij sluiten ons aan bij de woordvoering van D66 en willen dat ook graag aangetekend zien.

De heer ZWART (PvhN): Met betrekking tot de aantekeningen hetzelfde, maar dan zoals D66 dat verwoordde.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Wij zijn tegen het geven van dit bedrag. Gezien de crisis waarin we met de leefomgeving zitten, vinden we het eigenlijk niet gepast om hieraan bij te dragen.

De heer DE WIT (CDA): Wij sluiten ons graag aan bij de stemverklaring van D66. En het 400-meterbad klinkt ook interessant, maar laten we dat nu maar niet doen.

De VOORZITTER: Wij hebben het over een hamerstuk, maar ik hoor zoveel gelijkluidende aantekeningen dat je je moet afvragen of het hamerstuk er ongeschonden door komt. Maar er is nog een steeds een meerderheid voor het oorspronkelijk voorstel geloof ik dan, hè? Ja. Oké. Dat wou ik even checken.

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen, waarbij de fractie van het lid Ten Hoeve wordt geacht tegen te hebben gestemd en met inachtneming van de stemverklaringen van de fracties van D66, de ChristenUnie, de SP, de Partij voor het Noorden en het CDA.]

B. Statenvoorstel: Delegatiebesluit vaststelling geluidproductieplafonds langs provinciale wegen

Mevrouw FEENSTRA (SP): Wij willen graag aangetekend hebben dat de fractie van de SP tegen het ontwerp-delegatiebesluit is.

Mevrouw TEN HOEVE (lid Ten Hoeve): Daar sluit ik me bij aan.

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fracties van de SP en het lid Ten Hoeve worden geacht tegen te hebben gestemd]

C. Statenvoorstel: Toestemming toetreden tot Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen]

D. Statenvoorstel: Wijziging reglementen waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa’s

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten]

5. Ingekomen brieven

A. Overzicht ingekomen brieven GS t.b.v. PS van 23 september 2026

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen]

B. Overzicht ingekomen brieven van derden t.b.v. PS van 23 september 2026

[Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen]

6. Notulen voorgaande vergaderingen van 24 juni en 1 juli 2026

[Ongewijzigd vastgesteld]

7. Sluiting

De VOORZITTER: En dan denk ik dat ik iedereen kan danken voor zijn of haar inbreng en erop kan wijzen dat er in het atrium nog een korte evaluatie kan plaatsvinden van deze vergadering.
De vergadering is gesloten (21.27 uur).

A M E N D E M E N T E N

AGENDAPUNT 2.F

Amendement 74 ‘Aantoonbaar Groningse binding maatschappelijke partijen’
(ingediend door de fracties van de PVV, de BBB en Forum voor Democratie)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 23 september 2026, ter behandeling van de Participatieverordening provincie Groningen

Besluiten:

Aan de bepaling over het participatieplan een lid toe te voegen, luidende:

- ‘Indien organisaties bij een participatieproces worden betrokken, wordt in het participatieplan gemotiveerd welke binding deze partijen hebben met de provincie Groningen, het gebied waarop het participatieproces betrekking heeft of het onderwerp van het participatieproces, en op welke wijze deze binding bij de keuze en betrokkenheid van deze partijen is meegewogen.’